

משלי א'

- א. מְשָׁלִי שְׁלֹמֹה בֶן דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל - המשלים שאמר שלמה הבן של דוד מלך ישראל.
- ב. לְדַעַת חֲכָמָה וּמוֹסֵר - בשביל לדעת את החכמה והדרך הישרה. לְהִבִּין אִמְרֵי בִינָה - בשביל להבין דברי בינה.
- ג. לְקַחַת מוֹסֵר הַשֶּׁפֶל - ללמוד מתוכם מוסר בדרך השכל. צֶדֶק וּמִשְׁפָּט וּמִשְׁרִים - וללמוד להתנהג בצדק ובמשפט ובדרך ישרה.
- ד. לָתֵת לַפְתָּאִים עֲרָמָה - לתת לאנשים שמתפתים (אחרי הרע) שיוכלו להתחכם. לְנַעַר דַּעַת וּמוֹזָמָה - לאדם צעיר דעת ומחשבה (שיעשה את מעשיו אחרי מחשבה).
- ה. יִשְׁמַע חָכָם וְיוֹסֵף לֶקַח - (ולא רק לנער) אלא גם לחכם זה יועיל להוסיף ללמוד. וְנִבְּוֹן תַּחְבֻּלוֹת יִקְנֶה - ונבון יקנה מחשבות עמוקות (ע"י הספר).
- ו. לְהִבִּין מִשָּׁל וּמִלִּיצָה - הספר נכתב שיבינו גם את המשל וגם את הנמשל. דְּבָרֵי חֲכָמִים וְחִידוֹתָם - הדברים שנאמרו (המשל) והדברים הסתומים (הנמשל).
- ז. יִרְאֵת ה' רֵאשִׁית דַּעַת - יראת ה' זה התחלת הדעת שעל ידה אפשר לקנות חכמה. חֲכָמָה וּמוֹסֵר אֱוִילִים בָּזוּ - כי הרשעים בוזים את החכמה ולכן לא יקנו אותה.
- ח. שָׁמַע בְּנֵי מוֹסֵר אֲבִיךָ - תקבל את מוסר אביך. וְאַל תִּטֹּשׁ תּוֹרַת אֲמִנְךָ - ואל תעזוב את מה שאמך למדה אותך.
- ט. כִּי לֹוִית חֹן הֵם לִרְאשֹׁן - כי המוסר והלימוד יהיו חבור של יופי לראשך. וְעֲנָקִים לְגִרְגָּתֶךָ - ותכשיט על הצוואר שלך.
- י. בְּנֵי אִם יִפְתּוּן חֲטָאִים - אם יפתו אותך חוטאים (ללכת אתם). אֶל תֵּבֵא - אל תרצה.
- יא. אִם יֹאמְרוּ לָכֵה אֶתָּנוּ - אם יגידו לך בא אתנו. נֶאֱרָבָה לָדָם - נשב במארב לשפוך דם. נִצְפָּנָה לְנָקִי חָנָם - נסתתר לארוב לאדם נקי ונקח את כספו בלי סיבה.
- יב. נִבְלָעִם כְּשֹׂאוֹל חַיִּים - נבלע את כספם כמו שהשאל מפריד את הכסף מהאדם, אבל נשאירו בחיים. וְתַמִּימִים כְּיֹרְדֵי בֹר - וכמו אדם שיוורד לבור יורד שלם בכל איבריו כך הם יבלעו את כל עושרו.
- יג. כָּל הוֹן יִקָּר נִמְצָא - כל עושר יקר נמצא אצלו. נִמְלֵא בְּתִינוּ שָׁלָל - נמלא את בתינו בשלל שנקח.
- יד. גּוֹרֵלֶךָ תִּפֹּל בְּתוֹכָנוּ - או שנתחלק בכסף ע"י גורל. כִּיס אֶחָד יִהְיֶה לְכָלֵנוּ - או שנהיה שותפים.
- טו. בְּנֵי אֵל תֵּלֵךְ בְּדֶרֶךְ אֱתָם - מזהירו שלא ילך אתם. מִנַּע רִגְלְךָ מִנְּתִיבָתָם - תמנע את רגלך ללכת בשבילים שלהם.
- טז. כִּי רִגְלֵיהֶם לָרַע יִרְצוּ - איך תחשוב ללכת אתם הרי אתה רואה שהם עושים רע. וְיִמְהָרוּ לִשְׁפֹךְ דָּם - ואם תגיד אלך אתם עד שאאסוף הרבה כסף ואפרד מהם, מזהירו: שקודם הם יהרגו אותך.
- יז. כִּי חָנָם מִזֶּה הָרֶשֶׁת - כי המלכודת של העופות נראית שהיא פרושה בלי סיבה. בְּעֵינֵי כָל בָּעַל כָּנָף - בעיני הציפורים, אבל כשהם מגיעים לרשת הם נלכדים.
- יח. וְהֵם לְדָמָם יֹאֲרִבוּ - אבל הציידים ארבים לדם של הצפרים. יִצְפָּנוּ לְנִפְשָׁתָם - מסתתרים בשביל לקחת את נפש הצפרים.

משלי ב

יט. כִּן אֲרוּחוֹת כָּל בָּצַע בָּצַע - כך דרך הגזלנים. אֶת נַפְשׁ בְּעָלְיוֹ יִקַּח - את נפש בעל הכסף יקחו (וגם אם תלך אתם ויהיה לך כסף הם יהרגו אותך)

כ. חֲכָמוֹת בְּחוּץ תִּרְנָה - החכמה מכריזה בחוץ. בְּרַחוּבוֹת תִּתֵּן קוֹלָהּ - ברחובות היא מכריזה בקול.

כא. בְּרֹאשׁ הַמַּיִת תִּקְרָא בְּפִתְחֵי שְׁעָרִים - מכריזה בתחילת מקום שיש הרבה אנשים ובפתחי השערים. בְּעִיר אֲמָרֶיהָ תֹאמַר - ובכל המקומות בעיר היא אומרת את דבריה (שכתוב בהמשך)

כב. עַד מָתִי פִתִּים תִּתְּנֵנִי וְתִתְּנֵנִי לְעֵינַי לְצֹן חֲמָדוֹ לָהֶם - עד מתי תמשיכו להתפתות. וְלִצְּיָנִים לְצֹן חֲמָדוֹ לָהֶם - ועד מתי האנשים שלועגים על דברים חשובים ימשיכו במעשיהם. וְכִסְיָלִים יִשְׁנָאוּ דַּעַת - ועד מתי הטפשים ישנאו את החכמה.

כג. תִּשׁוּבוּ לְתוֹכְחָתִי - תחזרו לשמוע את תוכחתי. הִנֵּה אֲבִיעָה לָכֶם רוּחִי - הנה אגיד לכם את רוח חכמתי. אוֹדִיעָה דְּבָרִי אֶתְכֶם - אודיע לכם את דרכי.

כד. יֵעַן קִרְאתִי וְתִמְאַנּוּ - אבל בגלל שקראתי אליכם ולא רציתם לשמוע. נָטִיתִי יָדִי וְאִין מִקְשִׁיב - הרמתי את ידי מרחוק לקרוא לכם ולא רציתם לבא.

כה. וְתִפְרְעוּ כָּל עֲצָתִי - בטלתם את כל מה שיעצתי לכם. וְתוֹכְחָתִי לֹא אֲבִיתֶם - ותוכחתי לא רציתם לשמוע.

כו. גַּם אֲנִי בְּאִידְכֶם אֶשְׁחָק - גם אני אשמח בשברכם. אֶלְעַג בְּבֹא פִּחְדְּכֶם - אלעג עליכם כשיבא עליכם פחד לפני הצרה.

כז. בְּבֹא כְשׁוֹאָה פִּחְדְּכֶם - כשיבא כמו חשך חזק הפחד שלכם. וְאִידְכֶם כְּסוּפָה יִאָּתֶה - והשבר שלכם יבא כמו רוח סערה. בְּבֹא עָלֵיכֶם צָרָה וְצוּקָה - כשתבא עליכם צרה.

כח. אֲזִי יִקְרָאנִי וְלֹא אֶעֱנֶה - אז יקראו אלי ולא אענה להם. יִשְׁחַרְרֵנִי וְלֹא יִמְצָאנִי - יחפשו אותי ולא ימצאו אותי.

כט. תַּחַת כִּי שְׁנָאוּ דַּעַת - בגלל ששנאו את החכמה. וַיִּרְאֵת ה' לֹא בָחָרוּ - ויראת ה' לא רצו לבחור בה.

ל. לֹא אָבוּ לַעֲצָתִי - לא רצו ללכת בעצתי. נָאֲצוּ כָּל תוֹכְחָתִי - בזו ומאסו את תוכחתי.

לא. וַיֹּאכְלוּ מִפְּרֵי דֶרֶכָם - ויאכלו את תוצאות דרכם. וּמִמַּעֲצֵתֵיהֶם יִשְׁבְּעוּ - ויהיו שבעים מגמול עצתם.

לב. כִּי מִשׁוּבוֹת פִּתִּים תִּהְרָגֶם - כי השלוח של הפתאים תגרום להם מיתה. וְשִׁלּוֹת כְּסִילִים תִּאֲבָדֶם - והשלוח של הכסילים תאבד אותם.

לג. וְשִׁמְעֵ לִי יִשְׁכֹּן בְּטֶח - ומי ששומע לחכמה ישב בבטחון. וְשִׁאֲנוֹן מִפֶּחַד רָעָה - ובשקט ושלוח ולא מפחד מדבר רע.

משלי ב

א. בְּנִי אִם תִּקַּח אֲמָרִי - בני אם תקח את דברי. וּמִצֻּתִּי תִצָּפֵן אֶתְךָ - ומצותי תשמר אתך.

ב. לְהִקְשִׁיב לְחִכְמָה אֲזַנְךָ - תקשיב באזנך לחכמה.

תִּטֶּה לְבָבְךָ לְתַבּוּנָה - תטה את לבך להבין את דברי.

ג. **כִּי אִם לְבִינָה תִקְרָא** - כי אם תקרא לבינה שתבא אליך.

ל**תְּבוּנָה תִתֵּן קוֹלְךָ** - תצעק לתבונה שתבא אליך.

ד. **אִם תִּבְקֹשׁ שָׁנָה כְּכֹסֶף** - אם תחפש אחריה כמו שמחפשים כסף.

ו**כְּמִטְמוֹנִים תִּחְפְּשֶׁנָּה** - תחפשנה אחרי החכמה כמו שמחפשים אוצרות טמונים.

ה. **אִזְ תִּבִּין יִרְאֶת ה'** - אז תבין את יראת ה'.

(כשתעשה את הדברים הכתובים למעלה)

ו**דַּעַת אֱלֹהִים תִּמְצָא** - ודעת ה' תמצא.

ו. **כִּי ה' יִתֵּן חֲכָמָה** - כי ה' נותן את החכמה.

מִפְּנֵי דַעַת וּתְבוּנָה - הוא מלמד דעת ותבונה ונותן את זה רק למי שעושה את הדברים שלמדנו למעלה.

ז. **יִצְפֹּן לַיֹּשְׁרִים תּוֹשֵׁיָהּ** - הסתיר את העצה לתת אותה לישירים.

מִגֵּן לַהֲלֹכֵי תֵם - שומר על אנשים שהולכים בשלמות בדרך ה'.

ח. **לִנְצֹר אֲרָחוֹת מִשֹּׁפֵט** - וה' שומר עליהם שישמרו

את דרך המשפט.

ו**דֶּרֶךְ חֲסִידָיו יִשְׁמֹר** - ושומר על החסידים שלא יכשלו.

ט. **אִזְ תִּבִּין צֶדֶק וּמִשְׁפָּט** - כשה' יתן לך חכמה דעת ותבונה תבין את הצדק והמשפט.

ו**מִיֹּשְׁרִים כָּל מַעֲגַל טוֹב** - ואת הדרך הישרה, וכל שביל טוב.

י. **כִּי תִבּוֹא חֲכָמָה בְּלִבְךָ** - כשתבא החכמה בלב שלך.

ו**דַּעַת לִנְפֹשְׁךָ יִנָּעַם** - והדעת תעשה נעים לנפשך.

יא. **מִזְמָה תִּשְׁמֹר עֲלֶיךָ** - חכמת התורה תשמר עליך שלא תכשל.

תְּבוּנָה תִּנְצֹרָכָהּ - התבונה תשמר עליך שלא תכשל.

יב. **לְהַצִּילְךָ מִדֶּרֶךְ רָע** - להציל אותך מדרך רעה.

מֵאִישׁ מְדַבֵּר תִּהְפֹּכוֹת - מאיש שמרמה אותך,

מדבר הפוך ממה שחושב כדי לעשות לך רע.

יג. **הַעֲזֹבִים אֲרָחוֹת יִשָּׁר** - (להציל אותך) מהעזבים

דרך הישרה.

לִלְכֹת בְּדַרְכֵי חֵשֶׁךְ - בשביל ללכת בדרכים רעות.

יד.השְׁמִיחִים לַעֲשׂוֹת רָע - האנשים ששמחים לעשות

רע לאנשים.

יג.לֹא יִגִּילוּ בְּתִהְיוֹתָם רָע - שמחים כשנהפך לרע מה שתכננו על אדם.

טו.אֲשֶׁר אֶרְחֲתֵיהֶם עֲקָשִׁים - שדרכיהם עקומים.

יז.וְנִלְוִיזִים בְּמַעְגְּלוֹתָם - סרים מהדרך הישרה

בשבילים שלהם.

יט.לֹא תִצְלִיחַ מֵאִשָּׁה זָרָה - והתורה תגרום לך, להצילך מאשה זונה.

כ.מִנְכָּרִיָּה אִמְרִיָּה תִחְלִיקָהּ - מאשה זרה שמפתה אותך בדבריה.

כז.הַעֲזֹבֶת אֱלֹהִים נְעוּרֶיהָ - האשה זרה עוזבת את בעל נעוריה.

כח.וְאֵת בְּרִית אֱלֹהֶיהָ שָׁכַחָהּ - ואת ברית ה' היא שוכחת.

כט.כִּי שָׁחָה אֶל מוֹת בֵּיתָהּ - כי ביתה זה מדרון שהולך למות.

ל.וְאֶל רְפָאִים מַעְגְּלֶתִיהָ - ואל המתים השבילים שלה (שההולך בהם מת)

לא.כָּל בָּאִיָּה לֹא יִשׁוּבוֹן - כל ההולך אל האשה זרה לא חוזר (קשה לשוב)

לב.וְלֹא יִשְׁיִגּוּ אֶרְחוֹת חַיִּים - ולא ישיגו את דרך החיים.

לד.כִּי לִמְעַן תֵּלֵךְ בְּדֶרֶךְ טוֹבִים - התורה תשמור עליך ולכן תוכל ללכת בדרך טובה.

לה.וְאֶרְחוֹת צַדִּיקִים תִּשְׁמֹר - דרך הצדיקים תשמר ללכת בהם.

לו.כִּי יִשְׁרִים יִשְׁכְּנוּ אֶרֶץ - כי רק הישרים ישארו

בארץ.

לז.וְתַמְיָמִים יִוָּתְרוּ בָּהּ - והשלמים בדרך ה' הם ישארו בארץ.

לח.כִּי יִשְׁעִים מֵאֶרֶץ יִפְרֹתוּ - והרשעים יכרתו מהעולם.

לט.וּבֹגְדִים יִסָּחוּ מִמֶּנָּה - והבוגדים יעקרו מהעולם.

משלי ג

א.בְּנֵי תוֹרָתִי אֵל תִּשְׁכַּח - בני תורה לא לשכוח את התורה.

ב.וּמִצְוֹתַי יִצַּר לִבָּךְ - והמצוות שלי לבך ישמור עליהם לעשותם.

משלי ג

ב. **כִּי אֶרֶךְ יָמִים וְשָׁנוֹת חַיִּים** - כי אריכות ימים ושנים של חיים.

וְשָׁלוֹם יוֹסִיפוּ לָךְ - ושלום יוסיפו לך (אם תשמור על התורה והמצוות)

ג. **חֶסֶד וְאֱמֶת אֵל יַעֲזֹבְךָ** - אל תעזב את החסד. **קִשְׁרָם עַל גְּרוֹזֹתֶיךָ** - תקשר את החסד על הצואר שלך שלא תשכח מזה. **כְּתִבָּם עַל לִוַּח לִבֶּךָ** - ותכתב אותם על לבך שתחשוב בהם תמיד.

ד. **וּמִצָּא חֵן וְשֶׁכֶל טוֹב** - ובזה תמצא יופי וחכמה. **בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם** - בעיני ה' והאנשים. **הַבָּטִחַ אֶל ה' בְּכָל לֶבֶךָ** - תבטח בה' בכל לבך.

וְאַל בִּינְתֶךָ אֶל תִּשְׁעֶן - ואל תסמוך על חכמתך אלא רק על ה'.

ו. **בְּכָל דְּרָכֶיךָ דַּע הוּא** - בכל דרכיך, חשב מה ה' רוצה ממך.

וְהוּא יִישר אַחֲרֶיךָ - וה' יישר את דרכיך שתלך בדרך ישרה.

ז. **אֵל תְּהִי חָכָם בְּעֵינֶיךָ** - אל תחשב שאתה יודע את כל הסודות, ואתה לא תכשל.

יֵרָא אֶת ה' - אלא תירא מה'.

וְסוּר מֵרָע - ותסור מלעשות דברים רעים.

ח. **רַפְּאוֹת תְּהִי לְשִׁרְךָ** - רפואה יהיה לבשר שלך. (ע"י שתסור מהרע)

וְשָׁקוּי לַעֲצָמוֹתֶיךָ - המוח של העצמות יהיה מושקה.

ט. **כַּבֵּד אֶת ה' מֵהוֹנֶךָ** - תכבד את ה' מהעושר שלך, שתתן צדקה.

וּמִרְאשֵׁית כָּל תְּבוּאָתְךָ - ומהטובים של תבואתך. (תרומות ומעשרות)

י. **וַיִּמָּלְאוּ אֲסָמֶיךָ שֶׁבַע** - ויתמלאו המחסנים שלך בהרבה תבואה.

וְתִירוֹשׁ יִקְבִּיךָ יִפְרָצוּ - והיין של היקבים שלך

יתרבה.

יא. **מוֹסֵר ה' בְּנֵי אֵל תִּמְאָס** - אל תמאס את מוסר ה'. (יסורים)

וְאַל תִּקַּץ בְּתוֹכְחָתוֹ - ואל תמאס בתוכחה שה' מוכיח אותך.

יב. **כִּי אֶת אֲשֶׁר יֶאֱהָב ה' יוֹכִיחַ** - כי ה' מוכיח את מי שהוא אוהב.

וְכָאֵב אֶת בֶּן יִרְצָה - וכמו שאבא מרצה ומפייס את הבן לאחר שעושה טוב, כך ה' יעשה לך טוב אחר כך.

יג. **אֲשֶׁרִי אָדָם מֵצֵא חֲכָמָה** - משובח אדם שמצא את החכמה.

וְאָדָם יִפְיֵק תְּבוּנָה - ואדם שיוציא את התבונה מהחכמה.

יד. **כִּי טוֹב סִחָרָה מִסָּחָר כֶּסֶף** - כי יותר טוב לסחור בחכמה מלסחור בכסף.

וּמַחְרוּץ תִּבּוֹאָתָהּ - והפירות של החכמה יותר טובים מזהב טוב.
 טו. יִקְרָהּ הִיא מִפְּנִינִים - החכמה יותר יקרה ממרגליות.
 וְכָל חִפְצֶיךָ לֹא יִשְׁווּ בָּהּ - כל דבר שתמצא לא שווה כמו החכמה.
 טז. אַרְךְ יָמִים בְּיָמֶינָהּ - בצד ימין של החכמה יש אריכות ימים.
 בְּשִׂמְאוּלָהּ עֶשֶׂר וְכָבוֹד - ובצד שמאל של החכמה יש עושר וכבוד.
 יז. דִּרְכֶּיהָ דְּרָכֵי נָעִם - ההולך בדרך החכמה נעים לו.
 וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם - ובכל השבילים שלה יש שלום.
 יח. עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחְזִיקִים בָּהּ - המחזיק בתורה יהיה לו חיים.
 וְתִמְכֶּיהָ מָאֲשָׁר - והמחזיק בה משובח.
 יט. ה' בְּחִכְמָהּ יִסַּד אָרֶץ - ה' ברא את הארץ ע"י התורה.
 כ. כוֹנֵן שָׁמַיִם בְּתִבּוּנָהּ - ע"י התבונה הוא ברא את השמים.
 כא. כְּבָדָתָו תְּהוֹמֹת נִבְקָעוּ - ע"י הדעת נבקע התהום (ויצא משם מים)
 וּשְׁחָקִים יִרְעֻפוּ טַל - והשמים מטיפים גשם ע"י הדעת.
 כב. בְּנֵי אֵל יִלְזוּ מֵעֵינֶיךָ - בני אל יסורו מעיניך (החכמה בגלל שהיא כ"כ חשובה)
 נֹצֵר תְּשִׁיָּה וּמִזְמָה - תשמר את העצה והחכמה.
 כג. וְיִהְיוּ חַיִּים לְנַפְשְׁךָ - והחכמה תתן חיים לנפש שלך.
 וְחֹן לְגִרְתֶּיךָ - ויגרום ליופי על הצואר שלך.
 כד. אֵז תִּלָּךְ לְבִטָּח דְּרָכְךָ - כשתשמר על החכמה תלך בבטחון בדרכיך שלא יפחידו אותך.
 וְרָגְלְךָ לֹא תִגּוֹף - והרגל שלך לא תוכה (במכשולים בדרך)
 כה. אִם תִּשְׁכַּב לֹא תִפְחַד - כשתשכב לא תפחד.
 וְשִׁכְבְּתָּ וְעָרְבָה שְׁנָתְךָ - ותשכב ותהיה לך מתוקה השינה (שלא תפחד)
 כו. אֵל תִּירָא מִפֶּחַד פִּתְאֹם - לא תפחד שפתאום יבא לך רע (שלא יבא)
 וּמִשְׁאַת רָשָׁעִים כִּי תִבָּא - ומהחושך (הצרות) שבא על הרשעים - לא תפחד מזה.
 כז. כִּי ה' יִהְיֶה בְּכִסְלְךָ - כי ה' יהיה בבטחון שלך שישמור עליך.
 וְשֹׁמֵר רָגְלְךָ מִלֵּכָד - וישמר רגלך מלהתפס

במלכודת רעה.

- כז. אל תמנע טוב מבעליו - אל תמנע עצמך מלעשות טוב, לאדם שצריך טובה.
- ב. היות לאל ידך לעשות - כשיש בכח (באפשרות) ידך לעשות לו את הטובה שמבקש.
- כח. אל תאמר לרעך לך ושוב - אל תגיד לאדם שמבקש טובה ממך לך ותחזור אח"כ.
- ומחר אתו ויש אתך - ומחר אני אתן לך את הטובה שאתה מבקש ויש לך את זה עכשיו.
- כט. אל תחרש על רעך רעה - אל תחשוב על חברך רעה.
- והוא יושב לבטח אתך - והוא יושב בבטחון וחושב שאתה חבירו.
- לא. אל תריב עם אדם חנם - אל תריב בלי סיבה.
- אם לא גמלך רעה - אם הוא לא עשה לך רעה.
- לא. אל תקנא באיש חכם - אל תקנא בהצלחת האיש שגדול.
- ואל תבחר בכל דרכיו - ואל תבחר בדרכים שלו.
- לב. כי תועבת ה' נלוז - כי ה' מתעב אדם שסר מהדרך הישרה.
- ואת ישרים סודו - אבל לישרים הוא מגלה את סודותיו (מאהבה אותם)
- לג. מארת ה' בבית רשע - קללת ה' יש בבית רשע.
- ונוה צדיקים יברך - אבל בית הצדיקים ה' מברך.
- לד. אם ללצים הוא יליץ - אם יתחבר ללצים, בסוף יתלוצצו ממנו.
- ולענוים יתן חן - ולענוים השם נותן יופי שימצא חן בעיני האנשים.
- לה. כבוד חכמים ינחלו - החכמים מורשים את הכבוד לבניהם.
- וכסילים מרים קלון - והכסילים מפרישים לעצמם בזיונות.

משלי ד

- א. שמעו בנים מוסר אב - תשמעו למוסר אביכם (ה')
- והקשיבו לדעת בינה - ותקשיבו לדעת את הבינה.
- ב. כי לקח טוב נתתי לכם - כי לימוד טוב נתתי לכם.
- תורת אלה תעזבו - אל תעזבו את התורה.

ג. **כִּי בֶן הָיִיתִי לְאָבִי** - כי בן אהוב הייתי לאבי.

ד. **וַיַּחֲדֵד לִפְנֵי אָמִי** - מעונג ויחיד לאמי (ולכן בוודאי שמה שאמר לי הוא טוב מאד).

ה. **וַיִּרְנֵי וַיֹּאמֶר לִי יִתְמָךְ דְּבָרִי לִבִּי** - למד אותי יחזיק לבך את דברי.

ו. **שָׁמַר מִצְוֹתַי וְחַיָּה** - תשמר את המצוות ותחיה.

ז. **קָנָה חֲכָמָה קָנָה בִּינָה** - תקנה את החכמה והבינה.

ח. **אֶל תִּשְׁכַּח וְאֶל תֵּט מֵאֲמָרֵי פִי** - אל תשכח ואל

תסור מדברי.

ט. **אֶל תַּעֲזֹבָה וְתִשְׁמָרְךָ** - אל תעזב את התורה והיא תשמר עליך.

י. **אֶהְבֶּהָ וְתִצְרָךְ** - תאהב אותה והיא תשמור עליך.

יא. **רֵאשִׁית חֲכָמָה קָנָה חֲכָמָה** - בתחילת למודך למד את החכמה מרבך.

יב. **וּבְכָל קִנְיָנְךָ קָנָה בִּינָה** - ובכל החכמה שקנית קנה את הבינה.

יג. **סִלְסְלָהָ וְתִרְוַמְךָ** - תחזור על התורה והיא תגדל אותך.

יד. **תִּכְבֶּדְךָ כִּי תִחַבֶּקֶנָה** - היא תכבד אותך כשתחבק אותה ולא תעזוב אותה.

טו. **תִּתֵּן לְרֹאשְׁךָ לִוְיַת חֵן** - תתן לראשך חבור של יופי.

טז. **עֲטֹרַת תְּפָאֲרֶת תִּמְנֶנֶךָ** - כתר של יופי תמסור לך.

יז. **שִׁמְעַת בְּנֵי וְקַח אֲמָרֵי** - תשמע ותקח את דברי.

יח. **וַיִּרְבוּ לְךָ שָׁנוֹת חַיִּים** - ויתרבו לך שנים טובות.

יט. **בְּדֶרֶךְ חֲכָמָה הִרְתִּיךָ** - בדרך חכמה לימדתי אותך.

כ. **הִדְרַכְתִּיךָ בְּמַעְגְלֵי יֶשֶׁר** - הדרכתני אותך בדרכי יושר.

כא. **יִבְלָכְתְּךָ לֹא יֵצֵר צַעֲדְךָ** - כשתלך לא יקטן פסיעותיך.

כב. **וְאִם תִּרוֹץ לֹא תִפְשֹׁל** - ואם תרוץ לא תפול

ממכשול.

כג. **הִחֲזַק בְּמוֹסֶר אֶל תִּרְף** - תחזיק במוסר ואל תעזוב אותו.

כד. **נִצְרָה כִּי הִיא חֵיקְךָ** - שמור עליה כי על ידה תחיה.

כה. **יִדְבָּאֲרַח רְשָׁעִים אֶל תִּבְא** - בדרך רשעים אל תלך.

כו. **וְאֶל תֵּאָשֶׁר בְּדֶרֶךְ רָעִים** - ואל תפסע בדרך רעים.

טו. פֶּרַעְהוּ אֶל תַּעֲבֹר בּוֹ - תבטל את דרך הרשעים ואל תעבור בה.

שָׁטָה מֵעָלָיו וַעֲבֹר - נטה מהדרך הזו לדרך טובה.

טז. כִּי לֹא יִשְׁנוּ אִם לֹא יָרְעוּ - כי לא ילכו לישון לפני שעשו רע לאדם.

וַנִּגְזַלָּה שְׁנָתָם אִם לֹא יִכְשִׁילוּ - ולא יוכלו לישון

לפני שהחטיאו אנשים.

יז. כִּי לֶחֱמוֹ לֶחֶם רָשָׁע - כי מאכלם לחם גזול.

וַיֵּין חֲמָסִים יִשְׁתּוּ - ויין גזל ישתו.

יח. וְאַרְחַ צְדִיקִים כְּאוֹר נֶגֶה - ודרך הצדיקים כאור מאיר.

הוֹלֵךְ וְאוֹר עַד נֶכּוֹן הַיּוֹם - הולך ומאיר עד האור של אמצע היום.

יט. דֶּרֶךְ רָשָׁעִים כְּאֶפְלָה - דרך הרשעים כאדם שהולך בחושך.

לֹא יָדְעוּ בְּמָה יִכְשִׁלוּ - לא רואים את המכשול, ופתאם יכשלו.

כ. בְּנֵי לִדְבָרִי הַקְשִׁיבָה - בני תקשיב לדברי.

לְאֶמְרֵי הַט אֲזַנְךָ - לדברי תטה את אזנך לשמוע טוב.

כא. אֶל יִלְיָזוּ מְעִינֶיךָ - לא יסורו מעיניך.

שְׁמֹרֵם בְּתוֹךְ לִבְבְּךָ - תשמור דברי בתוך לבך לעשותם.

כב. כִּי חַיִּים הֵם לְמַצְאֵיהֶם - כי הם מביאים חיים למוצא אותם.

וְלִכָּל בְּשׂוֹר מִרְפָּא - וזה מרפא את כל בשרו.

כג. מִכָּל מִשְׁמַר נֶצַר לִבְךָ - יותר מכל הדברים שאתה שומר, תשמר על לבך מלחשוב רע.

כד. כִּי מִמֶּנּוּ תוֹצֵאוֹת חַיִּים - כי הלב מביא לך חיים

ולכן צריך מאד לשמור אותו.

כה. הִסֵּר מִמֶּנּוּ עֲקָשׁוֹת פֶּה - תסיר ממך עקימות פה שלא תרמה בפיו.

וּלְזוֹת שְׁפָתַיִם הִרְחַק מִמֶּנּוּ - תרחיק ממך

שהשפתים שלך יסורו מדרך הישרה לרמות

אנשים.

כו. עֵינֶיךָ לִנְכַח יִבִּיטוּ - עיניך יסתכלו ישר ממולך (בדרך ישרה).

וּעֲפֹצֵיךְ יִישְׁרוּ נִגְדְךָ - ועיניך יסתכלו ישר מנגדך ולא לפנות לצדדים (בדרך עקומה)

כּו. פֶּלֶס מַעְגֵּל רִגְלְךָ - תשקול את השביל הישר שתלך בו.

וְכָל דְּרָכֶיךָ יִכְנוּ - וכל דרכיך יתבססו (ויהיו בדרך ישרה)

כז. אֶל תֵּט יָמִין וּשְׂמֹאל - אל תטה מהדרך הישרה לצדדים לעשות רע.

הִסֵּר רִגְלְךָ מִרָע - תסיר את רגלך מללכת בדרך רעה.

משלי ה

א. בְּנֵי לַחֲכָמִי הִקְשִׁיבָה - בני תקשיב לחכמה.

לְתַבּוּנֹתֶי הֵט אָזְנוֹךָ - לתבונה תטה את אזנך לשמוע טוב.

ב. לִשְׁמֹר מִזְמוֹת - לשמור את החכמה.

וְדַעַת שְׁפָתֶיךָ יִנְצְרוּ - ואת הדעת שפתיך ישמרו לחזור עליהם.

ג. כִּי נִפְתַּח תִּטְפְּנָה שְׁפָתַי זָרָה - כי שפתי הזונה

נוטפים דברים מתוקים (ולכן צריך מאד

להזהר).

וְחֶלֶק מִשְׁמֵן חֲכָה - והדיבור שלה מאד מפתה ויותר חלק משמן.

ד. וְאַחֲרִיתָהּ מָרָה כָּל־עֵנָה - אבל בסוף זה מר כמו לענה = עשב מאד מר.

חֲדָה כְּחָרָב פִּיּוֹת - זה חד כמו חרב שחד משני

הצדדים.

ה. רִגְלֶיהָ יִרְדּוּת מוֹת - ההולכים אליה יורדים למות.

וְשֹׂאֵל צִעָדֶיהָ יִתְמָכוּ - הפסיעות של ההולכים אליה מחזקות את הגיהנם שיפלו שם.

ו. אֲרִיחַ חַיִּים פֶּן תִּפְלֹס - את הדרך חיים תזהר אולי תישר את זה כמו האשה הזונה.

נָעוּ מַעְגְּלֶיהָ לֹא תִדָּע - דע לך שנעו דרכיה מהדרך הישרה ואם תלך בהם לא תדע את הדרך הישרה.

ז. וְעֵתָהּ בָּנִים שְׁמָעוּ לִי - ועכשיו תשמעו לי.

וְאַל תִּסְוֶרוּ מֵאֲמָרֵי פִי - ואל תסורו מדברי פי, שלמדתי אתכם.

ח. הִרְחַק מֵעֲלִיָּה דְרָכָךְ - תרחיק דרכך מדרך האשה זרה.

וְאַל תִּקְרַב אֶל פֶּתַח בֵּיתָהּ - ואל תתקרב אל פתח בית האשה הזרה.

ט. פֶּן תִּתֵּן לְאַחֲרִים הוֹדֶךָ - אולי תתן את היופי שלך לאחרים שתמות וזה ינתן לאחרים.

וּשְׁנִיתֶיךָ לְאַכְזָרִי - והשנים שלך מלאך המות יקח ממך שתמות מוקדם.

י. פֶּן יִשְׁבְּעוּ זָרִים כֶּחֶךְ - אולי ישבעו אחרים את כל הדברים שלך שעבדת עליהם.

וְעֲצֻבֶיךָ בְּבֵית נָכְרִי - והדברים שעבדת עליהם יהיו בבית אדם זר לך.

יא. וְנִהְיֶיךָ בְּאַחֲרֵיתָךְ - תצעק בסוף.

בְּכָלֹת בְּשׂוֹרְךָ וּשְׂאֲרֶךְ - כשיגמר הבשר שלך.

יב. וְאָמַרְתְּ אֵיךְ שָׁנֵאתִי מוֹסֵר - תאמר לעצמך איך שנאתי לשמוע מוסר.

וְתִזְכַּחַת נָאֵץ לִבִּי - ותזכחה ביזה ליבי.

יג. וְלֹא שְׁמַעְתִּי בְּקוֹל מוֹרִי - ולא שמעתי בקול מלמדי ללכת בדרך ישרה.

וּלְמַלְמְדִי לֹא הִטִּיתִי אָזְנִי - ולא הקשבתי למלמדי.

יד. כִּמְעֹט הִיִּיתִי בְּכָל רָע - בשביל הנאה מועטת הייתי עושה את כל הדברים הרעים.

בְּתוֹךְ קָהָל וְעַדָּה - בתוך הרבה אנשים הייתי עושה רע.

טו. שְׁתָּה מִיָּם מִבּוֹרֶךְ – תשתה מים מהבור שלך,

שתהיה עם אשתך ולא עם אשה אחרת –

שתלמד תורה.

וְנִזְלִים מִתּוֹךְ בְּאֶרֶךְ – ותשתה מים מהבאר שלך.

טז. יִפּוּצוּ מַעֲיִנְתֶיךָ חוּצָה – המעיינות שלך יתפזרו

בחוץ, יהיה לך הרבה בנים – תלמד הרבה

תלמידים.

בְּרַחֲבוֹת פְּלָגֵי מַיִם – ילכו ברחובות שבילי מים

שלך.

יז. יִהְיוּ לְךָ לְבָדָךְ – הבנים יהיו רק שלך (לא כמו

באשה זונה שלא יודעים למי שייכים הילדים)

– התורה שלמדת שייכת רק לך.

וְאִין לְזָרִים אֶתְךָ – אין לאחרים חלק אתך בבנים –

בתורה.

יח. יהי מקוֹרְךָ בְּרוּךְ – מקור המים יתברך, שתבורך

בבנים – שהתורה תתרבה ויתחדשו לך

דברים.

יט. וְשִׁמְח מֵאֲשֶׁת נְעוּרֶיךָ – תשמח באשה שלקחת

בצעירותך – תשמח בתורה שלמדת.

יט. אֵילַת אֲהָבִים וַיַּעַלְתָּ חֵן – כמו אילה שבעלה אוהב

אותה ומוצאת חן בעיניו – תאהב את החכמה

והיא תמצא חן בעיניך.

כ. דְּדִיָּה יִרְוֶךְ בְּכָל עֵת – דדיה ישביעו אותך בכל זמן –

התורה תשביע אותך.

כא. בְּאַהֲבָתָהּ תִּשְׁגָּה תִּמְיֵד – באהבתה תתעסק תמיד.

כב. וְלָמָּה תִּשְׁגָּה בְּנֵי בִזְרָה – ולמה תתעה אחרי האשה

הזרה – אחרי מחשבות אפיקורסות.

כג. וּתַחֲבֹק חֶק נְכָרִיָּה – ותחבק אשה זרה.

כד. כִּי נִכַח עֵינֵי ה' דְּרָכֵי אִישׁ – כי דרכי האדם

נמצאים כנגד ה'.

כה. וְכָל מַעֲלָתִיו מִפֶּלֶס – וכל דרכיו שוקל.

כז. עוֹנוֹתָיו יִלְכְּדוּ אֶת הָרָשָׁע – העוונות ילכדו את

הרשע.

כח. וּבְחִבְלֵי חַטָּאתוֹ יִתְמָךְ – ובחבל שנעשה מהחטאים

שלו, יתלה בו.

כט. הוּא יָמוּת בְּאֵין מוֹסֵר – הרשע ימות בגלל שלא

שמע למוסר.

ל. וּבְרֹב אֲנָלָתוֹ יִשְׁגָּה – ובהרבה טיפשות שטעה בה,

משלי ו

א. **בְּנֵי אִם עֲרִבְתָּ לְרֵעֶךָ** – אם התחייבת בשביל חברך

שאם הוא לא ישלם את ההלוואה אתה תשלם.

תְּקַעַתָּ לְזֹרֶךָ כְּפִיךָ – התחייבת לאדם אחר בתקיעת

כף להיות ערב.

ב. **נֹקֵשֶׁת בְּאִמְרֵי פִיךָ** – עשית לעצמך מוקש

בהתחייבות.

נִלְכַּדְתָּ בְּאִמְרֵי פִיךָ – נלכדת בהתחייבות שלך.

ג. **עָשָׂה זֹאת אִפּוֹא בְּנִי וְהִנָּצַל** – תעשה את זה עכשיו

ותנצל.

כִּי בָאתָ בְּכַף רֵעֶךָ – כי נתפסת ביד חברך (שאם הוא

לא ישלם אתה תצטרך לשלם).

לֶךְ הַתְּרַפֵּס – לך תשפיל עצמך לפניו.

וְרָהַב רֵעֶיךָ – ותגדיל אותו עליך ותתחנן לפניו

שישלם.

ד. **אֵל תִּתֵּן שָׁנָה לְעֵינֶיךָ וּתְנוּמָה לְעַפְעָפֶיךָ** – אל

תתעצל אלא לך מיד.

ה. **הִנָּצַל כְּצָבִי מִיָּד** – תנצל מהר כמו צבי שבורח מיד

התופש אותו.

וּכְצִפּוֹר מִיָּד יָקוּשׁ – וכמו ציפור שבורחת מהמוקש

מהר.

ו. **לֶךְ אֵל נִמְלָה עֶצֶל** – לך תלמד מהנמלה, עצל.

רְאֵה דְרָכֶיהָ וְחָכָם – תראה את דרכיה ותחכים

ממנה.

ז. אֲשֶׁר אֵין לָהּ קָצִין שֹׁטֵר וּמַשָּׁל – שהיא זריזה

אפילו שאין מי שאומר לה מה לעשות.

ח. תִּכְבֵּן בְּקִיץ לַחֲמָה – מכינה בקיץ אוכל (לחורף)

אֲגִרָה בַקִּצִּיר מֵאֲכָלָהּ – אוספת אוכל בקציר.

ט. עַד מָתִי עָצַל תִּשְׁכַּב – עד תמי תשכב ולא תתחיל

לעבוד.

מָתִי תִקּוּם מִשְׁנֵתְךָ – מתי כבר תקום.

י. מַעֲט שָׁנוֹת מַעֲט תְּנוּמוֹת – העצל אומר אני רוצה

רק קצת לשון ולנמנם.

מַעֲט חֶבֶק יָדִים לִשְׁכָּב – קצת לשכב ולחבק ידים.

יא. וְבָא כְּמַהֲלֵךְ רֹאשֶׁךָ – יבא כמו אורח העניות שלך

(שפתאום יגיע בלי שתשים לב)

וּמַחֲסִירְךָ כְּאִישׁ מִגֶּן – אבל מחסור יבוא לך מיד,

כמו איש מלחמה שבא במהירות.

יב. אָדָם בָּלִיעַל אִישׁ אָוֶן – אדם בלי עול שמים איש

רשע.

הוֹלֵךְ עֲקֻשׁוֹת פֶּה – ההולך בעקימות שפתיים –

מדבר לשון הרע.

יג. קִרְץ בְּעֵינָיו מִלֵּל בְּרִגְלוֹ מִרָּה בְּאֶצְבָּעָתָיו – מרמוז

בעיניו, מדבר עם רגלו, מלמד עם אצבעותיו,

מרמוז בהם על אדם, לשון הרע.

יד. תִּהְפְּכוֹת בְּלִבּוֹ – חושב שקר בלבו.

חֵרֶשׁ רָע בְּכָל עֵת – חושב איך לעשות רע לאנשים

בכל זמן.

מְדַגְנִים יְשָׁלַח – מריבות משלח בין אנשים (בלשון

הרע ובסקרים שלו)

טו.על כן פתאום יבוא אידו – לכן פתאום יבא שברו.

פתע ישבר ואין מרפא – פתאום ישבר ולא תהיה לו

רפואה.

טז.שש הנה שגא ה' – שש אלה ה' שונא (שכתובים

בהמשך)

ושבע תועבת נפשו – ואת השביעית הוא מתעב.

יז.עינים רמות – גאווה.

לשון שקר – אדם שמשקר.

יח.ידים שפכות דם נקי – ידיים ששופכות דם.

יח.לב חרש מחשבות און – לב חושב מחשבות רעות

לעשותם.

יח.רגלים ממחרות לרוץ לרעה – ממחר לעשות רע.

יט.יפיח כזבים עד שקר – מדבר שקרים בעדות שקר.

יט.משלח מדנים בין אחים – משלח מריבות בין

אחים (זה ה' מתעב).

כ.נצר בני מצות אביך – שמור בני מצות אביך.

כא.אל תטש תורת אמן – ואל תעזב תורת אמן.

כא.קשרים על לבך תמיד – תקשר אותם על לבך תמיד

תחשוב בהם.

כב.ענדם על גרירתך – תקשר אותם על הגרון שתדבר

בהם תמיד.

כב.בהתהלךך תנחה אתך – כשתלך היא תדריך אותך

בדרך ישרה.

כב.בשכבך תשמר עליך – כשתשכב היא תשמר עליך.

כב.והקיצות היא תשיחך – וכשתקום היא תדבר אתך

(כמו חבר שמדבר אתך)

כג. כִּי נֹר מִצָּנָה וְתוֹרָה אֹר – אדם שעושה מצוה זה

מאיר לו כנר, והלומד תורה מאיר לו כאור יום.

וְדֶרֶךְ חַיִּים תּוֹכָחוֹת מוֹסֵר – ומי ששומע למוסר זה

נותן לו דרך המביאה חיים.

כד. לִשְׁמֶרֶךְ מֵאִשֶּׁת רָע – המוסר ישמר אותך מאשה

זונה.

מִחֲלָקֶת לְשׁוֹן נָכְרִיָּה – מהפיתוי של האשה זונה.

כה. אֶל תַּחֲמֹד יָפִיָּה בְּלִבְּךָ – אל תחמוד את היופי

שלה.

וְאַל תִּקְחֶךָ בְּעַפְעָפִיָּה – ושהיא לא תקח אותך

(תפתה אותך) ע"י שמרמזת לך בעפעפיה

ללכת אחריה.

כו. כִּי בָעַד אִשָּׁה זֹנָה עַד כָּפַר לָחֶם – כי מי שהולך

אחר אשה זונה נהיה עני שאין לו ככר לחם.

וְאִשֶּׁת אִישׁ נָפֶשׁ יִקְרָה תְּצוּד – ואדם יקר וצדיק

היא צדה לגיהנם.

כז. הִיחַתָּה אִישׁ אֵשׁ בְּחִיקוֹ – היקח איש אש בבגדו

שכנגד חיקו.

וּבִגְדָיו לֹא תִשְׂרָפְנָה – והבגדים לא ישרפו.

כח. אִם יִהְיֶה אִישׁ עַל הַגָּחָלִים – אם אדם ילך על

גחלים.

וְרַגְלָיו לֹא תִכְוֶינָה – והרגלים שלו לא יקבלו כויה.

כט. בֶּן הָבָא אֶל אִשֶּׁת רָעָהוּ – כך מי שזונה עם אשת

חבירו.

לֹא יִנָּקָה כָּל הַנֶּגַע בָּהּ – לא ינקה מהעונש.

ל. לא יבּוּזוּ לַגִּנֵּב כִּי יִגְנוֹב – לא כ"כ יבּוּזוּ לַגִּנֵּב כִּשֶׁהוּא

יִגְנוֹב.

למלא נפשוּ כִּי יִרְעֵב – למלא את נפשוּ כִּי הוּא רֵעֵב.

לא. וְנִמְצָא יְשָׁלֵם שְׂבָעָתָם – וכשיהיה לוּ יש לוּ תיקון

שיוכל לשלם כפול שבע.

אֶת כָּל הוֹן בֵּיתוֹ יִתֵּן – הוּא יתֵּן את כָּל עֲשָׂרוֹ כְּדִי

שהשני ימחל לוּ.

לב. נֶאֱמָר אֲשֶׁר חָסַר לֵב – אבל מי שזונה אין לו חכמה.

מִשְׁחִית נֶפְשׁוֹ הוּא יַעֲשֶׂנָה – מי שרוצה להשחית

את נפשוּ הוּא עוֹשֶׂה את זֶה.

לג. נָגַע וְקָלוֹן יִמָּצָא – יקבל נגעים ובזיונות.

וְחָרְפָּתוֹ לֹא תִמְחָה – וחרפתו לא תמחק (תשכח).

לד. כִּי קִנְיָה חֲמַת גִּבּוֹר – כִּי הִנֵּקְמָה תַּעֲוֹרֵר את הַכַּעַס

שֶׁל הַבַּעַל.

וְלֹא יִחְמוֹל בְּיוֹם נָקָם – וְלֹא יִרְחַם עַל הַנוֹאֵף בְּיוֹם

שִׁיקָח מִמֶּנּוּ נִקְמָה.

לה. לֹא יִשָּׂא פָנָיו כָּל כֹּפֵר – לֹא יוֹתֵר בַּעֲבוּר כָּל כֶּסֶף

שִׁיתֵּן לוּ.

וְלֹא יֵאָבֶה כִּי תִרְבֶּה שׁוֹחַד – וְלֹא יִרְצֶה לִרְחֹם עָלָיו

אִפְּלוּ אִם תִּרְבֶּה לוּ שׁוֹחַד (לֹא כִּמוֹ הַגִּנֵּב

שֶׁבַעבּוֹר כֶּסֶף וַיִּתְּרוּ לוּ).

משלי ז

א. בְּנֵי שֹׁמֵר אֶמְרִי – בְּנֵי שֹׁמֵר את הַתּוֹרָה.

וּמִצְוֹתַי תִּצְפֹּן אֶתְךָ – וְאת הַמִּצְוֹת תִּשְׁמֹר אֶתְךָ.

ב. שְׁמֹר מִצְוֹתַי וְחַיֶּה – תשמר את המצוות ותחיה.

וְתוֹרָתִי פְּאִישׁוֹן עֵינֶיךָ – ותשמר עליה כמו השחור

של העין.

ג. קָשָׁרֶם עַל אֶצְבְּעֹתֶיךָ – תקשר אותם על האצבעות

שכל הזמן תראה אותם.

כְּתָבָם עַל לִוַּח לִבְךָ – תכתב אותם על לבך שתזכר

אותם תמיד.

ד. אֲמֹר לַחֲכָמָה אַחֲתִי אֵת – תגיד לחכמה שהיא

מחוברת אתך כמו אחות שנמצאת אתך

תמיד.

וּמִדַּע לְבִינָה תִקְרָא – ותגיד לבינה שהיא כמו קרוב

שלך.

ה. לִשְׁמֶרְךָ מֵאִשָּׁה זָרָה – החכמה תשמר אותך מאשה

זונה.

מִנְכָּרִיהָ אֲמַרְיָה הַחֲלִיקָה – מזונה שמפתה אותך

בדבריה.

ו. כִּי בַחֲלוֹן בֵּיתִי בָּעֵד אֲשַׁנְבִּי נִשְׁקָפְתִּי – כי הבטתי

מהחלון של ביתי (אשנבי – חלון קטן).

ז. וְאָרָא בַּפֶּתָאִים אֲבִינָה בְּבָנִים – ראיתי בפתאים

התבוננתי בבנים.

ח. נָעַר חֲסֵר לֵב – ראיתי נער בלי חכמה.

ט. עֹבֵר בַּשּׁוּק אֶצֶל פֶּנֶה – עובר בשוק במקום הפינה

של הזונה.

י. וְדָרַךְ בֵּיתָהּ יֶצֶעַד – או צעד בדרך המוליכה לביתה.

יא. בְּנִשְׁפֹּף בָּעֶרְבַּיּוֹם – בתחילת הלילה, כשנהיה ערב.

יב. פְּאִישׁוֹן לִלְלָה וְאֶפְלָה – בשחרות הלילה והחושך

החזק.

י.וְהִנֵּה אִשָּׁה לִקְרָאתוֹ – והנה אשה באה לקראתו.

שְׂתִית זֹנָה – מתוקנת בבגדי זונה.

וּנְצָרֶת לֵב – עושה מצור על ליבו.

יֹא.הַמָּיָה הִיא וְסִדְרָתָהּ – עושה קול שיבואו אליה

וסרה מהדרך הישרה.

בְּבֵיתָהּ לֹא יִשְׁכְּנוּ רַגְלֶיהָ – והיא לא נמצאת בבית.

יב.פַּעַם בַּחוּץ פַּעַם בְּרַחֲבוֹת – לפעמים היא נמצאת

מחוץ לבית ולפעמים ברחובות.

וְאֶצֶל כָּל פֶּנֶה תֵּאָרֵב – ובכל פינה היא אורבת לצוד

אנשים שיזנו איתה.

יג.וְהִחֲזִיקָהּ בּוֹ וְנִשְׁקָה לּוֹ – מחזיקה בו שלא ילך

ממנה ונושקת לו.

העֵזָה פָּנֶיהָ וְתֹאמַר לּוֹ – מחציפה פנים (לא

מתביישת) ואומרת לו.

יד.זָבַחִי שְׁלָמִים עָלַי – הייתי חייבת שלמים.

הַיּוֹם שְׁלַמְתִּי נִדְרִי – היום הקרבתי את זה (ולכן

יש לי בשר).

טו.עַל כֵּן יֵצְאֵתִי לִקְרָאתִי – לכן יצאתי נגדך לקרוא לך

(לאכל).

לְשֹׁחַר פָּנֶיךָ וְאֶמְצָאֲךָ – לחפש אותך, ומצאתיך.

טז.מִרְבָּדִים רְבִדְתִּי עֶרְשִׁי – בגדים יפים רפדתי את

המיטה.

חֲטָבוֹת אֶטוֹן מִצָּרִים – הבדים חתוכים ישר,

ובפשתן מיוחד שבא ממצרים.

יז.נִכְתִּי מִשְׁכָּבִי – שפכתי על המטה.

מִרְאֵהִים וְקִנְמוֹן – סוּגִי בּוֹשֵׁם שִׁיחִיה רִיחַ טוֹב.

יח. לֶכֶה נְרוּחַ דְּדִים עַד הַבֶּקֶר – בֹּא נִשְׁבַּע בִּאהֲבֵה עַד

הַבֶּקֶר.

נִתְעַלְסָה בְּאַהֲבִים – נִשְׁמַח בִּאהֲבֵה.

יט. כִּי אֵין הָאִישׁ בְּבֵיתוֹ – כִּי בְעָלִי לֹא בְבֵית (וְאֵין לֶךְ

מִמָּה לִפְחַד).

הלך בְּדֶרֶךְ מִרְחוֹק – הֵלֵךְ בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה (וְלֹא יִחְזוֹר

עַד הַבֶּקֶר).

כ. צִוּוֹר הַכֶּסֶף לֶקַח בְּיָדוֹ – לֶקַח אֶתוֹ אֶת הַכֶּסֶף (וְלֹכֵן

לֹא יִחְזוֹר בִּשְׁבִיל הַכֶּסֶף).

לִיּוֹם הַכֶּסֶף יָבֹא בֵיתוֹ – לַיּוֹם הַמִּיּוֹעַד יִחְזוֹר (וְעוֹד

לֹא הִגִּיעַ הַזְמָן).

כא. הִטְתָּנוּ בְּרֵב לִקְחָהּ – הִטְתָּה אֹתוֹ לִלְכֹת אַחֲרֶיהָ

בִּהְרֵבָה דְּבָרִים שֶׁאִמְרָה לוֹ.

כב. חָלַק שְׁפָתֶיהָ תְּדִיחָנוּ – בִּפְתִּי שִׁפְתֶּיהָ מִדִּיחָה

אֹתוֹ מִהַדְרֵךְ הַיִּשְׁרָה.

כג. הִזְלֵךְ אַחֲרֶיהָ פְּתָאִים – וְאִזּוּ פִּתְאוֹם הוֹלֵךְ אַחֲרֶיהָ.

כד. פֶּשׁוֹר אֶל טֶבַח יָבֹא – כִּמוֹ שׁוֹר שֶׁהוֹלֵךְ לַהֲרִיגָה וְלֹא

יֹודַע שֶׁהוֹלְכִים לַהּוֹרֵגוֹ.

כה. וְכַעֲבָס אֶל מוֹסֵר אֹיִל – כִּמוֹ הַנַּחֵשׁ שֶׁמִּמָּהֵר לִיסֹר (לַהֲרוֹג) אֶת הַרְשָׁע.

כו. עַד יִפְלַח חֵץ כְּבִדּוֹ – עַד שֶׁנִּכְשֵׁל וְזֶה כִּמוֹ שֶׁחֵץ בִּקַּע

אֶת הַכֶּבֶד שֶׁלוֹ (שֶׁמֵּאֲבֵד אֶת עוֹלָמוֹ בְּגִלְלָה).

כז. כְּמִהָרָה צִפּוֹר אֶל פֶּחַ – וְהוּא כִּמוֹ הַצִּיפּוֹר שֶׁמִּמָּהֵר

לִמְלֻכּוֹדֶת לֵאכּוֹל אֶת הַפִּתְיוֹן.

כח. וְלֹא יָדַע כִּי בִּנְפִשׁוֹ הוּא – וְלֹא יֹודַע שֶׁהֵאֲכִילָהּ הָהִיא

תִּגְרוֹם לוֹ לֵאבֹדוֹן נַפְשׁוֹ, כִּךְ הַנֶּעֱרָה הַזֶּה.

כד. וְעֵתָהּ בָּנִים שָׁמְעוּ לִי – ועכשיו ששמעתם שזה כ"כ

רע תשמעו אלי.

וְהִקְשִׁיבוּ לְאִמִּי פִי – ותקשיבו לדברי.

כה. אֵל יִשָּׁט אֶל דְּרָכֶיהָ לִבָּן – לא יסטה מהדרך הטובה

ללכת בדרכיה.

אל תתע בְּנִתִּיבוֹתֶיהָ – ואל תתעה מהדרך הישרה

ללכת בדרכיה.

כו. כִּי רַבִּים חֲלָלִים הִפִּילָהּ – כי הרבה מתים הפילה.

וַעֲצָמִים כָּל הָרָגָהּ – ורבים מאד כל הרוגיה.

כז. דְּרָכֶי שְׂאוֹל בֵּיתָהּ – מי שהולך לביתה נופל בגיהנם.

יִרְדּוּת אֶל חֲדָרֵי מָוֶת – הולכות למעמקי הגיהנם.

משלי ח

א. הֲלֹא חֲכָמָה תִּקְרָא – הרי החכמה קוראת לאדם.

וְתִבּוֹנָה תִּתֵּן קוֹלָהּ – והתבונה מרימה את קולה

לקרוא לאדם.

ב. בְּרֹאשׁ מְרֹמִים עָלִי דֶרֶךְ – בראש מקום גבוה, אצל

הדרך (מכריזה).

בֵּית נְתִיבוֹת נִצָּבָה – במקום התפצלות השבילים,

עומדת.

ג. לֵיד שְׁעָרִים לְפִי קָרָת – ליד השער בפתח העיר.

מִבּוֹא פְתָחִים תִּרְנָה – במקום שבאים לפתח,

מכריזה את דבריה.

ד. אֶלְיָכֶם אִישִׁים אֶקְרָא – אליכם אנשים אני קוראת.

וְקוֹלִי אֶל בְּנֵי אָדָם – ומרימה קולי לקרוא לבני

אדם.

ה. הָבִינוּ פִּתְאִים עֲרֻמָּה – המתפתים אחר הרע תבינו
איך להתחכם נגדו.

ו. וְכִסְיִלִּים הָבִינוּ לֵב – וטיפשים תלמדו את לבכם
להבין בינה.

ז. שִׁמְעוּ כִּי נְגִידִים אֲדַבֵּר – תשמעו לדברי, שאני
מדבר דברים חשובים.

ח. וּמִפֶּתַח שְׁפָתַי מִיִּשְׁרִים – דיבור שפתי הם דברי
יושר.

ט. זִכִּי אֶמֶת יִהְיֶה חֶכְמִי – כי אמת מדבר פי.
וְתוֹעֲבַת שְׁפָתַי רָשָׁע – שפתי מתעבות לדבר דברי
רשע.

י. ח. בְּצִדִּיק כָּל אֲמָרִי פִי – כל דברי הם בצדק.

יא. אֵין בָּהֶם נִפְתָּל וְעֶקֶשׁ – אין בהם דבר עקום.

יב. ט. כָּלֵם נִכְחִים לַמִּבִּין – כולם ישרים למתבונן בהם.

יג. וַיִּשְׁרִים לְמַצְאֵי דַעַת – והם ישרים למי שמצא דעת.

יד. י. קָחוּ מוֹסָרִי וְאַל כֶּסֶף – תקחו את המוסר שלי ולא
תקחו כסף במקומם.

טו. וְדַעַת מִחֶרוֹץ נִבְחָר – ותקחו את הדעת יותר מזהב
מיוחד.

טז. יא. כִּי טוֹבָה חֲכָמָה מִפְּנִינִים – כי יותר טוב חכמה
ממרגליות.

יז. וְכָל חֲפָצִים לֹא יִשְׁווּ בָּהּ – וכל הדברים שאדם חפץ
בהם לא שווה כמו החכמה.

יח. יב. אֲנִי חֲכָמָה שְׁכֵנְתִּי עֲרֻמָּה – אני שוכנת עם ערמה –
במקום שיש חכמה יש התחכמות.

וְדַעַת מְזֻמּוֹת אֶמְצָא – ועל ידי הדעת תמצא את

המזימה – מחשבות להנצל מהיצר הרע.

יג. יִרְאֵת ה' שְׁנֵאתָ רָע – יראת ה' ענינה לשנוא את

הרע.

גָּאָה וְגֵאוֹן וְדָרַךְ רָע – ולשנוא את הגאווה ודרכי

העבירה.

ופי תהפכות שְׁנֵאתִי – ופה הדובר שקר אני

(החכמה) שונאת.

יד. לִי עֵצָה וְתוֹשִׁיָּה – יש לי את העצה.

אֲנִי בֵּינָה לִי גְבוּרָה – לי יש בינה, וגבורה.

טו. בִּי מַלְכִּים יִמְלְכוּ – בעזרתי המלכים ימשיכו

במלכותם (אם ישמרו אותי)

ורְזָנִים יַחְקְקוּ צֶדֶק – ועל ידי השרים עושים חוקי

צדק.

טז. בִּי שָׁרִים יִשְׁרוּ – בעזרתי השרים ישלטו.

וְנִדְיָבִים כָּל שְׁפָטֵי צֶדֶק – והחשובים כל השולטים

בצדק זה בעזרת החכמה המחכימה אותם.

יז. אֲנִי אֶהְבֵּי אֶהָב – מי שאוהב אותי אני אוהבת

אותו (ומגלה לו את סודותי)

וּמִשְׁחֵרֵי יִמְצְאוּנִי – ומבקשי ימצאו אותי (להבין

בי)

יח. עֲשֹׂר וְכָבוֹד אֶתִּי – על ידי ישיג עושר וכבוד.

הוֹן עֵתֶק וְצֶדֶקָה – עושר חזק ובצדקה תנתן לו מה'.

יט. טוֹב פְּרִי מִחֲרוֹץ וּמִפֶּזַּז – פירות התורה יותר טובים

מזהב מיוחד ומזהב מזוקק.

וּתְבוּאָתִי מִכֶּסֶף נִבְחָר – ופירות התורה יותר טובים

מכסף מובחר.

כ.בָּאֵרֶח צְדָקָה אֶהְלֵךְ – בדרך צדקה אני מוליכה את

האדם.

בְּתוֹךְ נְתִיבוֹת מִשְׁפָּט – בתוך שבילי משפט.

כא.לֶהֱנַחִיל אֶהְיֶי יֵשׁ – יש לי הרבה להוריש לאהבי.

וְאֶצְרְתִּיהֶם אֲמַלֵּא – ואמלא את אוצרותיהם

מהטובה שיש לי.

כב.ה' קִנְנִי רֵאשִׁית דְּרָכָיו - ה' ברא אותי (את החכמה) בתחילת הבריאה.

קִדְם מִפְעֲלָיו מֵאֵז - קודם מעשיו מאז כשהתחיל לברוא.

כג.מַעֲלָם נִסְכָּתִי - מעולם משלתי.

מֵרֵאשׁ מִקְדָּמִי אֶרְץ - מההתחלה מלפני שנברא הארץ.

כד.בָּאֵין תְּהִמּוֹת חוֹלָלְתִּי - עוד לפני שנברא התהום, נבראתי.

בָּאֵין מַעֲיָנוֹת נִכְבְּדֵי מַיִם - כשעוד לא היו מעינות עם הרבה מים.

כה.בְּטָרֶם הָרִים הִטְבַּעוּ - לפני שתקעו את ההרים בעולם.

לִפְנֵי גְבֻעוֹת חוֹלָלְתִּי - ולפני הגבעות נבראתי.

כו.עַד לֹא עָשָׂה אֶרֶץ וְחוֹצוֹת - כשעוד לא עשה את הארץ והרחובות.

וְרֵאשׁ עֲפָרוֹת תֵּבֵל - ותחילת עפר (אדמת) העולם.

כז.בְּהִכִּינוּ שָׁמַיִם שָׁם אָנִי - כשהכין את השמים כבר נבראתי.

בְּחוֹקוֹ חוּג עַל פְּנֵי תְהוֹם - כשחקק את עגול הארץ על התהום.

כח.בְּאֲמָצוֹ שְׁחָקִים מִמַּעַל - כשחזק את השמים מלמעלה.

בַּעֲזוֹז עֵינֹת תְהוֹם - כשחזק את מעינות התהום.

כט.בְּשׁוּמוֹ לַיִם חָקוֹ - כששם לים חוק (גבול).

וּמַיִם לֹא זָעְבְּרוּ פִּיו - והמים לא עוברים את הגבול שקבע להם.

בְּחוֹקוֹ מוֹסְדֵי אֶרֶץ - כשחקק את יסודות הארץ (החכמה נבראה לפני הדברים האלו).

ל.וְאֶהְיָ אֲצֻלוֹ אֲמוֹן - הייתי מגודלת אצלו.

וְאֶהְיָ שֹׁעֵשֵׂים יוֹם יוֹם - הייתי לו לשעשוע (התעסקות לשמחה) בכל יום.

משלי ט

מִשְׁחָקֶת לִפְנֵיוּ בְּכָל עֵת - משמחת לפניו בכל זמן.
 לא. מִשְׁחָקֶת בְּתֵבֶל אֶרֶצוֹ - משמחת אנשים בעולמו.
 וְשַׁעֲשָׁעִי אֶת בְּנֵי אָדָם - ומשמחת את האנשים (שלומדים אותי).
 לב. וְעֵתָהּ בְּנִים שָׁמְעוּ לִי - אחרי שהודיע את מעלותיה קוראת לאנשים שישמעו אליה.
 וְאֲשָׁרֵי דְרָכֵי יִשְׁמְרוּ - ומשובח מי שישמור את דרכי.
 לג. שָׁמְעוּ מוֹסֵר וְחִכְמוֹ - תשמעו למוסר ותחכימו.
 וְאַל תִּפְרָעוּ - ואל תבטלו את החכמה והמוסר.
 לד. אֲשָׁרֵי אָדָם שָׁמַעַ לִי - משובח האדם ששומע לי.
 לְשָׁקֵד עַל דְּלֹתַי יוֹם יוֹם - למהר לדלתות שלי כל יום.
 לְשֹׁמֵר מְזוֹזוֹת פֶּתָחַי - לשבת תמיד בביהמ"ד כמו שומר שיושב כל הזמן בפתח.
 לה. כִּי מִצָּאִי מִצָּא חַיִּים - כי מי שמוצא אותי מוצא את החיים.
 וַיִּפְקֶר רָצוֹן מֵה' - ומוציא רצון מה' שהשם יתרצה אליו.
 לו. וְחִטָּאֵי חֲמִס נִפְשׁוּ - אבל החוטא לי ולא לוקח אותי גוזל את נפשו.
 כָּל מְשֻׁנְאֵי אֱהָבוּ מוֹת - כל השונאים אותי הם אוהבים את המות

משלי ט

א. חֲכָמוֹת בִּנְתָהּ בֵּיתָהּ - החכמה בנתה בית לעצמה.
 חֲצָבָה עֲמוּדֶיהָ שִׁבְעָה - חצבה הרבה עמודים לבית
 (שירא יפה)
 ב. טְבַחָהּ טְבַחָהּ מִסֵּכָה יֵינָהּ - שחטה והכינה בשר, מזגה יין.
 אֶף עָרְכָהּ שִׁלְחָנָהּ - גם ערכה שולחן (בשאר דברים הנצרכים לסעודה)
 ג. שִׁלְחָהּ נַעֲרֹתֶיהָ תִּקְרָא - שלחה את הנערות שלה להכריז.
 עַל גִּפִּי מִרְמֵי קֶרֶת - על גבי המקומות הגבוהים של העיר (כדי להשמיע קולם למרחוק)
 ד. מִי פָתִי יִסֵּר הָנָהּ - מי שמתפתה אחרי הרע שיבא לכאן.
 חֲסֵר לֵב אֲמָרָה לוֹ - ומי שחסר לב אומרת לו לבוא.

ה. לכו לחמו בלחמי - באו אכלו במאכלי שהכנתי לכם.

ו. ושתו בַּיִן מִסִּכְתִּי - ותשתו מהיין שמוזגתי לכם.

ז. וְעִזְבוּ פְתָאִים וְחַיִּו - תעזבו את דרך ההתפתות ותחיו.

ח. וְאֲשִׁרוּ בְּדֶרֶךְ בִּינָה - ותפסעו בדרך בינה.

ט. יִסֹּר לָךְ לֶקַח לוֹ קָלוֹן - המיסר לך גורם לעצמו

בזיון (שהלץ יבזה אותו).

י. וּמוֹכִיחַ לְרָשָׁע מוֹמוֹ - ומוכיח רשע גורם לעצמו מום (ולכן אותם אני לא מוכיחה).

יא. חֲאַל תּוֹכַח לָךְ פֶּן יִשְׁנָאֲךָ - אל תוכיח לך פן הוא ישנא אותך (כי הוא חושב שהמוכיח אותו שונא

אותו)

יב. הוֹכַח לְחָכָם וַיֵּאָהֱבֶךָ - תוכיח את החכם והוא יאהב אותך (כי רוצה בתיקון דרכיו)

יג. תֵּן לְחָכָם וַיִּחַפְּסוּ עוֹד - תן לחכם חכמה ויוסיף להחכים.

יד. הוֹדַע לְצַדִּיק וַיּוֹסֶף לָקַח - הודע לצדיק ויוסיף ללמוד (לא כמו הרשע והלץ)

טו. יִתְחַלֵּל חֲכָמָה יֵרָאֵת ה' - יראת ה' היא תחילת החכמה (כדי לקנות את החכמה צריך יראה)

טז. וְדַעַת קִדְּשִׁים בִּינָה - ודעת הקדושה באה על ידי שאדם קנה את הבינה.

יז. יֵאָרְא בִּי יִרְבוּ יָמַיךְ - כי על ידי החכמה ירבו ימך.

יח. וַיּוֹסִיפוּ לָךְ שָׁנוֹת חַיִּים - ועל ידי החכמה יהיה לך הרבה שנים טובות.

יט. יֵב. אִם חֲכָמָתְךָ חֲכָמָתְךָ לָךְ - אם למדת חכמה החכמה תועיל לך.

כ. וְלִצְטָ לְבַדְךָ תִּשָּׂא - ואם נהגת כלץ ולא למדת

חכמה לבדך תסבול בעוון.

כא. יִג. אֲשֶׁת פְּסִילוֹת הִמָּיָה - אשה טפשה משמיעה קולות (מכריזה)

כב. פְּתִיּוֹת וּבֶל יִדְעָה מָה - מתפתה ולא יודעת מה שאומרת (מדברת דברים בלי טעם)

כג. יִד. וַיִּשְׁבָּה לְפֶתַח בֵּיתָהּ - וישבת בפתח ביתה (לראות את העוברים דרך ביתה)

כד. עַל כֶּסֶּא מֶלֶךְ קָרָת - על כסא במקום גבוה בעיר (להשמיע קולה למרחוק)

כה. טו. לְקֹרֵא לְעֹבְרֵי דֶרֶךְ - מכריזה לקרוא לאנשים שעוברים שם במקרה.

כו. הַמִּיִּשְׁרִים אֲרֻחוֹתֵם - המישרים את דרכם.

כז. טז. מִי פֶתִי יִסֹּר הָנָה - מי פתי יבא לכאן.

וְחָסֵר לֵב וְאִמְרָה לוֹ - וּמִי שֶׁחָסַר לֵב אֹמֶרֶת לוֹ.

יז. מִיָּם גְּנוּבִים יִמָּתְקוּ - לִשְׁתּוֹת מִיָּם גְּנוּבִים יוֹתֵר מִתּוֹק מִמֵּי רִגְלִים.

יח. וְלֶחֶם סֶתֶרִים יִנָּעַם - וְלֶחֶם גְּנוּב מִתּוֹק וְעֵרֵב (אֵין טַעַם הֶהֱיִיתָ כְּטַעַם הָאִיסוֹר וְלִמָּה אֶתָּה מוֹנֵעַ עֲצֻמָּךְ מִזֶּה)

יח. וְלֹא יָדַע כִּי רָפְאִים שָׁם - הַנִּמְשָׁךְ אַחֲרֶיהָ לֹא יָדַע שֶׁשָּׁם הוּא מְקוֹם הַמֵּתִים.

יט. בְּעֵמְקֵי שְׂאוֹל קָרְאֶיהָ - בַּמַּעֲמָקִי הַשָּׂאֵל יִרְדּוּ הַמוֹזְמָנִים אֵלֶיהָ.

משלי י

א. בֶּן חָכָם יִשְׁמַח אָבִי - מִשְׂמַח אָבִיו בְּתוֹרָתוֹ (בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ)

ובן פְּסִיל תּוֹגַת אָמוֹ - וְהַכְסִיל שְׁאִינוֹ יוֹדֵעַ תּוֹרָה יִגּוֹן הוּא לֵאמֹו (כִּי יוֹשֵׁב בֵּטֶל בְּבֵית וְאִמֹו רוֹאֶה כְּסִילוֹתוֹ)

ב. לֹא יוֹעִילוּ אוֹצְרוֹת רָשָׁע - אוֹצְרוֹת שֶׁנֶּאֱסָפוּ בְּרָשָׁע לֹא יִבְיְאוּ תוֹעֵלֶת (אֵף שֶׁנִּרְאָה שֶׁמֵּרוּיָח לַעֲצֻמוֹ)

וצדקה תִּצְלֵל מִמֶּנּוּ - הַנּוֹתֵן צְדָקָה תוֹעִיל לוֹ מֵאֵד אֵף לְהַצִּילוֹ מִמוֹת (אֵף שֶׁנִּרְאָה שֶׁמִּפְסִיד לַעֲצֻמוֹ)

ג. לֹא יִרְעִיב ה' נֶפֶשׁ צַדִּיק - ה' יִשְׁגִּיחַ שֶׁהַצַּדִּיק לֹא

יִגִּיעַ לִרְעֵב (ה' יִדְאֵג לְצָרָתוֹ).

והיות רָשָׁעִים יִהְדָּף - הַשֹּׁבֵר שֶׁהִרְשָׁעִים רוֹצִים

לַעֲשׂוֹת לְאַחֵרִים לְגוֹזֵלִם וְלַחֲמָסִם (כְּדִי לְהַשִּׁיג צָרִיכֵיהֶם) ה' יִרְחִיק וּיְדַחֵה תַּכְנוּיֹתֵיהֶם שֶׁלֹּא יֵצְאוּ לַפֶּעַל.

ד. רֹאשׁ עֹשֶׂה כֹף רָמִיָּה - עֲנִי יִהְיֶה הַעוֹשֶׂה מַעֲשֵׂיו בְּרִמָּאוֹת.

ויד חֲרוּצִים תַּעֲשִׂיר - וּמַעֲשֵׂי הַחֲרוּצִים בְּזִרְיוֹת וּבִיּוֹשֵׁר תַּעֲשִׂירֵם.

ה. אִגֹּר בְּקִיץ בֶּן מִשְׁכָּל - הָאוֹסֵף הַתְּבוּאָה בַּשָּׂדֶה בַּעַת הַקִּיץ שֶׁאֵין הָעֲבוּדָה דְּחוּפָה וְאֵף עַל פִּי כֵן מְזַדְרָז לְאֶסוֹף הוּא בֶּן מִשְׁכָּל (תּוֹרָה בְּזִקְנוּתוֹ)

ו. נִרְדָּם בְּקִצְרֵי בֶן מִבִּישׁ - הַנִּרְדָּם בַּעַת הַקִּצְרִיהָ שֶׁהוּא זֶמֶן שֶׁהָעֲבוּדָה דְּחוּפָה בַּשָּׂדֶה וְאֶעֱפִי"כ מִתְעַצֵּל מִבִּישׁ הוֹרִיו וְעֲצֻמוֹ (תּוֹרָה בְּצַעֲרוֹתוֹ)

ז. בְּרִכּוֹת לְרֹאשׁ צַדִּיק - כּוֹלֵם מְבָרְכִים אֶת הַצַּדִּיק.

וז. וּפִי רָשָׁעִים יִכְסֶּה חֶמֶס - פִּיהֶם מִלֵּא דְּבָרֵי גֹזֵל עַד שֶׁמִּכּוֹסָה מְרֹוב גֹּזֵל שֶׁמִּדְּבָרִים.

י. זִכֵּר צַדִּיק לְבִרְכָּה - כְּשֶׁנִּזְכָּרִים בַּצַּדִּיק אֶעֱ"פ שֶׁכָּבֵר אֵינוֹ בַּחַיִּים מְבָרְכִים אוֹתוֹ

וְשֵׁם רָשָׁעִים יִרְקָב - הִרְשָׁע גַּם בַּחַיִּיו שֶׁמוֹ נִחְשָׁב לְרָקוֹב. (מְבוֹזָה)

יא. חָכָם לֵב יִקַּח מִצּוֹת - מִי שֶׁלָּבּוֹ מִלֵּא חֲכָמָה (בְּתוֹרָה) יִרְדּוֹף לַעֲשׂוֹת מִצּוֹת כְּשִׁיזְדַּמְנוּ לוֹ.

וְאוֹיֵל שְׁפָתַיִם יִלְבֹּט - מי שהוא אוויל ובשפתיו

מדבר אוולת ואינו לומד תורה , יכשל אף

בעברות.

ט. הוֹלֵךְ בְּתֵם יֵלֶךְ בְּטָח - הנוהג בתמימות הולך

בבטחון (כיון שאינו מערים על הבריות).

וּמַעֲקֵשׁ דְּרָכָיו יִדָּע - המעקם דרכיו ינדע לכל

עקימות דרכו.

י. קִרְץ עֵינַי יִתֵּן עֲצָבָת - הרומז בעינו לאחר , כדי ללעוג על חברו , או לעשות לו דבר רע, יגרום לעצמו עצב כי ידאג שמא

יתגלה הדבר למי שלעג עליו או שנתכון לעשות לו רעה

וְאוֹיֵל שְׁפָתַיִם יִלְבֹּט - האויל המדבר בשפתיו רעה שיעשה לחבירו , יכשל כי יודע הדבר.

יא. מְקוֹר חַיִּים פִּי צַדִּיק - פי הצדיק מוציא תמיד

דברים שנותנים חיים כמעין של מים חיים.

וּפִי רְשָׁעִים יִכְסֶּה חֶמֶס - פיהם מלא בדברי גזל

וכאילו עובר על גדותיו ומכסה על פיהם.

יב. שְׁנֵאָה תַּעֲזֹר מִדְּנִים - השונא לחבירו מעורר עליו מריבות (אף בדברים קטנים שדרך בני"א

לסלוח)

וְעַל כָּל פְּשָׁעִים תִּכְסֶּה אֱהָבָה - האוהב לחבירו אפילו יעשה לו פשע יסלח וימחל לו

יג. בְּשִׁפְתַי נִבּוֹן תִּמְצֵא חֲכָמָה - הנבון פיו עוסק בחכמה ועל ידה מיישר דרכו.

וְשִׁבְט לְגוֹ חֶסֶד לֵב - שאין לבו חפץ בחכמה , צריך שיכו בשבט גופו ליישר דרכיו.

יד. חֲכָמִים יִצְפְּנוּ דַעַת - החכמים שומרים את מה שיודעים ואינם מגלים

וּפִי אוֹיֵל מִחֲתָה קִרְבָּה - שמגלה לכל מה שבלבו , שברו קרוב לבוא (כיון שהכל יודעים את תכניותיו)

טו. הוֹן עֲשִׂיר קִרְיָת עֶזָּא - ממונו הרב של העשיר היא עיר חזקו.

מִחֲתַת דָּלִים רִישָׁם - השבר של העניים הוא העוני שלהם. והענין בתורה : שהחכמים , רבוי התורה שיש בהם היא חזקם

כי אם יקשה לו במקום אחד יתורץ ויובן ממקום אחר . לא כן הדל בתורה כשיקשה לו במקום אחד אינו

יודע שבמקום אחר יש תירוץ לקושיתו.

טז. פֹּעֲלַת צַדִּיק לְחַיִּים - כל מעשיו להרבות חיים וטוב לו ולכלם.

משלי י

תְּבוּאָת רָשָׁע לַחֲטָאָת - הרשע בתבואתו משתמש לחטאים. והענין שהצדיק לא די שכל תכליותיו הן טובות ומרבות חיים אלא אף האמצעים המביאים לתכלית יעשה באופן שמביא חיים, אך הרשע אף תכליותיו הן לעשות חטאים. פעולה = ההכנה לדבר.

תבואה = התכלית של כל עבודות השדה.

יז. אֶרֶץ לַחַיִּים שׁוֹמֵר מוֹסֵר - השומר ומקיים המוסר, מביא אותו לחיים.

וְעוֹזֵב תּוֹכַחַת מִתְּעָה - שאינו שומע מה שמוכיחים אותו, מתעה עצמו (מדרך החיים)

יח. מִכְסֵּה שְׁנָאָה שֹׁפֵתִי שֶׁקֶר - השונא לחבירו בליבו ובפיו מדבר אהבתו, חוטא בשניים: *לא תשנא *מדבר שקר.

וּמוֹצֵא דָבָה הוּא כֶּסֶל - ואם מפני השנאה ידבר רעות על חבירו בזה הוא כסיל כי יביא לעצמו מריבות (אלא, או ימחל לו, או שיאמר לו

שיש לו קפידה עליו)

יט. בֶּרֶב דְּבָרִים לֹא יַחְדָּל פֶּשַׁע - המדבר הרבה לא יוכל להמנע מלפשוע בדבריו (כגון לשוה"ר)

וְחוֹשֵׁךְ שִׁפְתָּיו מִשִּׁכָּל - המונע שפתיו מדבורים מיותרים הוא משכיל.

כ. כֶּסֶף נִבְחַר לְשׁוֹן צַדִּיק - דברי הצדיק ככסף משובח

לב. רָשָׁעִים כְּמַעֵט - אפילו לבם שהוא מקום המחשבה, יש בו מעט טוב ורובו מחשבות רעות.

כא. שִׁפְתֵי צַדִּיק יִרְעוּ רָבִים - שפתיו מדריכים להרבה אנשים דרך הישרה.

וְאֹוִלִּים בַּחֲסָר לֵב יָמוּתוּ - בחסרון לבם אינם חפצים לשמוע האמת והמוסר מהצדיק, ימותו.

כב. בִּרְכַּת ה' הִיא תַעֲשִׂיר וְלֹא יוֹסֵף עֲצָב עִמָּה - כשה' מברך אדם בעושר לא נוסף לזה עצב. שדרך העשירים לטרוח בעצבון על ממונם ודואגים תמיד שלא יגנב, אך כשה' מברך אינו כן.

כג. כִּשְׁחֹק לְכֶסֶל עֲשׂוֹת זָמָה - כמו שקל לאדם לצחוק כך קל לכסיל לעשות זנות שאין הדבר חמור אצלו.

וְחִכְמָה לְאִישׁ תְּבוּנָה - והנבון חכמה היא לו להנצל מהזנות (חושב מחשבות בחכמה היאך להנצל)

כד. מְגוֹרֶת רָשָׁע הִיא תְּבוּאָתוֹ - הרשע פוחד שלא יבוא עליו שבר, ובאמת הוא בא עליו.

וְתִאֲוֹת צַדִּיקִים יִתֵּן - מה שהצדיקים מתאווים, ה' יתן להם.

כה. כַּעֲבוֹר סוּפָה וְאִין רָשָׁע - כשעוברת סופה (רוח חזקה שהורסת) כלומר כשתבוא רעה לעולם הרשע יכלה בה.

וְצַדִּיק יִסּוֹד עוֹלָם - אך הצדיק נשאר יסוד וקיים לעולם (כיסוד של בנין שהוא חזק).

כו. כַּחֲמֵץ לְשֵׁנִים וְכַעֲשָׂן לְעֵינִים - שמזיקים להם (חמץ מזיק לשיניים בריאות)

כז. הָעֵצָה לְשִׁלְחִיו - שאין תועלת בשליחותו אלא היזק.

כז. יִרְאֵת ה' תוֹסִיף יָמִים - הירא מה' יאריך ימים (אף שסתם פחד גורם לקיצור ימים)

משלי יא

וְשִׁנּוֹת רָשָׁעִים תִּקְצְרֶנָּה - הרשעים יתקצרו שנותיהם (אף שהם בשלוח ואין להם יראת ה').

כח. תוֹחֶלֶת צְדִיקִים שְׂמֵחָה - מה שהצדיקים מיחלים אליו, יבא להם ואז תהיה להם שמחה. (ייחול לדבר רחוק בזמן)

וְתִקּוֹת רָשָׁעִים תֵּאבֵד - מה שהרשעים מקוים

שיהיה להם יאבד ולא יהיה להם (תקוה לדבר

קרוב)

כט. מַעֲזוֹ לַתֵּם דֶּרֶךְ ה' - לתמימים דרך ה' היא חֲזָקָה

וּמַחֲתָה לְפַעְלֵי אָוֶן - ולעושים רע, דרך ה' היא שבר להם. (כענין שנאמר "כי ישרים דרכי ה'

צדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם)

ל. צְדִיק לְעוֹלָם בֵּל יְמוֹט -אף שנופל אך לא לעולם ככתוב "שבע יפול צדיק וקם"

וּרָשָׁעִים לֹא יִשְׁכְּנוּ אֶרֶץ - כשיגיע זמן נפילתם לא יוותרו עוד בעולם.

לא. פִּי צְדִיק יְנוּב חֲכָמָה - פיו מדבר דברי חכמה.

ולשון תְּהַפְּכוֹת תִּפְרֹת - המהפך בלשונו פעם אומר כך ופעם ההיפך לשונו תכרת ותפסוק מלדבר.

לב. שְׁפָתַי צְדִיק יִדְעוֹן רָצוֹן - שפתיו יודעות לרצות חבירו אם חטא לו שישלח לו

ופי רָשָׁעִים תְּהַפְּכוֹת - הרשע שתמיד מהפך בדבריו, כשחוטא לחבירו ומבקש סליחתו

אינו מאמין לדבריו ואינו מוחל לו כי פיו מלא בדברי תהפוכות.

משלי יא

א. מֵאֲזֵנֵי מֶרְמָה תוֹעֵבֶת ה' - ה' מואס בדרך הרמאות (כמו המרמה במאזני המשקל)

וְאֶבֶן שְׁלֵמָה רָצוֹנוֹ - וה' רוצה בדרך היושר (כמו מי שאבן המשקל שלו שלמה ולא חסרה)

ב. בָּא זָדוֹן וַיֵּבֵא קָלוֹן - כשהרשע בא, בא עמו בזיון כי דרכו לבזות בני אדם.

וְאֵת צְנוּעִים חֲכָמָה - צנועים הם התלמידי חכמים המצניעים מעשיהם כשהם באים באה עמהם חכמה, כי דרכם לדבר בדברי תורה.

ג. תִּמְתּוּ יִשְׂרָאֵל תִּנְחָם - התמימות של הישרים מוליכה אותם אל הטוב

וְסִלֵּף בְּגָדִים יִשָּׁדֵם - העקמימות של אלו שאינם נאמנים תשדוד מהם את שיש להם.

ד. לֹא יוֹעִיל הוֹן בְּיוֹם עֲבָרָה - לא יעזור ממון רב ביום אף ה' כשיבוא לדון ולהעניש

וְצִדְקָה תַצִּיל מִמָּוֶת - אך מי שעשה צדקה בממונו תועיל לו אף להצילו מענש מוות.

ה. צִדְקַת תְּמִים תִּישֹׁר דְּרָכָו - הצדק שבו נוהג התם מיישר את דרכו.

ו. בְּרָשָׁעֵתוֹ יִפֹּל רָשָׁע - הרשעות שנוהג בה הרשע, בה יפול.

ו. צִדְקַת יִשְׂרָאֵל תַצִּילֵם - הצדק שנוהגים בו הישרים מצילם מלהכשל.

ו. בְּהִנֹּחַת בָּגָדִים יִלְכְּדוּ - הבוגדים בה' ילכדו בשבר שיבואם.

ז. בְּמוֹת אָדָם רָשָׁע תֵּאבֵד תִּקְוָה - כשימות הרשע

אבדו ממנו גם הדברים שקוה להשיג.

ז. תוֹחֶלֶת אוֹנִים אֲבָדָה - מה שהרשעים, אנשי אוון, מייחלים להשיג ע"י הרשע כשמת נאבד מהם

ח. צִדִּיק מִצָּרָה נִחְלָץ וַיָּבֵא רָשָׁע תַּחְתָּיו - כגון מרדכי והמן (אם נגזרה על הצדיק רעה, והמלאך המשחית יצא לשליחותו, ובינתיים חזר הצדיק בתשובה, המלאך לא ישוב ריקם, אך יבא רשע במקומו)

ט. בָּפֶה חָנָף יִשְׁחַת רֵעֵהוּ - הרשע בדברי חנופה מסית רעהו מדרך החיים, כי מראה עצמו כבא להיטיב עימו.

ו. בַּדַּעַת צְדִיקִים יִחְלְצוּ - אך הצדיקים שיודעים התורה ניצלים מדברי חנופתו וממרמותו.

י. בְּטוֹב צְדִיקִים תִּעֲלֶץ קִרְיָה - כשטוב לצדיקים שמחה כל העיר (כי הם מטיבים לכולם)

ו. בַּאֲבֵד רָשָׁעִים רָנָה - כשהרשעים נאבדים כולם מרימים קול של שמחה (כי הם מרעים לכל)

יא. בְּבִרְכַּת יִשְׂרָאֵל תִּרְוֶם קִרְיָה - כשהישרים מתברכים מתרוממת העיר (מכיון שדואגים לצרכי העיר)

ו. בְּפִי רָשָׁעִים תִּהְרָס - אך הרשעים המנהיגים העיר הורסים אותה בפיהם (בדברי ריב ובשקרים וכו')

יב. בָּז לְרֵעֵהוּ חֲסֹר לֵב - המבזה חברו אין תבונה בליבו ודומה כאין לו לב

ו. אִישׁ תְּבוּנוֹת יַחְרִישׁ - והנבון שומע עלבונו ושותק

יג. הוֹלֵךְ רָכִיל מְגַלֵּה סוֹד - מי שהולך מאיש לאיש לספר על אנשים, אף אם יאמרו לו סוד יגלהו (ואין לסמוך עליו כלל)

ו. וְנֶאֱמַן רוּחַ מִכְסָּה דָבָר - הנאמן רוח, גם דבר שאינו סוד, אינו מגלה.

יד. בְּאֵין תַּחְבֻּלוֹת יִפֹּל עָם - בלי מחשבות ערמה (כנגד האויב) יפול עם.

ו. תְּשׁוּעָה בְּרֵב יוֹעֵץ - תשועת העם תבוא כשיהיו להם הרבה יועצים.

טו. רַע יִרְוֶעַ פִּי עֶרֶב זֶר - שבר ישבר מי שנהיה ערב אצל אדם זר.

ו. וְשָׂנֵא תוֹקְעִים בּוֹטֵחַ - השונא לתקוע כף ובורח מערבות ישב בטח ולא ידאג.

טז. אִשֶּׁת חֵן תִּתַּמֵּךְ בְּבוֹד - אשה שְׁנָאָה במעשיה תומכת ומחזקת כבוד בעלה.

ו. עֲרִיצִים יִתְמָכוּ עָשָׂר - עבדים חזקים (זריזים במלאכתם) תומכים ומחזיקים את העשר של האדם.

משלי יא

יז. גִּמְלַל נִפְשׁוֹ אִישׁ חָסֵד - העושה חסדים (אע"פ שנותן לאחרים) סוף החסד לשוב אליו (כאשר עשה כן יעשה לו)

ועֵכָר שְׂאֵרוֹ אֶכְזָרִי - המתאכזר על אחרים (ואינו רוצה לתת להם משלו) מקלקל את בשרו (כשיצטרך לאחרים לא יעזרו לו)

יח. רָשָׁע עֹשֶׂה פְעֻלַּת שֹׁקֵר - שֹׁכֵר מַעֲשֵׂיו שֹׁקֵר

יז. צִדְקָה שֹׁכֵר אֱמֶת - העושה צדקה שכרו אמיתי וקיים (זורע צדקה = שדומה לזורע שבשעה שנותן הזרע בקרקע נראה כמפסיד אך

כשיגדל מרויח יותר, כן הדבר בצדקה)

יט. בֶּן צִדְקָה לְחַיִּים - מי שהוא בסיס לצדקה (שמרבה בזה ומְעַשֶׂה אחרים שיתנו גם הם) זה מביא לו חיים.

ומִרְדֵּף רָעָה לְמוֹתוֹ - הרודף (וכן עושה שאחרים ירדפו) אחר הרעה מביא לעצמו מוות.

כ. תוֹעֵבֶת ה' עֲקוּשֵׁי לֵב - המעקמים מחשבות לבם מתועבים לפני הקב"ה

ורְצוֹנוֹ תְּמִימֵי דֶרֶךְ - ה' רוצה בשלמים בדרכיהם ההולכים ביושר.

כא. יָד לֵידָא לֹא יִנָּקֶה רָע - מיד ה' ליד האיש הרע יבוא הענש לא ינקה מהענש.

יז. צִדִּיקִים נִמְלָט - הצדיקים לא רק שהם

ניצלים מעונש בזכות מעשיהם אלא אף זרעם.

כב. נָזַם זָהָב בָּאֵף חֲזִיר - החזיר נובר באשפה באפו ותמיד אפו מלוכלך, והתכשיט באפו רק

חסרון.

אִשָּׁה יָפָה וְסֶרֶת טַעַם - כך אשה יפה הסרה מהמדות הטובות (השלימות החיצונית

כשהיא מרוקנת מפנימיות היא מגרעת)

כג. תִּאֲנוֹת צִדִּיקִים אֵין טוֹב - הצדיקים מתאווים "אך טוב" ויהיה להם "אך טוב" ("אך טוב" משמש לשני פנים)

תִּקְנוֹת רָשָׁעִים עֲבָרָה - לא ישיגו תקוותם ויהיה

להם כעס רב.

כד. יֵשׁ מִפֶּזֶר וְנוֹסֵף עוֹד - שנותן צדקה יותר מכפי שהוא צריך לתת, זה יביא לו אך תוספת

ורבוי

וְחֹשֶׁךְ מִיֵּשֶׁר אֵין לְמַחְסוֹר - הנמנע מלתת כשהיושר הוא שייתן, זה יביא לו רק חסרון

כה. נִפְשׁ בִּרְכָה תִּדְשֵׁן - מי שנפשו רוצה בברכה ושפע שיבואו לבני אדם (עין טובה) ותמיד מברך אחרים, נפשו תהיה מלאה כל טוב (דשן - שומן)

ומִרְוָה גַם הוּא יוֹרָא - המרוה לאחרים (צמאונם)

גם הוא יהיה רווי.

כו. מִנֶּעַ בַּר יִקְבְּהוּ לְאִוִּם - המונע תבואה העם יקללהו

ובִּרְכָּה לְרֹאשׁ מִשְׁבִּיר - המוכר מזון כולם מברכים אותו (וכן בתורה - המונע מאחרים תורה

ואינו מלמדם מקללים אותו, והחכם המלמד

תורה - יברכהו)

כז. שֶׁחֵר טוֹב יִבְקֹשׁ רָצוֹן - בזה שמחפש תמיד לעשות טוב, הרי הוא כמבקש שה' ירצה בו (וכן יהיה לו)

וְדָרֵשׁ רָעָה תְּבוֹאָנוּ - המחפש לעשות רעה, היא תבוא עליו.

כח. בּוֹטֵחַ בְּעֲשָׂרוֹ הוּא יָפֹל - כיון שאינו בוטח בה', ה' מוסרו ביד המקרה ואינו משגיח עליו וכשיפול לא יקום שוב.

וְכַעֲלָה צַדִּיקִים יִפְּרָחוּ - הצדיקים הבוטחים בה' יפרחו כעלה שאף שהעלה בחורף נופל, בקיץ שב ופורח, כן הצדיקים אף שלפעמים נופלים ישובו ויקומו.

כט. עֹכֵר בֵּיתוֹ יִנְחַל רוּחַ - המקלקל ביתו ישאר בלי כלום.

וְעֶבֶד אֲוִיל לַחֲכָם לֵב - וזה האויל יהיה עבד לחכם לב. והענין = מי שאינו מחנך בניו בתורה ביתו יהיה ריקן מתורה ויצטרך לחכם לב לכל דבר

להורות לו את אשר יעשה (וכאילו החכם לב מושל עליו כי נצרך אליו תמיד)

ל. פְּרִי צַדִּיק עֵץ חַיִּים - פרי מעשיו של הצדיק הוא עץ חיים

וְלִקַּח נַפְשׁוֹת חָכָם - החכם קונה נפשות כי המלמד לאחרים הרי הם כבניו וכאילו ילד אותם

(הפסוק מדבר בגדולת מעשיהם של הצדיק והחכם)

לא. הֵן צַדִּיק בְּאֶרֶץ יִשְׁלָם - הרי אפילו הצדיק (שרוב מעשיו טובים) מקבל בעולם תשלום על מעשיו הרעים (ואמר בארץ כי הצדיק מקבל ענש

כאן, כדי שכשיבא שם יהיה נקי לגמרי)

אף כִּי רָשָׁע וְחוּטָא - קל וחומר שיקבל ענשו

משלי יב

א. אֱהָב מוֹסֵר אֱהָב דָּעַת - האוהב מוסר אוהב דעת כי על ידו ייקנה הדעת.

וְשׁוֹנֵא תוֹכַחַת בָּעַר - השונא התוכחה יהיה ריק מדעת.

ב. טוֹב יָפִיק רָצוֹן מֵה' - מי שהוא טוב יוציא רצון מה' שה' ירצה בו (והרצון של ה' יביא לאדם שפע הטוב)

וְאִישׁ מְזֻמּוֹת יִרְשִׁיעַ - בעל מחשבות רעות ירשיענו ה' בהשפטו (לא יקבל צרכיו)

ג. לֹא יָבוֹן אָדָם בְּרָשָׁע - לא יהיה מבוסס הנוהג

ברשע.

וְשִׁרְשׁ צַדִּיקִים בַּל יָמוּט - הצדיקים במעשיהם הטובים הם כאילן המכה שורשים עמוק

שאינו נופל.

ד. אִשֶּׁת חֵיל עֲטָרַת בַּעֲלָהּ - אשה חזקה בזריזות למעשים טובים היא ככתר לבעלה שמקשט אותו.

וְכִרְקָב בְּעַצְמוֹתָיו מִבִּישָׁה - הרעה במעשיה, הרי היא לו כרקבון בעצמותיו שלא ניתן לרפוי (תמיד יסבול ממנה).

ה. מַחְשְׁבוֹת צַדִּיקִים מְשַׁפֵּט - הצדיק אף תחילת מחשבותיו הם רק לעשות כמשפט וכיושר

תחבולות רשעים מרמה - הרשע אף מסקנת מחשבותיו הם תחבולות לרמות בני אדם.

ו. דִּבְרֵי רָשָׁעִים אֶרֶב דָּם - לארוב ולהרוג

וּפִי יִשְׁרִים יִצְלִים - שפיהם מדבר יושר על ידי זה ובזכות זה ינצלו מהם.

ז. הַפֹּךְ רָשָׁעִים וְאִינָם - ה' הופך הרשעים ממצבם הטוב לרעה ולא ימצאו יותר. (הפוך, בבת

אחת, כגון סדום)

וּבֵית צַדִּיקִים יַעֲמֹד - יתקיים לעולם (בית

צדיקים = הוא וזרעו) (פסוקים ה'יז' אפשר

לפרש שהם רצף אחד)

ח. לִפִּי שָׁכְלוּ יִהְיֶה אִישׁ - כמדת חכמתו של האדם משבחים אותו (לרב מרבים ולמעט ממעיטים)

וְנַעֲנֶה לֵב יִהְיֶה לְבוֹז - שלבו עקום מהיושר והאמת יבזו אותו. (ויש לפרשו, הלומד לשמה כפי חכמתו יהללוהו. אך הלומד

לקנטר ואינו חפץ לדעת האמת סופו יהיה לבוז.)

ט. טוֹב נִקְלָה וְעָבָד לוֹ - טוב המתבזה בעבודתו ועובד לעצמו ומרויח (ולא חס על כבודו)

מִמֶּתְכַבֵּד וְחָסַר לָחֶם - מהמכבד עצמו שלא לעבוד בעבודות בזויות ובגלל כן אין לו מה לאכול. (וכן בתורה, שאינו בוש

לשאול, והמתביש לא יידע)

י. יוֹדֵעַ צַדִּיק נֶפֶשׁ בְּהִמָּתוֹ - מכיר ודואג אפילו לצרכי בהמתו.

וְרַחֲמֵי רָשָׁעִים אֶכְזָּרִי - אף שנראה שמרחם אינו כן אלא אכזריות. (ויש לפרש = הצדיק דואג לצרכי גופו לתת לגוף

המוכרח לו, הרשעים המרחמים על גופם ונותנים לו כל תאוותיו

אינו אלא אכזריות)

יא. עֵבֶד אֲדָמְתּוֹ יִשְׁבַּע לָחֶם - המתיגע לעבוד באדמתו ישבע תבואתה.

יב. מִרְדֵּף רִיקִים חֹסֵר לֵב - הרודף להרויח מדברים ריקניים (משחק בקוביא וכו') לבו חסר מחכמה.

יג. חֶמֶד רָשָׁע מְצוֹד רָעִים - הרשע מתאוה לצייד של הרעים שהוא גזל וחמס. רשע הוא פחות גרוע מרע (ואומר שאף הרשע שדרכו בחטאים שבין אדם למקום, מתאוה אף הוא להנות מגזל וחמס שהוא דרכם של הרעים)

יד. וְשֹׁרֵשׁ צַדִּיקִים יֵתֵן - בזכות מעשיהם הטובים

(שהם שורשים) יקבלו צרכיהם. (הרשע

מתאוה להשיג צרכיו ע"י רע, הצדיקים ע"י

מעשיהם הטובים יגיעו צרכיהם)

יז. בִּפְשָׁע שְׁפָתַיִם מוֹקֵשׁ רָע - האיש הרע (ה' מסבב ש-) מגלה בשפתיו את הפשע שמתכנן לעשות ובזה שם מוקש לעצמו שנתפס כשמגלה תוכניתו. (מוקש רע = נוקש האיש הרע)

יח. וַיֵּצֵא מִצָּרָה צַדִּיק - הצדיק ניצול מהרעה שתכנן עליו הרע הנ"ל.

יט. מִפְּרִי פִי אִישׁ יִשְׁבַּע טוֹב - משכר תורתו ישבע טוב.

כ. וְגִמּוּל יְדֵי אָדָם יִשְׁיב לוֹ - גמול מעשי האדם ישיב

לו ה', אם טוב טוב, ואם רע רע.

כא. טוֹרְדָן אֹוִיל יִשָּׁר בְּעֵינָיו - חושב עצמו לחכם ודרכו ישרה בעיניו.

כב. וְשִׁמֶּעַ לַעֲצָה חָכָם - החכם מתיעץ האיד לעשות.

כג. טוֹאֲוִיל בְּיוֹם יִנָּדַע בְּעֵסוֹ - האוויל כשיכעיסוהו מיד ובגלוי נראה כעסו (ומתגלה בזיונו, בזה

שכועס ועל מה שכועס) (ביום = בו ביום)

כד. וְכִסָּה קֶלֶון עָרוֹם - הערום אינו כועס ובזה מכסה בזיונו.

כה. יִזְכֹּר אֱמוּנָה יָגִיד צָדִק - המדבר תמיד אמונה = אמת, בעדותו (כל שכן) יגיד דברי צדק

כו. וְעַד שְׁקָרִים מְרֻמָּה - המדבר תמיד (איש-) מרמה

גם בעדות ידבר שקרים.

כז. יחַשׁ בֹּטָה כְּמִדְקָרוֹת חָרֵב - יש מדבר (בוטה = דבור חזק) דברים רעים והורג בדבורו כדקירות

חרב (לשון הרע)

כח. וּלְשׁוֹן חֲכָמִים מְרַפָּא - המביא שלום בין אדם לחברו, מרפא למבטא ההוא.

יט. שְׁפֹת אֱמֶת תִּבְנוּן לַעַד - דברי אמת קיימים לעולם

ועד אֲרֻגִיעָה לְשׁוֹן שֶׁקֶר - דברי שקר עומדים אך רגע. (שקר אין לו רגלים) כשנודע השקר הוא מתבטל.

כ. מִרְמָה בִּלְבַב חֹרָשִׁי רָע - החורשים רע לבם מלא מחשבות האידך לרמות שלא יתגלה מה שחורשים, ותמיד הם בדאגה,

וּלְיַעֲצֵי שָׁלוֹם שְׂמֵחָה - הם שמחים בשלום שעשו והמשלימים שמחים במי שיעצם.

כא. לֹא יֵאָנֶה לַצַּדִּיק כָּל אֵוֹן - לא יזדמן לצדיק אפילו בטעות לעשות רע

וּרְשָׁעִים מְלֹאוֹ רָע - מלאים במעשים רעים בכונה

כב. תוֹעֵבֶת ה' שְׁפָתֵי שֶׁקֶר - מתעב המדברים שקר

וְעֹשֵׂי אֱמוּנָה רְצוֹנוֹ - עושי אמת בהם ה' רוצה. (ואמר עושי, לא די שמדברים אלא גם

עושים)

כג. אָדָם עָרוֹם כִּסֵּה דָעַת - מכסה חכמתו

וְלֵב כְּסִילִים יִקְרָא אֱוִלָּת - הכסיל מכריז האולת שבלבו.

כד. יָד חֲרוּצִים תִּמְשֹׁל - העושים ביושר ובזריזות לבסוף הם ימשלו.

ורְמִיָּה תִּהְיֶה לְמַס - המרמים סופם להיות נשלטים על ידי החרוצים וישלמו להם מס.

כה. דָּאָנָה בִּלְבַב אִישׁ יִשְׁחָנָה - הדאגה מכופפת לבו

וְדָבָר טוֹב יִשְׁמָחָנָה - המדבר לו דבורים טובים בזה ישמח את לבו.

כו. יֵתֵר מִרְעִהוּ צַדִּיק - הצדיק מחפש ובודק מעשי חברו הצדיק לעשות אף הוא כמוהו (כי הצדיקים מעשיהם בצנעה).

וְדֶרֶךְ רָשָׁעִים תִּתְעַם - הרשעים לומדים מחבריהם לעשות רשע ומתעים אחד את השני (דרך = בגלוי, שהרשעים מעשיהם בגלוי).

כז. לֹא יִחַרֵּךְ רְמִיָּה צִידוֹ - הצד עופות ברמאות לא יספיק לשרוף כנפיהם (כדרך הציידים שלא יפריחו העופות) ויעופו וישאר בלא כלום והכונה המרויח כסף ברמאות זה לא ישאר אצלו.

וְהוֹן אָדָם יִקָּר חֲרוּץ - (מסורס) ממונו הרב של החרוץ, נשאר אצלו כדבר יקר.

כח. בְּאֵרֶח צִדְקָה חַיִּים - ההולך בדרך צדקה מביאתו לחיים.

וְדֶרֶךְ נְתִיבָה אֵל מָוֶת - ודרך ונתיב הצדקה ההולך בה מצילתו ממות.

משלי יג

א. בֶּן חָכָם מוֹסֵר אֵב - בן שהוא חכם זה מפני שאביו ייסר אותו.

וְלֹץ לֹא שָׁמַע גְּעָרָה - ובן לץ, הוא מפני שלא שמע גערה על מעשיו הרעים.

ב.מִפְּרִי פִי אִישׁ יֹאכַל טוֹב - מהתורה שלמד בפיו יקבל טוב.

וְנִפְשׁ בְּגָדִים חָמֶס - הבוגדים נפשם תאכל (יקבלו ענשם) גמול החמס שעשו.

ג.נֶצֶר פִּי שֹׁמֵר נַפְשׁוֹ - השומר מאד פיו (מדיבורים אסורים ומדברים בטלים) שומר בזה נפשו.

פֶּשֶׁק שְׁפָתָיו מִחֲתָה לוֹ - הפותח שפתיו בהרחבה, (מרבה בדבורים) מביא שבר לעצמו.

ד.מִתְאַוָּה וְאִין נִפְשׁוֹ עֵצָל - העצלן רק מתאוה אך אינו מוכן לטרוח לא יהיה לו תאותו.

וְנִפְשׁ חֲרָצִים תִּדְשֵׁן - העמלים בזריזות ויושר נפשם תמלא כל טוב (דשן = שומן).

ה.דָּבַר שֶׁקֶר יִשְׁנֹא צָדִיק - שונא לשמוע ואינו מקבל דבר שקר ולה"ר על בני"א.

ו.רָשָׁע יִבְאִישׁ וְיִחְפִּיר - שומע ומקבל הנ"ל, ועוד מוסיף לקלקל שם האיש שנאמר עליו הלה"ר ומבייש אותו.

ז.צָדִיקָה תִּצְרֶה תָם דָּרֶךְ - הצדק שבו נוהג התם

ישמרהו מלהכשל.

ח.רָשָׁעָה תִּסְלַף חֲטָאתָ - הרשע יעקם דרכו של האיש החוטא (בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו. עבירה גוררת עבירה)

ט.יֵשׁ מִתְעַשֵּׂר וְאִין כָּל - יש מי שאוסף נכסים הרבה אך אינו נותן צדקה לבסוף לא יהיה לו כלום.

י.מִתְרוֹשֵׁשׁ וְהוֹן רָב - ויש שמפסיד מנכסיו בזה שנותן צדקה אך באמת יהיה לו ממון הרבה.

יא.כֹּפֶר נִפְשׁ אִישׁ עֲשָׂרוֹ - העשיר (יארע ש-) יארבו לו שודדים ויצטרך ליתן כל עשרו כופר לנפשו

יב.וְרָשׁ לֹא שָׁמַע גְּעָרָה - הרש אינו שומע כלל גערה שודד כי כלל לא יבואו אליו(ובענין - יש שיגזר יסורים על העשיר ובממונו שיוזק יהיה כופר לנפשו, אך הרש שאין לו כל לא יגזר עליו)

יג.ט.אִזּוֹר צָדִיקִים יִשְׁמָח - נשמת הצדיקים שאורה רב האור שמח בכל עת כי תמיד מוסיף לעשות מצות ובוה אור הנשמה גדל והולך.

יד.וְיִרְשָׁעִים יִדְעָךְ - נשמת הרשעים שהיא כנר

שאורו מועט, ידעך = קופץ ומתכבה, כנר

טו.לפני הכבותו שהשלהבת קופצת מהפתילה. כי במעשיהם הרעים שמוסיפים בכל עת מכבים והולכים אור נשמתם.

טז.י. רַק בְּזָדוֹן יִתֵּן מַצָּה - הנוהג ברשעות ובגאווה עושה מריבות קשות

יז.וְאֵת נֹעֲצִים חֲכָמָה - המתיעצים האידך לעשות

כשיש להם דין ודברים, עמהם חכמה,

ולא יבואו למריבות. (ובתורה - הלומד

לקנטר עושה מחלוקות. הלומד לשמה מתיעץ

ולומד האמת מכל אדם)

יא.הוֹן מִהֶבֶל יִמְעַט - רבוי ממון הנעשה מריקנות

(משחק בקוביא וכו') יתמעט וילך

וקִבֵּץ עַל יָד יִרְבֶּה - האוסף בידו מעט מעט בעמל, ממונו יתרבה וילך . (ובתורה - הלומד הרבה ואינו חוזר לא ישאר בידו , הלומד מעט וחוזר ולומד עוד וחוזר ירבה תורה)

יב.תוֹחֶלֶת מִמֶּשֶׁכָּה מַחֲלָה לֵב - המייחל לדבר זמן רב ולא בא לו הדבר זה מחלה את לבו הלב נהיה חולה.

ועֵץ חַיִּים תֵּאָנוּחַ בָּאָה - המתאוה לדבר והוא בא לו זה בשבילו כעץ חיים.

יג. בֹּזֵז לְדַבֵּר יִחְבֹּל לוֹ - הבוזה למצוה אחת מדבר

תורה, המצוה תגרום לו שיוזק על שאינו

מקימה.

וירָא מִצָּוָה הוּא יִשְׁלָם - החרד לקים כל מצוה יהיה שלם בלא חסרון.

יד.תוֹרַת חָכָם מְקוֹר חַיִּים - תורתו כמעין מים חיים כן היא מביאה לו חיים.

לסוֹר מִמֶּקְשֵׁי מוֹת - התורה מדריכתו לסור מעבירות.

טו.שֹׁכֵל טוֹב יִתֵּן חֵן - מי שמתנהג במידות טובות זה נותן חינו בעיני הבריות (וכשיצטרך להם

יחפצו לתת משאלותיו)

וְדֶרֶךְ בִּגְדִים אֵיתָן - הבוגדים בה' ובתורתו מתנהגים בתקיפות (וכשנצרכים לבריות תובעים מהם בחוזק לתת חפצם)

טז.כָּל עֲרוֹם יַעֲשֶׂה בְדַעַת - הערום יחשוב בדעתו האיד לעשות מעשיו

וכִסִּיל יִפְרֹשׁ אֶלְתָּה - הכסיל עושה מעשיו בטפשות , ואף מפרסם לכל מעשיו טפשותו.

יז.מִלֶּאךָ רָשָׁע יִפֹּל בָּרָע - שליח רשע כשיזדמן צד קלקול בדבר שליחותו יפול בה ויקלקל שליחותו.

וְצִיר אֲמוֹנִים מִרְפָּא - שליח נאמן יתקן הקלקול (דוגמא : המרגלים - יהושע וכלב)

יח.רִישׁ וְקֵלֹן פּוֹרַע מוֹסֵר - עניות ובזיון יהיו חלקו של המבטל דברי מוסר שייסרוהו.

וְשׁוֹמֵר תּוֹכַחַת יִכְבֹּד - השומר לקיים דברי תוכחת יהיה לו כבוד.

יט.תֵּאָנוּחַ נִהְיָה תַּעֲרָב לִנְפֹשׁ - תאוה שנשברה תערב לנפש הצדיק .(שמחתו כשמתגבר על יצרו ומשבר תאוותו)

וְתוֹעֲבַת פְּסִילִים סוֹר מִרָע - הכסילים מואסים לסור מהרע.

כ.הוֹלֵךְ אֶת חֲכָמִים יִחָכֵם - ההולך עם חכמים יתחכם.

וְרָעָה כְּסִילִים יִרְוֶעַ - המתחבר (מלשון רע)

לכסילים ישבר.

כא. חֲטָאִים תִּכְדֹּף רָעָה - החוטאים הרעה תרדוף

אחריהם (יקבלו ענשם)

וְאֵת צַדִּיקִים יִשְׁלֵם טוֹב - והצדיקים ה' ישלם להם טוב עבור מעשיהם.

כב. טוֹב יִנְחִיל בְּנֵי בָנִים - איש טוב ינחיל טוב. (טוב = עומד במקום שניים.) לבני בניו (ככתוב "עשה חסד לאלפים")

וְצַפּוֹן לְצַדִּיק חֵיל חֹטָא - ממונו של החוטא שמור הוא לצדיק (כענין שנאמר "יכין וצדיק ילבש")

כג. רָב אָכַל נִיר רָאשִׁים - ריבוי האוכל בא לעולם על ידי חרישת העניים והרשים.

וְיֵשׁ נִסְפָּה בְּלֹא מִשְׁפָּט - ויש שהאוכל הרב יכלה כיוון שבעליו לא עשה כמשפט להפריש מתנות עניים. (והרי הם היו הסיבה לרבי האוכל שהיה לו)

כד. חוֹשֶׁךְ שֶׁבֶטוֹ שׁוֹנֵא בָנוּ - המונע עצמו להכות בנו במקל לייסר דרכו הרי הוא שונאהו.

ואֲהָבוּ שְׁחֵרֵי מוֹסֵר - האוהב בנו מחפש באיזה דבר צריך לייסרו לילך בדרך טובה.

כה. צַדִּיק אָכַל לְשֹׁבַע נֶפֶשׁוֹ - הצדיק אוכל כפי צורך נפשו שתתקיים (הנפש צורכת רק לשבוע כדי שיוכל לעבוד)

וּבֶטֶן רָשָׁעִים תִּחְסָר - הרשעים אוכלים למלאות תאותם ובטנם תמיד תחסר כי אין סוף לתאוה.

משלי יד

א. חֲכָמוֹת נָשִׁים בְּנִתָּה בִּיתָה - כל אחת מהנשים החכמות בונה משפחתה (כגון - אשת און בן פלת)

וְאוֹלֶת בִּידֶיהָ תִּהְרָסֶנּוּ - הטפשה הורסת משפחתה (כגון - אשתו של קרח)

ב. הוֹלֵךְ בִּישָׁרוֹ יֵרָא ה' - ההולך ביושר הוא ירא את ה'

וְנִלְוֹז דְּרָכָיו בּוֹזֵהוּ - המעקם דרכיו מבזה את ה'.

ג. בְּפִי אוֹיֵל חֶטֶר גָּאוֹה - בפה האוייל יש מקל גאוה, מתגאה בדבריו שיכה ויעניש

וְשִׁפְתֵי חֲכָמִים תִּשְׁמוֹרָם - החכם נשמר ע"י שפתיו מהאוייל, בזה שלא עונה ואינו בא לידי

מריבה עמו.

ד. בָּאִין אֶלְפִים אֲבוֹס בָּר - כשאין שוורים אוצר התבואה ריק מתבואה. בר = נקי (מתבואה)

וְרָב תְּבוּאוֹת בִּכְחַ שׁוֹר - כשיש שור חזק יש הרבה תבואה. (והענין בתורה - כשאין תלמידים לרב תורתו מתמעטת, וכשיש תלמידים מפלפלים תורתו מתרבת)

ה. **עַד אֲמוֹנִים לֹא יִכְזָב** - האיש שדרכו לא לכזב הוא עד אמת

ו. **יָפִיחַ פְּזָבִים עַד שֶׁקֶר** - המדבר כזב, הוא עד שקר. (והדיין - צריך לחקרו היטב כי מסתמא משקר הוא)

ז. **בִּקֵּשׁ לֶץ חֲכָמָה וְאֵין** - הלץ כשרוצה להחכים אינו יכול (כשלא שב מדרכו בליצנות) (שרגיל הוא להתרחק מהחכמה ולבוותה)

ח. **וְדַעַת לִנְבוֹן נָקַל** - הנבון קל לו לקנות דעת (כי מורגל לבקש דעת).

ט. **לֶךְ מִנְגֵּד לְאִישׁ כָּסִיל** - לך ממול ומרחוק לאיש כסיל - שלא יתקרב אליו ללכת עמו.

י. **וְכַל יִדְעֶתָ שְׁפָתֵי דַעַת** - (ומבל ידעת) וממי שאינך יודע ששפתיו שפתי דעת לך ממולו.

יא. **חֲכָמַת עָרוֹם הִבִּין דְּרָכָו** - חכמתו של הערום להתבונן ולחשב דרכיו אשר ילך בהם.

יב. **וְאוֹלֶת פְּסִילִים מִרְמָה** - אבל הכסילים בטפשותם מרמים עצמם ואינם רוצים לחשוב האמת אם דרכם טובה או לא.

יג. **טָאוֹלִים יְלִיץ אֶשֶׁם** - מתלוצצים על עשית עבירות (אינם פוחדים מהעבירות).

יד. **וּבֵין יִשְׂרָאֵל רָצוֹן** - הישרים מדברים ביניהם איך לעשות רצון ה'.

טו. **יֵלֵב יוֹדֵעַ מֶרֶת נִפְשׁוֹ** - האדם לבדו יודע גודל צערו ויגיעתו (בעבודת ה').

טז. **וּבְשִׁמְחָתוֹ לֹא יִתְעַרֵּב זֶר** - ועל כן כשיגיע עת שמחתו (כשיקבל שכרו) לא יתערבו אחרים ליטול עמו בחלקו.

יז. **יֵאֱבִית רְשָׁעִים יִשְׁמַד** - משפחת הרשעים תשמד (אף שמבוסס בבית)

יח. **וְאֶהֱלֵ יִשְׂרָאֵל יִפְרִיחַ** - משפחת הישרים תפרח

יט. ותגדל (ואף שהם כאהל שאינו כל כך מבוסס).

כ. **יֵשׁ דֶּרֶךְ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי אִישׁ** - שנראה לו שדרכו ישרה וטובה (מתפתה שהנאות הן הטוב).

כא. **וְאַחֲרֵיתָהּ דְּרָכֵי מָוֶת** - אך לבסוף דרכו מובילה

אותו למוות. (ענש רדיפתו אחר העוה"ז).

כב. **יִגְלֹם בְּשָׁחֶק יִכָּאֵב לֵב** - סוף הצחוק (של ההולך אחר הנאות העוה"ז) שיהיה לו כאב לב.

כג. **וְאַחֲרֵיתָהּ שְׂמֵחָה תִּוָּגֶה** - סופה של השמחה

(בהנאות העוה"ז) יגון וצער.

כד. **יִדְּמִדְרְכוּ יִשְׁבַּע סוּג לֵב** - הרשע שלבו סר מהמצוות יקבל שכר דרכו הטובה בעוה"ז. (סוג לב =

סור לב מלשון נסוג שלבו סר מה').

כה. **וּמַעֲלִיו אִישׁ טוֹב** - האיש הטוב יקבל בעוה"ז רק מהעלים של העץ (ממשיל שכרו לעץ) כלומר - מקצת שכרו מקבל כאן אך הרוב נשמר לו לעולם הבא.

טו. פְּתִי יֵאֱמִין לְכָל דְּבָר - המתפתה מאמין אף לדבר שאינו אמת.

וּעְרוֹם יִבִּין לְאִשְׁרוֹ - הפקח יתבונן על צעדיו ללכת בדרך הישרה (ואינו מתפתה לשקרים)

טז. חָכָם יֵרָא וְסָר מִרָע - החכם כשיש חשש חטא

בדרך, סר מהדרך שמא יכשל.

יז. וְכִסִּיל מִתַּעֲבֹר וּבֹטֵחַ - הכסיל עובר בדרך שיש בה סכנה לחטא, ובטוח שלא יחטא.

יח. קָצַר אִפְּסִים יַעֲשֶׂה אֲוֶלֶת - הממהר לכעוס יעשה טפשות.

יט. וְאִישׁ מְזֻמּוֹת יִשְׁנָא - החושב מחשבות רעות ישנאו אותו.

כ. וְנָחְלוּ פְתָאִים אֲוֶלֶת - הפתאים חלקם ונחלתם הוא טפשותם.

כא. וְעֲרוֹמִים יִכְתְּרוּ דָעַת - הערומים, הדעת שיש בהם מכבדת אותם ככתר לראש.

כב. שָׁחוּ רַעִים לִפְנֵי טוֹבִים - לעתיד יתכופפו הרעים לפני הטובים (לעבדם או לבקש עזרתם)

כג. וְשָׁעִים עַל שַׁעֲרֵי צְדִיק - ידפקו ויתחננו על שערי צדיק.

כד. כִּגְם לְרַעְהוּ יִשְׁנָא רָשׁ - הרש גם חבירו שונאהו (כי תמיד הוא נצרך).

כה. וְאֶהְיֶי עֹשִׂיר רַבִּים - העשיר רבים הם אוהביו. (עיין בפסוק הבא)

כו. כִּאֲבֹז לְרַעְהוּ חוּטָא - המבזה לחבירו הוא חוטא .

ומְחוֹנֵן עֲנִיִּים אֲשֶׁרֵּיו - המרחם על עניים יהיה מאושר. (הפסוק קשור לפסוק שלפניו, ואמר שהגם שהחבר של הרש מטבע הדברים ששונאהו על זה אמר בז' לרעהו הרש חוטא, ואמר לעשיר שרבים הם אוהביו לא בזה תהא שמחתו כי הם אוהבים לכספו ולתועלת

שמקווים ממנו, אך במה יהיה מאושר בזה

שיחונן עניים).

כז. הָלֹא יִתְּעוּ חֲרָשֵׁי רָע - הרי יתעו חושבי רע כי

סופם לא יהיה טוב כמו שהם חושבים.

כח. וְחֶסֶד וְאֱמֶת חֲרָשֵׁי טוֹב - החושבי טוב להם יהיה חסד ואמת מה'.

כט. כָּכָל עֶצֶב יִהְיֶה מוֹתָר - בכל יגיעה אשר יגיע האדם יהיה לו רווח.

ל. וְדָבָר שְׁפָתַיִם אֵךְ לְמַחְסוֹר - דיבורים מיותרים גורמים רק חסרון לאדם.

לא. עֲטָרַת חֲכָמִים עֹשֶׂרָם - החכמה שהיא עושר החכם היא לו ככתר המכבד אותו.

לב. אֲוֶלֶת פְּסִילִים אֲוֶלֶת - טפשות הכסילים היא מהאוולת שהולכים אחריה ("שהיא עשרם")

כה. מַצִּיל נַפְשׁוֹת עַד אֶמֶת - המעיד אמת מציל נפשות.

וְנִפְחַ כְּזָבִים מִרְמָה - המדבר כזב ימית אנשים במרמתו.

כו. בִּירְאָתָהּ מִבְּטַח עַז - ההולך ביראת ה' זה יהיה לו לבטחון חזק.

ולבניו יִהְיֶה מַחֲסֶה - ואף לבניו יעמוד זכותו שיהיה להם מחסה להגן עליהם מפני רעה.

כז. יִרְאָתָהּ מְקוֹר חַיִּים - היראה היא מבוע של חיים לאדם.

לְסוֹר מִמֶּקְשֵׁי מוֹת - גורמת לירא שיסור ממוקשים הממיתים (עבירות).

כח. בָּרַב עִם הַדֶּרֶת מֶלֶךְ - כשיש למלך עם רב כבוד הוא למלך.

ובאַפֶּס לֹאִם מִחֲתַת רְזוֹן - כשאין לו אומה כי אם מעט שבר הוא למלך = הרוזן. (והענין

כשרבים עובדים להקב"ה זה כבודו אך אם

הם מעטים חסר כביכול בכבודו).

כט. אֶרֶץ אֲפִים רַב תְּבוּנָה - המאריך אף לא כועס מהר יש בו תבונה רבה.

וקָצַר רוּחַ מְרִים אֶלֶת - הממהר לכעוס נושא את האוולת, הטפשות חלקו.

ל. חַיִּי בְּשָׂרִים לֵב מִרְפָּא - מי שלבו מרפא כל מריבה (או כל חסרון שיש לו) ואינו מתכעס, הוא מחייה כל בשרו.

ורְקַב עֲצָמוֹת קִנְיָה - המתכעס (או מקנא באחרים שלהם יש ולו לא) אף עצמותיו יירקבו. (מי שלבו טוב כל עניניו יהיו בתיקון. המקנא אף הפנימיות = דברים החשובים לו יתקלקלו.)

לא. עֹשֶׂק דָּל חֲרַף עֲשָׂהוּ - העושה את הדל מבזה הוא את ה' כי חושב הוא שאין מי שיבוא לעזרתו.

ומַכְבִּדוֹ חֵן אֲבִיוֹן - מכבד את ה' המרחם ונותן לאביון (כי כן צווה).

לב. בִּרְעֵתוֹ יִדְחָה רָשָׁע - ברעה שחשב לאחרים בה יפול.

וְחִסָּה בְּמוֹתוֹ צָדִיק - הצדיק אף כי יבוא עד שערי מוות חוסה (בוטח) הוא בה'.

לג. בָּלֵב נְבוֹן תִּנוּחַ חֲכָמָה - החכמה תשכון ותשקוט במנוחה בלב הנבון.

ובקָרֵב כְּסִילִים תִּנְדָּע - מעט חכמה שבקרוב מכריזים ומודיעים לכל.

לד. צָדָקָה תִּרְוַמֶם גּוֹי - צדקה שעושים ישראל היא מרוממתם (גוי אחד בארץ).

וְחֶסֶד לְאֲמִים חֲטָאת - חסדם של עכו"ם אינו אלא חסרון וחטא כי כונתם רעה.

לה. רָצוֹן מֶלֶךְ לַעֲבָד מִשְׁכִּיל - המלך ברצון לעבד משכיל.

וְעִבְרָתוֹ תִּהְיֶה מִבִּישׁ - כעסו של המלך על עבד מביש, המבייש עצמו במעשיו. (וכן הענין במלכו של עולם).

משלי טו

א. מַעֲנֶה רֶךְ יָשִׁיב חֲמָה - מי שעונה ברכות משיב כעס (גורם שיפסיקו לכעוס עליו).

וּדְבַר עֶצֶב יַעֲלֶה אֶף - ודיבור מצער מעלה כעס

(גורם שיכעסו עליו).

ב. לְשׁוֹן חֲכָמִים תִּיטִיב דָּעַת - החכמים בדיבורם משפרים את החכמה (שמדברים ברור וקצר).

וּפִי כִסִּילִים יַבִּיעַ אִוֶּלֶת - והכסילים בדיבורם הרב מקלקלים את דבריהם (שמדברים לא ברור וארוך).

ג. בְּכָל מָקוֹם עֵינֵי ה' צִפּוֹת רָעִים וְטוֹבִים - בכל מקום השם רואה גם הדברים הרעים וגם הדברים הטובים.

ד. מִרְפָּא לְשׁוֹן עֶץ חַיִּים - המדבר בלשונו דברים רכים גורם לו לחיים (שיעשו את רצונו).

וְסִלְףָּ בֶּה שֶׁבֶר בָּרוּחַ - המעקם לשונו יגרום שבר ברצונותיו (שלא יעשו את מה שרוצה)

ה. אֲוִיל יִנְאָץ מוֹסֵר אָבִיו - האויל מבזה את המוסר שאביו מיסרו.

וְשֹׁמֵר תּוֹכַחַת יַעֲרֵם - והשומר בליבו את המוסר יהיה חכם.

ו. בֵּית צַדִּיק חֶסֶן רֵב - בית צדיק אוצר רב וחזק.

וּבִתְבוֹאֵת רָשָׁע נִעְכָּרֶת - וכשתבואת הרשע מגיעה לשם מקלקלת את כל האוצר.

ז. שִׁפְתֵי חֲכָמִים יִזְרוּ דָּעַת - החכמים ילמדו (יפזרו) את החכמה.

וְלֵב כִּסִּילִים לֹא כֵן - הכסילים גם בליבם אין דעת.

ח. זָבַח רָשָׁעִים תוֹעֲבַת ה' - קרבן הרשעים השם מתעב שלא חוזרים בתשובה.

וּתְפִלַּת יֹשְׁרִים רְצוֹנוֹ - השם מתרצה בתפילת הישרים.

ט. תוֹעֲבַת ה' דֶּרֶךְ רָשָׁע - השם מתעב את דרך הרשע.

וּמִרְדֹּף צִדְקָה יֶאֱהָב - הרודף אחר העניים לתת צדקה השם אוהב.

י. מוֹסֵר רֵעַ לַעֲזֹב אֶרֶץ - יסורים רעים יבאו לעוזב את דרך התורה.

שׁוֹנֵא תוֹכַחַת יָמוּת - השונא לקבל תוכחה ימות כי ישאר ברעתו ולא ישוב.

יא. שָׂאֹל וְאַבְדּוֹן נִגְדָה ה' - המקומות הכי חשוכים השם רואה ומביט בס (הקבר והגיהנם)

אֶף כִּי לְבוֹת בְּנֵי אָדָם - ודאי שרואה מה יש בלב בני אדם.

יב. לֹא יֶאֱהָב לֶץ הוֹכֵחַ לוֹ - הלץ לא אוהב שמוכיחים אותו.

אֶל חֲכָמִים לֹא יִלֵּךְ - ולכן לא ילך לחכמים ללמוד (כי אולי יוכיחו אותו)

- יג. **לֵב שֹׁמֵחַ יֵיטֵב פָּנִים** - כשהלב שמח גם פניו נראים טוב (החיצוניות)
- יד. **וּבְעֶצְבַּת לֵב רוּחַ נִכָּאָה** - וכשהלב בעצבון שובר את רוחו (הפנימיות)
- יז. **לֵב נָבוֹן יִבְקֹשׁ דָּעַת** - הנבון מחפש לקנות דעת.
- יח. **וּפִי כְסִילִים יִרְעָה אֲוֵלֶת** - הכסיל רוצה לומר דברי אוולתו כי דרכו דרך אוולת.
- טו. **כָּל יָמֵי עֲנִי רָעִים** - מי שלא שמח בחלקו כל חייו ברעה (שתמיד רוצה עוד ואין לו).
- יט. **וְטוֹב לֵב מִשְׁתָּה תָּמִיד** - השמח בחלקו תמיד בשמחה כמו במשתה.
- כ. **טוֹב מְעַט בִּירָאָת ה'** - טוב מעט שיש לאדם שנעשה ביראת ה'.
- כא. **מֵאוֹצָר רֵב וּמִהוֹמָה בּוֹ** - מאוצר שיש בו הרבה, אבל הרבה צועקים שגזל מהם.
- כב. **טוֹב אֶרְחַת יָרֵק וְאַהֲבָה שָׁם** - טוב סועדה מועטת באהבה בבית.
- כג. **מִשׁוֹר אָבוֹס וְשִׁנְאָה בּוֹ** - מלאכול שור מפוטם ושנאה בבית (וכן בנתינה לעני)
- כד. **יח. אִישׁ חֲמָה יִגְרָה מְדוֹן** - איש כעסן יתחיל מריבה.
- כה. **וְאֶרֶץ אֲפִים יִשְׁקִיט רֵיב** - המאריך אף ולא כועס גם מריבה קיימת משקיטה.
- כו. **יט. דֶּרֶךְ עֶצֶל כְּמִשְׁכַּת חֶדֶק** - דרך העצל נראית לו מלאה קוצים שא"א לעבור בה.
- כז. **וְאַרְחַת יִשְׂרָאֵל סִלְלָה** - ודרך הישרים סלולה ודרוכה ואין בה מכשול.
- כח. **כ. בֶּן חָכָם יִשְׁמַח אָב** - בן חכם משמח אביו בבית מדרש.
- כט. **וּכְסִיל אָדָם בּוֹזֵה אִמּוֹ** - וכסיל מבזה את אימו (בבית).
- ל. **כא. אֲוֵלֶת שִׁמְחָה לְחֹסֶר לֵב** - הטפשות שמחה למי שלבו חסר מהחכמה.
- לא. **וְאִישׁ תְּבוּנָה יִיָּשֶׁר לֵכֶת** - ומי שיש לו תבונה שמח כשהולך בדרך ישרה.
- לב. **כב. הִפֹּר מִחֲשָׁבוֹת בָּאִין סוֹד** - כשלא מתייעצים המחשבות מתבטלות.
- לג. **וּבִרְבִּי יוֹעֲצִים תִּקְוָם** - ומי שמרבה בעצה מחשבתו תתקיים.
- לד. **כג. שִׁמְחָה לְאִישׁ בְּמַעֲנֶה פִּיו** - כשאיש עונה דבר נכון הוא שמח.
- לה. **וְדָבָר בְּעֵתוֹ מֵה טוֹב** - וכשעונה דבר בזמן הנכון אין טוב יותר מזה.
- לו. **כד. אֶרֶץ חַיִּים לְמַעַלָּה לְמִשְׁפִּיל** - המשכיל עולה כל הזמן בדרך שמביאה לחיים.
- לז. **לְמַעַן סוֹר מִשְׁאוֹל מָטָה** - כדי שלא ירד למטה לשאול.
- לח. **כה. בֵּית גָּאִים יִסַּח ה'** - בית הגאותנים ה' יעקור.
- לט. **וַיֵּצֵב גְּבוֹל אֱלֹמֶנָה** - והאלמנה היא שְׁפֵלָה (נמוכה בדעתה) יעמיד השם, את השטח שלה שיתקיים.

כו. תועבת ה' מחשבות רע - מחשבות רעות ה' מתעב (מואס ומתרחק)

ותהרים אמרי נעים - ודיבורים נעימים טהורים לפני ה'.

כז. עכר ביתו בוצע בצע - המרויח כסף ברמאות מקלקל גם את ביתו שבנה ביושר.

ושונא מתנת יחיה - ומי ששונא אפילו מתנה שמותר לקבל יזכה בחיים.

כח. לב צדיק יהגה לענות - הצדיק חושב איך לענות (כדי שלא יצא שקר).

וכי רשעים יביע רעות - אבל הרשע פיו עונה מיד

רע (כי ענינו להגיד רע).

כט. רחוק ה' מרשעים - השם לא מסתכל על הרשעים להיטיב להם.

ותפלת צדיקים ישמע - והשם קרוב לצדיקים ששומע תפילתם.

ל. מאור עינים ישמח לב - מי שרואה דבר טוב משמח את ליבו.

שמועה טובה תדשן עצם - אבל משמיעת דבר טוב גם העצם מתענגת.

לא. און שמעת תוכחת חיים - מי שחפץ לשמוע תוכחה שגורמת לחיים.

בקרב חכמים תלין - נמצא בקביעות אצל החכמים.

לב. פורע מוסר מואס נפשו - המבטל דברי מוסר מואס בתיקון נפשו.

ושומע תוכחת קונה לב - המקבל מה שמוכיחים אותו קונה לב, שיודע ליבו את הדרך הישרה.

לג. יראת ה' מוסר חכמה - יראת השם מביאה אדם לדעת מוסר וחכמה.

ולפני כבוד ענוה - ומי שהוא עניו זה מביא לו כבוד.

משלי טז

א. לאדם מערכי לב - (כשאדם בא לדבר לפני מלך) בהתחלה עורך את הדברים בליבו.

ומה' מענה לשון - והשם גורם לו להוציא את הדברים בצורה טובה או לא.

ב. כל דרכי איש זך בעיניו - כל אדם חושב שדרכיו נקיים.

ותכן רוחות ה' - והשם סופר ובודק את רצון האדם האם אין לו פניות אחרות במעשיו.

ג. גל אל ה' מעשיך - סבב את מעשיך אל דרך ה'.

ויכנו מחשבותיך - ויתבססו מחשבותיך (שאם

תפנה רק לדרך השם תדע באיזה דרך ללכת)

ד. **כָּל פֶּעַל ה' לְמַעַנְהוּ** - כל מעשי ה' למען כבודו.

ו. **גַּם רָשָׁע לַיּוֹם רָעָה** - וגם הרשע זה לכבודו שכשהשם יתן לו ענש כולם יראו את גדולת ה'.

ה. **תוֹעֲבַת ה' כָּל גִּבָּה לֵב** - ה' מתעב את בעלי הגאווה.

ז. **לֹא יֵלֵד לֹא יִנְקָה** - הענש ינתן מיד ה' ליד הגאותנים ולא יהיה נקי מהענש.

ו. **בְּחֶסֶד וְאֱמֶת יִכַּפֵּר עוֹן** - מי שעושה חסד ולומד תורה שהיא אמת יכפרו לו על עוונותיו.

ז. **וְיִרְאֶת ה' סוֹר מֶרֶע** - על ידי יראת השם לא יהיה חטאים.

ז. **בְּרָצוֹת ה' דֶּרֶכִי אִישׁ** - כשהשם מרוצה מדרכי האדם.

ג. **אֹיְבָיו יִשְׁלַם אֹתוֹ** - אפילו אויביו משלימים איתו (כמו יצר הרע)

ח. **טוֹב מֵעֵט בְּצַדִּיקָה** - טוב שיהיה לאדם קצת

תבואה ביושר.

מ. **רַב תְּבוּאוֹת בְּלֹא מִשְׁפָּט** - מהרבה תבואות בגזל.

ט. **לֵב אָדָם יִחְשַׁב דֶּרֶכוֹ** - האדם צריך לחשב את הדרך הישרה.

וה' **יִכִּין צַעֲדוֹ** - וה' יכין פסיעותיו שלא יכשל.

י. **קָסָם עַל שְׁפָתַי מֶלֶךְ** - (כולם רוצים למצוא חן בעיני המלך ומגלים לו את הסודות) ולכן זה נראה כאילו הוא קוסם שיודע הכל.

ב. **מִשְׁפָּט לֹא יִמְעַל פִּיו** - ולכן לא ימעל (יטעה) במשפט (שיודע הכל)

יא. **פֶּלֶס וּמֵאֲזִנֵּי מִשְׁפָּט לֵה'** - מעשי השם במשפט ישרים כמו הפלס והמאזניים.

פ. **פֶּלֶס וּמֵאֲזִנֵּי מִשְׁפָּט ל'** - מעשיו ישרים כמו כל סוגי המשקלות ואפילו מעשה קטן בצדק כמו המשקולת הקטנה ביותר.

יב. **תוֹעֲבַת מְלָכִים עֲשׂוֹת רָשָׁע** - המלך מואס ברשע שהעם עושים.

כ. **בְּצַדִּיקָה יָבוֹן פֶּסֶא** - כי כשהעם נוהג בצדק מתבסס כסא מלכותו.

יג. **רָצוֹן מְלָכִים שְׁפָתַי צִדִּיק** - המלך רוצה דיבורי אמת.

יד. **יִשְׁרִים יֶאֱהָב** - והמדברים ביושר אוהב.

יד. **חֲמַת מֶלֶךְ מְלָאכֵי מוֹת** - כשהמלך כועס מיד נשלחים שלוחים שלוחים להמית.

ו. **אִישׁ חָכָם יִכְפָּרְנָה** - אבל איש חכם יודע לפייס את המלך ולנקות החטא.

טו. **בְּאֹזֶן פְּנֵי מֶלֶךְ חַיִּים** - כשהמלך פניו מאירות בשמחה נותן חיים לעמו.

וּרְצוֹנוֹ כָּעֵב מִלְקוֹשׁ - ושהמלך רוצה בעמו טוב להם כמו הענן שמביא את הגשם האחרון שהוא

טוב מאד.

טז. קִנְיָה חֲכָמָה מִה טוֹב מִחֲרוּץ - לקנות חכמה הרבה יותר טוב מזהב מיוחד.

וּקְנוֹת בֵּינָה נִבְחָר מִכֶּסֶף - ולקנות בינה משובח מלקנות כסף.

יז. מִסֵּלֶת יִשְׂרָאֵל סוֹר מֶרֶע - דרך הישרים לסור

ולהתרחק מהרע.

יח. נִפְשׁוֹ נֶצֶר דָּרְכוֹ - ומי ששומר על הנפש שלו שומר מאד את מעשיו.

יח. לִפְנֵי שֹׁבֵר גֹּאֲוֹן - המתגאה יבוא לשבר.

ולִפְנֵי כְּשָׁלוֹן גִּבּוֹהַּ רוּחַ - ומי שרוחו גבוהה (גאווה) יכשל.

יט. טוֹב שֶׁפִּל רוּחַ אֶת עֲנָוִים - טוב להשפיל את הרוח ולשבת עם העניים שהם בטבעם בעלי ענוה.

מחלק שֶׁלֵּל אֶת גֹּאֲוִים - מאשר לשבת עם בעלי גאווה ולהתחלק בהרבה ממון.

כ. מִשְׁפִּיל עַל דָּבָר יִמָּצָא טוֹב - החושב בשכלו על פי התורה ימצא את הדרך הטובה לעשות.

ובוֹטַח בֶּה' אֲשֶׁרֵּיו - ומי שבוטח בה' הוא משובח.

כא. לַחֲכָם לֵב יִקְרָא נְבוֹן - מי שליבו קנה חכמה ומבין אותה הוא נבון.

ומִתֵּק שְׁפָתַיִם יִסִּיף לֶקַח - כשמסביר את החכמה במתיקות יוסיף ללמוד (להבין).

כב. מִקּוֹר חַיִּים שֶׁכָּל בָּעָלָיו - השכל של האדם שמשתמש בו לדברי תורה הוא נותן חיים.

ומוֹסֵר אֲוִלִּים אֲוֶלֶת - והטפשות של האויל גורמת לו יסורים.

כג. לֵב חָכָם יִשְׁכִּיל פִּיהוּ - החכם פיו מדבר בשכל.

ועַל שְׁפָתָיו יִסִּיף לֶקַח - וכשחוזר בפיו יוסיף לקחת את החכמה.

כד. צוֹף דָּבֵשׁ אֲמָרִי נֶעֱם - המדבר דברים נעימים דבריו מתוקים כמו צוף דבש.

מִתּוֹק לִנְפֶשׁ וּמִרְפָּא לְעַצְמֹ - שנפש השומעת שמחה ועצמותיו מתרפאות.

כה. יֵשׁ דֶּרֶךְ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי אִישׁ - יש דרך שנראית לאדם ישרה להתנהג בה.

ואַחֲרֵיתָהּ דֶּרֶכִּי מוֹת - אבל סופה הוא מוות.

כו. נֶפֶשׁ עֹמֵל עֲמָלָהּ לוֹ - מי שעמל בשדהו לגדל תבואה מועיל לעצמו.

כז. כִּי אֶכֶף עָלָיו פִּיהוּ - כי פיו כופה אותו להביא אוכל ויש לו בזכות העמל שלו (וכן בתורה מי שעמל ללמוד בסוף ידע מה לעשות).

משלי יז

כז. אִישׁ בָּלִיעַל פָּרָה רָעָה - אִישׁ בְּלִי עוֹל שְׁמִים חוֹשֵׁב רַע (כורה כמו חופר בור)

וְעַל שְׁפָתָיו כָּאֵשׁ צָרְבֶת - ודבורו מזיק כאש שורפת.

כח. אִישׁ תְּהַפְּכוֹת יִשְׁלַח מַדּוֹן - המהפך בלשונו משלח מריבות.

וְנִרְגָן מִפָּרִיד אֱלוֹף - אבל הנרגן שאוהב לריב יפריד אפילו בין איש לאשתו (אלוף = חשוב, והבעל חשוב לאשתו)

כט. אִישׁ חָמֵס יַפְתֶּה רָעָהוּ - הגזלן מפתה את חברו לבוא עמו (שכדאי וטוב לו)

וְהוֹלִיכוֹ בְּדֶרֶךְ לֹא טוֹב - אבל מוליך אותו לדרך

רעה.

ל. עֵצָה עֵינָיו לְחֹשֶׁב תְּהַפְּכוֹת - עוצם עניו להתרכז ולחשוב איך לעשות רעה.

ק. קִרְץ שְׁפָתָיו - מרמז בשפתיו לשון הרע על חברו.

כ. כָּלָה רָעָה - גומר לעשות את הרעה שחשב (ריב בין אנשים).

לא. עֲטָרַת תְּפָאֶרֶת שִׁיבָה - הזיקנה היא כתר שמפאר.

ב. בְּדֶרֶךְ צְדָקָה תִּמָּצֵא - להולך בדרך צדקה הזקנה זה כתר.

לב. טוֹב אֶרֶץ אֲפִים מִגִּבּוֹר - יותר חזק הכובש כעסו מהמתגבר על חברו.

ומִשֵּׁל בְּרוּחוֹ מִלֵּכָד עִיר - והמשל ברצונו יותר חזק מהכובש עיר.

לג. בַּחִיק יוֹטֵל אֶת הַגּוֹרֵל - בחיק שהוא מקום סתר מפילים גורל.

וימָה' כָּל מִשְׁפָּטוֹ - והיוצא בגורל הוא משפט ה' ולא במקרה.

משלי יז

א. טוֹב פֶּת חֲרָבָה וְשִׁלּוֹה בָהּ - טוב לאכול סעודה של פת יבישה ובמרגוע.

מִבֵּית מֶלֶא זִבְחֵי רִיב - מלאכול בבית מלא בשר שחוט ויש שם מריבות.

ב. עֶבֶד מִשְׁכִּיל יִמְשֹׁל בְּבֶן מִבֵּישׁ - האדון כשיש לו

עבד חכם ימשילהו על בנו המביש.

וּבִתּוֹךְ אֲחִים יִחְלַק נַחֲלָה - וגם יתן לו חלק

בירושה בין האחים.

ג. מִצָּרָף לִפְסָף וְכוֹר לְזָהָב - כמו שיש לכסף ולזהב כלי שבודק אותם האם הם טהורים.

וּבְחֹן לְבוֹת ה' - כך ה' בודק לבבות האנשים.

ד. מֵרַע מִקְשִׁיב עַל שְׁפֹת אֵו - איש רע המריע

לאנשים יקשיב לדברי און (שקר).

שְׁקָר מִזִּין עַל לְשׁוֹן הוֹת - איש שקר מאזין ללשון המדבר איך לשבור אחרים.

ה. לַעֲג לְרֶשׁ חֲרָף עֲשֵׂהוּ - הלועג לעני מבזה ה' שעשאו.

שְׁמַח לְאִיד לֹא יִנְקָה - השמח לשבר אחרים לא ינקה מהענש.

ו. עֲטָרַת זִקְנִים בְּנֵי בָנִים - הזקן כשנכדו הולך בדרך ה' זה כתר בשבילו.

ז. תַּפְאֶרֶת בָּנִים אֲבוֹתָם - בן מתפאר באביו החכם.

ז. לֹא נֶאֱמָה לְנָבֵל שְׁפֹת יָתֵר - לא יפה לאדם בזוי ריבוי דברים.

א. כִּי לְנָדִיב שְׁפֹת שְׁקָר - ודאי שלאדם מכובד (יותר גרוע) דיבור שקר.

ח. אֶבֶן חֹן הַשֹּׁחַד בְּעֵינֵי בְּעָלָיו - כאבן יקרה כך השחד בעיני מקבלו.

א. כָּל אֲשֶׁר יִפְנֶה יִשְׁכַּל - להיכן שיפנה יצליח להצדיק את נותן השוחד.

ט. מִכֶּסֶה פֶּשַׁע מִבֶּקֶשׁ אֶהְבֶּה - המבקש אהבת חבירו יכסה על פשע שעשה לו.

י. וְשִׁנָּה בְּדָבָר מִפְּרִיד אֱלוֹף - אך אם עושה פעם שניה הפשע יגרום שאפילו אדם חשוב שדרכו

לסלוח הוא יפרד ממנו.

י. תַּחַת גְּעָרָה בְּמִבִּין - גערה שוברת לב המבין.

מ. מִהֲפֹת פְּסִיל מֵאָה - יותר מלהכות כסיל מאה הכאות.

יא. אֵךְ מְרִי יִבְקֹשׁ רָע - האיש הרע רוצה רק להמרות את פי ה'.

יב. וּמִלֶּאךְ אֶכְזָּרִי יִשְׁלַח בּוֹ - סופו שישולח בו מלאך רע לענשו.

יב. פֶּגוּשׁ דָּב שִׁכּוֹל בְּאִישׁ - עדיף לפגוש בדב שכול שסכנתו קרובה.

יג. וְאַל פְּסִיל בְּאֻלָּתוֹ - מאשר לפגוש באויל כשעושה או מדבר אולת אולי ילמד ממנו ויאבד נפשו.

יד. מִשִּׁיב רָעָה תַּחַת טוֹבָה - המחזיר רעה למי שגמלו טובה.

יד. לֹא תִמּוּשׁ רָעָה מִבֵּיתוֹ - ענשו שלא תסור רעה מביתו.

יד. פּוֹטֵר מִיָּם רֵאשִׁית מִדּוֹן - תחילת מריבה זה כמו הפותח פתח בסכר של המים בתחילה יזרום מעט מים אך בהמשך

המים יפרצו את הפתח וישטפו בכח ובתחילה אפשר לסתום הפתח

אך בהמשך אי אפשר כך בתחילת ריב אפשר להפסיקו ובהמשך מאד קשה.

וּלְפָנַי הִתְגַּלַּע הָרִיב נְטוּשׁ - ולפני שמתגלה הריב לכולם עזבהו (כי אח"כ מאד קשה)

טו. מַצְדִּיק רָשָׁע וּמְרַשֵּׁיץ צַדִּיק - המצדיק רשע במעשיו או המרשיע צדיק.

תוֹעֲבַת ה' גַּם שְׁנֵיהֶם - השם מתעב את שני האנשים האלו.

טז. לָמָּה זֶה מְחִיר בֶּיַד כָּסִיל - למה הכסיל לוקח כסף לשלם למורים.

לִקְנוֹת חֲכָמָה וְלֵב אֵין - לקנות חכמה ואין לו לב שהחכמה תשכן שם.

יז. בְּכָל עֵת אֹהֵב הָרָע - תמיד תאהב את רעך.

וְאֵחַ לָצָרָה יוֹלֵד - ואז בעת צרה כאח יולד לך לעזור לך.

יח. אָדָם חָסֵר לֵב תִּקַּע כֶּף - אדם חסר לב יתקע כף. עֹרֵב עֲרֻבָה לִפְנֵי רֵעֵהוּ - ויערב לחברו (חסר לב)

יט. אֹהֵב פֶּשַׁע אֹהֵב מִצָּה - האוהב לפשוע בחבירו אוהב מריבה קשה.

מִגְבִּיָּה פִתְחוֹ מִבֶּקֶשׁ שָׁבֵר - מגביה פיו לדבר גאווה מבקש שבר לעצמו.

כ. עֹקֵשׁ לֵב לֹא יִמָּצָא טוֹב - מי שלבו עקום לא ימצא טוב.

וְנִהְפֹךְ בְּלִשׁוֹנוֹ יִפּוֹל בְּרָעָה - והמהפך בלשונו יפול ברע שרצה לעשות.

כא. יֶלֶד כָּסִיל לְתוֹגָה לוֹ - מי שיש לו בן כסיל גורם לו יגון.

ולֹא יִשְׁמַח אָבִי נָבֵל - ומי שיש לו בן בזוי ובטל לא ישמח בו כי אם יצטער.

כב. לֵב שֹׂמֵחַ יֵיטֵב גֵּהָה - כשהלב שמח ייטיב לגוף האדם.

וְרוּחַ נִכְאָה תִיבֹשׁ גֵּרָם - רוח שבורה מיבשת עצמות האדם.

כג. שֹׁחַד מַחִיק רָשָׁע יִקַּח - הדין לוקח שוחד בסתר מהרשע בדין.

לְהַטּוֹת אֲרָחוֹת מִשֹּׁפֵט - בשביל להטות דרך

המשפט ולהצדיקו.

כד. אֵת פִּנֵּי מִבֵּין חֲכָמָה - הנבון החכמה היא לפניו (קל להשיגה)

וְעֵינָיו כָּסִיל בִּקְצָה אֲרָץ - והכסיל רואה אותה בסוף הארץ (שקשה להשיגה)

כה. פֶּעַס לְאָבִיו בֶּן כָּסִיל - בן כסיל גורם כעס לאביו.

וּמִמֶּר לְיוֹלָדָתוֹ - ומרירות לאמו.

כו. גַּם עֲנוּשׁ לְצַדִּיק לֹא טוֹב - לא טוב לצדיק לענוש.

לְהַכּוֹת נְדִיבִים עַל יִשָּׁר - ולא טוב שהחשובים הממונים על היושר יענישו (אלא ינסו ללכת בדרך רכה)

כז. חוֹשֵׁךְ אֲמָרְיוֹ יוֹדֵעַ דָּעַת - המונע עצמו מלדבר

דברים מיותרים הוא יודע דעת.

יָקָר רוּחַ אִישׁ תְּבוּנָה - מי שרוחו יקרה ואינו מדבר הוא איש תבונה.

כַּחֲגֹם אֵוִיל מַחְרִישׁ חֲכָם יַחֲשֹׁב - גם יהיה אויל כשישתוק יחשבוהו לחכם.

אֵטֶם שְׁפָתָיו נָבוֹן - הסוגר חזק שפתיו שלא לדבר כשלא ראוי לדבר הוא נבון.

משלי יח

א. לְתַאֲוָה יִבְקֹשׁ נִפְרָד - מי שנפרד מה' מבקש ללכת אחר תאוותו.

בָּכָל תּוֹשִׁיָה יִתְגַּלֵּעַ - לכל החכמים תתגלה חרפתו.

ב. לֹא יַחְפֹּץ כָּסִיל בְּתְבוּנָה - הכסיל כשבא לבית המדרש לא בא ללמוד.

כִּי אִם בְּהִתְגַּלּוֹת לְבוֹ - רק רוצה לגלות את מעט חכמתו.

ג. בָּבוֹא רָשָׁע בָּא גַם בּוֹז - כשרשע מגיע לבית המדרש בא רק כדי לבזות את מי שטעה.

וְעַם קִלּוֹן חֲרָפָה - וכשאדם מבזזה בא לבית המדרש מיד מבזה אותם.

ד. מִיָּם עֲמֻקִּים דְּבָרֵי פִי אִישׁ - דברי החכם כמים עמוקים (הרבה חכמה).

נַחַל נִבֵּעַ מְקוֹר חֲכָמָה - וכמו נחל שמוציא מים כך החכם חכמתו מתרבה.

ה. שְׂאֵת פִּנֵּי רָשָׁע לֹא טוֹב - לכבד רשע לא טוב (שיגרום)

לְהִטּוֹת צְדִיק בְּמִשְׁפָּט - שבסוף יטה אפילו צדיק במשפט אתו.

ו. שְׁפָתֵי כָסִיל יִבְאוּ בָרִיב - תמיד הכסיל פיו רב עם אנשים.

וּפִיו לְמַהֲלָמוֹת יִקְרָא - ופיו קורא לאנשים להכותו.

ז. פִּי כָסִיל מַחֲתָה לוֹ - פי הכסיל גורם לו שבר.

וּשְׁפָתָיו מוֹקֵשׁ נִפְשׁוֹ - ושפתיו גורמים מלכודת לנפשו.

ח. דְּבָרֵי נִרְגָּן כְּמַתְלַהֲמִים - דברי הרב עם כולם כמכות לגוף.

וְהֵם יִרְדּוּ חֲדָרֵי בָטָן - והדיבור הרע יורד לתוך הגוף ויותר גרוע ממכות שיש רפואה.

ט. גַּם מִתְרַפָּה בְּמִלֻּאכָתוֹ - גם מי שמתרפה במלאכת התורה.

אֲחַ הוּא לְבַעַל מִשְׁחִית - הוא כאח וחבר למי שמשחית התורה בדעות כוזבות כי בסוף יהיה כמוהו.

י. מְגִדֵּל עַז שֵׁם ה' - הבוטח בשם השם זה כמו מגדל חזק (ויותר טוב ממגדל)

- בו ירוץ צדיק ונשגב - ובבטחון הזה הצדיק רץ לכל מקום ומתחזק (אבל מגדל שומר רק בתוכו)
- יא.הון עשיר קרית עוז - עושר העשיר הוא בשבילו כעיר מבצר.
- יב.חומה נשגבה במשכנו - וכחומה חזקה העושר שבחדרו מתחת למרצפות (משכיתו = אבן משכית)
- יג.לפני שבר יגבה לב איש - לפני שיש לאדם שבר הוא התגאה.
- יד.לפני כבוד ענוה - ולפני שיש לאדם כבוד הוא היה ענו.
- טו.משיב דבר בטרם ישמע - העונה דבר לפני ששמע את השאלה.
- טז.אולת היא לו וכלמה - טפשות היא לו ובזיון.
- יז.רוח איש יכלכל מחלהו - כשרוח האדם שמחה יסבול ויתחזק במחלתו.
- יח.רוח נכאה מי ישאנה - ורוח שבורה ועצובה מי יסבול את המחלה.
- יט.לב נבון יקנה דעת - מי שיש לו בינה יקנה דעת.
- כ.ואזן חכמים תבקש דעת - והחכם שאין לו בינה יבקש מאחרים את הדעת.
- כא.מתן אדם ירחיב לו - כשאדם נותן צדקה ה' ירחיב לו פרנסתו.
- כב.ולפני גדלים ינחנו - וכשנותן כסף ללומדי תורה ינוח במחיצתם.
- כג.צדיק הראשון בריבו - הראשון שבא לפני הדין נראה בעיניו כצדיק.
- כד.ובא רעהו וחקרו - וכשבא חבירו נראה בעיניו כשקרן וחוקר אותו הרבה.
- כה.יח.מדינים ישבית הגורל - הגורל מבטל מריבות.
- כו.ובין עצומים יפריד - ובין המתחזקים במריבה הגורל יפריד (שלא יריבו).
- כז.יט.אח נפשע מקרית עוז - אחד שאחיו פשע בו כשיבא עליו צרה יעזור לו יותר מעיר חזקה.
- כח.ומדינים כבריה ארמון - ואחים שרבים, כשיש לאחד צרה יעזרו לו כבריה ארמון שא"א לפרוץ אותו.
- כט.כ.מפרי פי איש תשבע בטנו - מפרות פה החכם (מה שלומד) יתקיים בידו ויזכור.
- ל.תבואת שפתיו ישבע - כשחוזר בשפתיו יתקיים בידו.
- לא.כא.מות וחיים ביד לשון - כשהלשון לומדת תורה זה חיים, וכשמדברת דברים בטלים - זה מוות.
- לב.ואהביה יאכל פריה - ומי שאוהב את זה יאכל פרותיה או חיים או מוות.
- לג.כב.מצא אשה מצא טוב - אדם שמצא אשה היא עוזרת לו וטוב לו.
- לד.ויפק רצון מה' - והשם מתרצה לו שהיא מצילתו מהחטא ועושה רצון ה'.
- לה.כג.תחנונים ידבר רש - העני מדבר תמיד בתחנונים ובהכנעה כשמבקש מהעשיר.

וְעֹשִׁיר יַעֲנֶה עֲזוֹת - (ועם כל זה) העשיר עונה לו לפעמים דברים קשים.

כד. אִישׁ רָעִים לְהִתְרוֹעֵעַ - איש שאוהב חברים בסוף חביריו יעזרוהו.

וַיֵּשׁ אֶהָב דְּבַק מֵאָח - ויש חבר שיתחבר אליו ויאהבהו יותר מאח.

משלי יט

א. טוֹב רֶשׁ הוֹלֵךְ בְּתִמּוֹ - טוב עני בממונו והולך בשלמות ולא מרמה.

מַעֲקֹשׁ שְׂפָתָיו וְהוּא כָסִיל - מאדם עשיר ומעקם שפתיו ומרמה ואין לו חכמה (אבל העני יש לו חכמה)

ב. גַּם בְּלֹא דַעַת נָפֶשׁ לֹא טוֹב - גם מי שעושה עבירה בלי כוונה זה לא טוב לנפשו.

וְאֵץ בְּרִגְלָיו חוּטָא - ומי שממהר ללכת למקום שיכול להכשל שם הוא חוטא שהיה צריך לחשוב תחילה.

ג. אֹנֶלֶת אָדָם תִּסְלַף דְּרָכּוֹ - בגלל האולת באה לו צרה.

וְעַל ה' יִזְעַף לָבוֹ - והאויל כועס על ה' למה עשה לו את הצרה.

ד. הֹזֵן יוֹסִיף רָעִים רַבִּים - עשיר עושרו יוסיף לו

חברים.

וְדָל מֵרַעְהוּ יִפְרֹד - והעני אפילו מחבירו נפרד.

ה. עֵד שִׁקְרִים לֹא יִנָּקֶה - המעיד שקר לא יהיה נקי מהעונש (בשמים)

וְיָפִיחַ כְּזָבִים לֹא יִמָּלֵט - ומי שמדבר כזבים לא

ינצל מלדבר שקר במשפט ויקבל ענשו.

ו. רַבִּים יַחֲלוּ פָנֵי נָדִיב - הרבה אנשים יבקשו לראות פני השר.

וְכָל הָרָע לְאִישׁ מִתֵּן - כולם חברים לאיש הנותן מתנות (צדקה)

ז. כָּל אָחִי רֶשׁ שְׂנֵאָהוּ - כל קרובי העני שונאים אותו.

אף כִּי מֵרַעְהוּ רָחֲקוּ מִמֶּנּוּ - גם חביריו מתרחקים ממנו.

מְרֹדֵף אֲמָרִים לוֹ הֶמָּה - ורודף אחר דברים

שאין לו מזה תועלת.

ח. קִנְיָה לֵב אֶהָב נִפְשׁוֹ - מי שקונה חכמה אהב את נפשו.

שִׁמְר תְּבוּנָה לְמִצָּא טוֹב - ומי ששומר על התבונה שלו זה סיבה שימצא טוב.

ט.עַד שְׁקָרִים לֹא יִנָּקֶה - עד שקר לא ינקה מהעונש.

י.וְפִיחַ כְּזָבִים יֵאָבֵד - ומי שמדבר שקרים סופו שיעיד שקר ויאבד.

י.לֹא נֶאֱמָה לְכֹסִיל תִּעֲנוּג - לא יפה שהכסיל מתענג שחושב שמושל על כולם.

א.אִם כִּי לַעֲבָד מִשָּׁל בְּשָׂרִים -ודאי שלא יפה

שהעבד והמבוזה ימשול על החשובים.

יא.שֶׁכֶל אָדָם הָאָרֶץ אָפוּ - אדם חכם לא כועס מהר.

יב.וְתַפְאֲרָתוֹ עֲבַר עַל פֶּשַׁע - ואדם שמוחל על פשע שעשו לו זה מפאר ומכבד אותו.

יג.נֶהֱמָה כְּכַפִּיר זַעַף מֶלֶךְ - כעס המלך זה כמו צעקת הכפיר שאפילו שלא יודע על מי צועק מפחד אולי זה עליו.

יד.וְכִטֹּל עַל עֶשֶׂב רְצוֹנוֹ - וכמו שהטל היורד על העשבים זה מאד טוב כך רצון המלך להיטיב זה מאד טוב.

יז.הֵיוֹת לְאָבִיו בֶּן כָּסִיל - שבר לאבא שיש לו בן כסיל ומדבר כסילות.

יח.וְדֹלֶף טֶרֶד מִדִּינֵי אִשָּׁה - וכמו גשם שמטפטף כל הזמן בבית כך מריבות אשה כל הזמן.

יט.בֵּית נְהוֹן נִחֲלַת אֲבוֹת - בית ועושר אביו יכול להוריש לו.

כ.וְיָמָה' אִשָּׁה מִשְׁפָּלָה - אבל אשה חכמה השם מביא לאדם.

כא.עֲצָלָה תַּפִּיל תַּרְדֵּמָה - העצלות גורמת לאדם שישן.

כב.וְנִפְשׁ רָמִיָּה תִרְעַב - ואדם שמרמה בסוף ירעב, שיאבד כל מה שגזל.

כג.שִׁמְרֵ מִצְוָה שִׁמְרֵ נַפְשׁוֹ - מי ששומר את המצוות שומר נפשו.

כד.בּוֹזָה דְּרָכָיו יָמוּת - והמבוזה את הדרכים הישרים ימות לפני זמנו.

כה.מֶלֶךְ ה' חוֹנֵן דָּל - הנותן צדקה לעני כאילו מלוה ה' שהשם יחזיר לו.

כו.וְנִמְלֹו יִשְׁלָם לוֹ - ויוסיף עוד לתת לו יותר ממה שנתן לעני.

כז.יִסֹּר בֶּנֶךְ כִּי יֵשׁ תִּקְוָה - תיסר את בנך כשיש עוד תקוה שיהיה טוב.

כח.וְאַל הִמִּיתוּ אֶל תִּשְׂא נַפְשְׁךָ - ואל צעקתו אל תשמע אלא תמשיך ליסרו.

כט.יִטְגֹּדֵל חֲמָה נִשְׂא עֵנֶשׁ - וכשאתה כועס מאד על בנך מחול על ענשו ואל תכהו אולי תהרגהו בהכאתך.

ל.כִּי אִם תִּצְלִל וְעוֹד תִּזְסֹף - רק תכהו קצת כדי להצילו בעתיד שלא יכשל, ועוד תוסיף

להכותו קצת קצת כל פעם אך לא הרבה

בפעם אחת.

לא.כִּשְׁמַע עֲצָה וְקִבֵּל מוֹסֵר - תשמע למה שמיעצים לך ולמוסר שמוכיחים אותך.

משלי כ

למען תחכם באחריתך - בשביל שתחכם בסוף (אם תשמע לעצה ולמוסר)
 כא. רבות מחשבות בלב איש - אדם שרוצה לעשות איזה דבר חושב הרבה איך ומתי לעשות, אבל
 ועצת ה' היא תקום - ומה שהשם נותן עצה בליבו לעשות היא תעמוד ותתקיים.
 כב. תאות אדם חסדו - כולם מתאווים לאיש שעושה חסד.
 וטוב רש מאיש כזב - וטוב עני מאיש שמבטיח ולא מקיים, שהעני אין לו אבל העשיר מכזב בהם.
 כג. יראת ה' לחיים - יראת ה' מביאה חיים.
 ושבץ יליו, בל יפקד רע - ויהיה תמיד בשבע ובטובה ולא (יזכור) יבא עליו רע.
 כד. טמן עצל ידו בצלחת - העצל שם ידו בצלחת.
 גם אל פיהו לא ישיבנה - ולא יוכל להשיבה אל פיו שלא ימצא מה לאכול (שמתעצל).
 כה. לץ תכה ופתי יערם - לץ תכה וע"י זה יעזוב רעתו, וגם הפתי יחכים כשיראה שהלץ הוכה.
 והוכיח לנבון יבין דעת - ולנבון רק תוכיח והוא
 לבד יבין דעת.
 כו. משדד אב יבריה אים - שודד את אביו ומבריה את אמו.
 בן מביש ומחפיר - בן שמביש ומבזה את הוריו.
 כז. חדל בני לשמע מוסר - תפסיק בני לעשות רע בשביל לשמוע מוסר.
 לשגות מאמרי דעת - ותפסיק לטעות ותשמע דברי חכמה.
 כח. עד בליעל יליץ משפט - עד רשע מדבר יפה במשפט שיתקבלו דבריו.
 ופי רשעים יבלע און - ופי הרשעים מבליעים את הרשע שלא ישימו לב לכונתם.
 כט. נכוננו ללצים שפטים - מוכן ללצים משפט יסורים.
 ומהלמות לגו פסילים - ומכות לגוף הכסילים.

משלי כ

א. לץ היין המה שכר - הליצנות נגרמת ע"י היין וכן שצועק ומחפש יין (רודף אחרי היין)
 וכל שגה בו לא יחכם - וכל מי שטועה בליצנות לא יחכם.
 ב. נהם כפפיר אימת מלך - הפחד של המלך כשעומדים לפניו זה כפחד צעקת האריה.

מִתְעַבְּרוּ חוֹטָא נִפְשׁוֹ - ומי שמכעיס את המלך מחסיר את נפשו (שהמלך יהרגנו)

ג. כְּבוֹד לְאִישׁ שְׁבֵת מְרִיב - כבוד לאיש חשוב לא לריב.

וְכָל אֹיִל יִתְגַּלֶּע - וכל אויל כשרב עם חבירו כל

אחד צועק על השני ויתגלה לכולם.

ד. מִחוּרְף עֶצֶל לֹא יִחַר־שׁ - בגלל הקור העצל לא חורש.

וְשֹׂאֵל בְּקִצִּיר וְאֵין - ומחפש תבואה בשדה בזמן הקציר ואין לו.

ה. מִיָּמִים עֲמֻקִּים עֵצָה בְּלֵב אִישׁ - כמו מים עמוקים שקשה להגיע אליהם כך החכמה בלב החכם לא מגלה אותה.

וְאִישׁ תְּבוּנָה יִדְלֹנָה - ואיש חכם ישאב את החכמה וילמד את זה.

ו. רַב אָדָם יִקְרָא אִישׁ חֲסִידוֹ - הרבה אנשים קוראים להם "איש חסד".

וְאִישׁ אֲמוּנִים מִי יִמָּצָא - ואיש שתמיד עושה חסד ויקיים מה שהבטיח מי ימצא (קשה למצוא)

ז. מִתְהַלֵּךְ בְּתִמּוֹ צָדִיק - הצדיק שהולך בתמימות.

אֲשֶׁרֵי בָנָיו אַחֲרָיו - משובחים בניו אחרי שימות שינצלו בזכותו.

ח. מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא דִין - כשהמלך (ה') יושב על

כסא משפט.

מְזֻרָה בְּעֵינָיו כָּל רָע - פזורים ומונחים לפניו כל הרעות שעשו האנשים.

ט. מִי יֹאמֶר זִכְרִי לִבִּי - ומי יכול לומר (במשפט) נקיתי ליבי.

טו. הִרְתִּי מַחְטָאֵתִי - אני טהור מחטאים (הרי הכל נמצא לפני ה').

י. אֶבֶן וְאֶבֶן אֵיפָה וְאֵיפָה - משקולת גדולה לקנות ומשקולת קטנה למכור וכן במידות קטנה וגדולה.

תוֹעֲבַת ה' גַּם שְׁנִיָּהֶם - השם מתעב ומתרחק משניהם גם במשקל וגם במידות (אפילו שאפשר לראות את המידה אם היא חסרה).

יא. גַּם בְּמַעַלְלָיו יִתְנַכֵּר נָעַר - האנשים מכירים ויודעים במעשי הנער.

אם זָךְ וְאִם יָשָׁר פָּעָלוּ - האם הנער נקי וישר במעשיו (וודאי שהשם יודע)

יב. אֵין שְׁמִיעַת וְעֵין רָאָה - ראית האדם ושמיעת האדם (וכן ראית ושמיעת ה')

ה' עֲשָׂה גַם שְׁנִיָּהֶם - השם ברא את שניהם שישתמשו בהם לעבודתו.

יג. אֵל תִּאָּהֵב שָׁנָה פֶּן תִּוָּרֶשׁ - אל תאהב לישון אולי תהיה עני.

פֶּקַח עֵינָיִךְ שְׁבַע לָחֶם - רק תפתח עיניך ותשבוע לחם (שתעבוד יהיה לך הרבה אוכל)

יד. רַע רַע יֹאמַר הַקּוֹנֶה - כשאדם קונה חפץ אומר למוכר שזה רע כדי שיוריד במחיר.

וְאֵזֶל לוֹ אִזְּוֹ יִתְהַלֵּל - וכשהולך מהמוכר הוא משבח את החפץ שקנה.

טו. יֵשׁ זָהָב וְרַב פְּנִינִים - (בשפתי דעת) יש זהב ופנינים יקרים.

וְכָלִי יִקָּר שְׁפָתֵי דַעַת - וכלים יקרים, כך שווים שפתי דעת.

טז. לָקַח בְּגָדוֹ כִּי עָרַב זָר - יקחו את בגדו מי שנהיה

ערב לאדם זר.

וּבַעֲד נִכְרִיָּה חֲבָלָהּ - ומי שנהיה ערב לנכרי יקחו ממנו משכון (מְהַלְוֶה אסור להכנס לביתו לקחת אבל מהערב מותר).

יז. עָרַב לְאִישׁ לֶחֶם שָׁקָר - ערב ומתוק לאיש, הלחם שגזל.

וְאַחַר יִמְלֹא פִּיהוּ חֶצֶץ - ובסוף (ענשו) שימלאו את פיו באבנים קטנות.

יח. מִחֲשָׁבוֹת בַּעֲצָה תִכּוֹן - אם אדם מתייעץ מחשבתו תקום ויצליח לעשות מה שרצה.

וּבִתְחַבְּלוֹת עֲשֵׂה מְלַחְמָה - ובחכמה עמוקה יצליח במלחמה.

יט. גּוֹלָה סוֹד הוֹלֵךְ רַכִּיל - עם אדם שמגלה סוד

ומעביר דברים מאחד לשני.

כ. וּלְפִתָּהּ שְׁפָתָיו לֹא תִתְעָרַב - ועם אדם שמפתה בשפתיו אל תתחבר (כשיגלו סודך ויעבירו דבריך ויפתוך).

כא. מְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ - אדם שמקלל אביו ואמו.

ידַעַךְ נֵרוֹ בְּאֶשׁוֹן חֶשֶׁךְ - יכבה נרו בשחרות החושך (שיהיה לו הרבה צרות).

כב. נִחְלָה מִבְּהֵלֶת בְּרָאשֵׁיָהּ - שדה שממהר לעבוד אותה כדי לגמור.

וְאַחֲרֵיתָהּ לֹא תִבָּרֵךְ - ובסוף השדה לא תתברך (בגלל שממהר לא עשה טוב את העבודה) וכן בתורה.

כג. אֵל תֹּאמַר אֶשְׁלָמָה רַע - אל תגיד אני אשלם רע למי שעשה לי רע (אלא)

קִנְיָה לָהּ וְיִשָּׁע לָךְ -אלא תקוה ותבטח בה' והשם יושיע אותך ממנו.

כד. תוֹעֲבַת ה' אָבִן וְאָבִן - השם מתעב ומתרחק מאדם שמרמה במשקל גדול וקטן.

וּמֵאֲזֵנֵי מְרֻמָּה לֹא טוֹב - ומי שמרמה לא טוב לו בעולם הזה (שיפסיד)

כה. מֵה' מִצְעָדֵי גִבּוֹר - השם גורם לאדם לאיזה מקום ילך.

וְאָדָם מֵה' יִבִּין דְּרָכֹוֹ - ואדם לא יודע להיכן הולך (אלא ה' מוליכו)

כו. מוֹקֵשׁ אָדָם יֵלַע קֶדֶשׁ - כשאדם נכשל בעבירה משחית את קדושתו.

כז. וְאַחַר נִדְרִים לְבַקֵּר - וכן יבדוק אם עשה נדר ולא שילם שזה גרם לו מוקש שיכשל.

משלי כא

- כו. **מִזְרָה רָשָׁעִים מֶלֶךְ חָכָם** - מלך חכם בהתחלה מפזר את הרשעים שלא יתחברו לעשות לו רע.
וַיָּשָׁב עֲלֵיהֶם אֹפֶן - ואח"כ משיב להם כגמולם אופן = גלגל, כמו גלגל שחוזר למקומו כך חוזר הרע לעושהו.
 כז. **נֵר ה' נְשָׁמַת אָדָם** - נשמת אדם היא הנר של השם (שאיתו)
חִפֵּשׁ כָּל חֲדָרֵי בֶטֶן - בודק מחשבות האדם (עם הנשמה, שהיא מעידה על האדם).
 כח. **חֶסֶד וְאֱמֶת יַצְרוּ מֶלֶךְ** - החסד והאמת (חסד) שהמלך עושה שומרים אותו שיש לו הרבה אוהבים.
וְסָעַד בְּחֶסֶד כְּסָאוֹ - ומחזק בחסד את כסא מלכותו, שיעזרו לו.
 כט. **תַּפְאֶרֶת בַּחוּרִים כָּהֵם** - כמו שהבחורים מתפארים בכוחם.
 נהדר **זִקְנִים שִׁיבָה** - כך היופי של הזקנים זה הזקנה שלהם (אפילו שהזקנה מחלישה את הכח)
 ל. **חֲבֵרוֹת פָּצַע תַּמְרוֹק בָּרָע** - חברות ופצעים מנקים את העבירות (שבזה יקבל את עונשו).
וּמִכּוֹת חֲדָרֵי בֶטֶן - וגם מחלות שיש לו בתוך הגוף מנקות אותו.

משלי כא

- א. **פִּלְגֵי מַיִם לֵב מֶלֶךְ בִּיד ה'** - כמו שביל מים, האדם מטהו להיכן שירצה כך לב מלך ביד ה'.
עַל כָּל אֲשֶׁר יִחַפֵּץ יִטָּנוּ - להיכן שהשם רוצה מטה את לב המלך להיטיב ולהרע.
 ב. **כָּל דֶּרֶךְ אִישׁ יִשָּׁר בְּעֵינָיו** - כל אדם חושב שדרכו ישרה.
וְתִכֵּן לַבּוֹת ה' - והשם סופר ובודק את לב האדם באמת מה כונתו.
 ג. **עֲשֵׂה צְדָקָה וּמִשְׁפָּט** - לעשות צדק ומשפט.
נִבְחָר לָהּ מִזֵּבַח - יותר משובח בעיני ה' מלהקריב קרבנות.
 ד. **רוֹם עֵינַיִם וְרָחַב לֵב** - גאווה ובקשת התענוגות.
נֵר רָשָׁעִים חֹטָאת - מחשבת הרשעים (עין רעה), גורם חסרון מהעולם, שימותו.
 ה. **מִחֲשָׁבוֹת חֲרוּץ אֵךְ לְמוֹתָר** - מחשבות הזריז
 והישר רק יגרמו לו ריוח.
 ו. **כָּל אֵךְ אֵךְ לְמַחְסוֹר** - וכל מי שממהר בלי לחשוב רק יגרום לו חסרון.

- ו.פֶּעַל אֲצֻרוֹת בְּלִשׁוֹן שֶׁקֶר - העושה אוצרות ומרויח על ידי לשון שקר.
- ה.בֶּל נָדָף מִבִּקְשֵׁי מוֹת - זה הבל שילך ממנו, וגם גורם לו מות.
- ז.שֹׂד רָשָׁעִים יְגוֹרֵם - שוד הרשעים יפחיד ויבא אל השופטים.
- ח.כִּי מֵאֲנוּ לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט - כי הם לא רצו לעשות משפט צדק (ולכן מתרבים השודדים).
- ט.הַפְּכֹפֶךְ דֶּרֶךְ אִישׁ וָזָר - אדם "הפכפך" המהפך במעשיו לפעמים והולך בדרך איש ישר ולפעמים בדרך זר.
- י.וְזָד יִשָּׁר פָּעָלוֹ - והאדם הנקי, ביושר מעשיו.
- יא.טוֹב לְשֹׁבֵת עַל פְּנוֹת גֹּג - טוב לשבת על פינת הגג שזה מסוכן ומקום צר.
- יב.מֵאֲשֶׁת מְדִינִים וּבֵית חֶבֶר - מלשבת עם אשה שרבה איתו ויהיה להם בית להתחבר שם.
- יג.נֶפֶשׁ רָשָׁע אֹתָהּ רָע - נפש הרשע רוצה לעשות רע.
- יד.לֹא יִחַן בְּעֵינָיו רָעָהוּ - וחבירו לא ימצא חן בעיניו (שרוצה ברעת כולם).
- טו.יֹאבֻעֲנָשׁ לֹץ יֶחֱכֵם פְּתִי - כשמענישים את הלץ הפתני מחכים ללכת בדרך ישרה.
- טז.וְכִשְׁפִּיל לְחֶכֶם יִקַּח דָּעֵת - וכשמוכיחים חכם יקח חכמה.
- יז.מִשְׁפִּיל צְדִיק לְבֵית רָשָׁע - הצדיק מלמד את בני הרשע ללכת בדרך ישרה.
- יח.מְסַלֵּף רָשָׁעִים לָרָע - אבל הרשעים שלא שומעים לו ומעקמים את דרכם גורמים לעצמם רע.
- יט.יֹאטֹם אֲזִנּוֹ מִזַּעֲקַת דָּל - סוגר אזנו לשמוע צעקת העני ולא עוזר לו.
- כ.גַּם הוּא יִקְרָא וְלֹא יַעֲנֶה - בסוף גם הוא יצעק שיעזרו לו, ולא יעזרו לו.
- כא.יָד מִתֵּן בְּסִתֵּר יִכְפֹּה אָף - צדקה בסתר תכסה את כעס השם.
- כב.וְשִׁחַד בַּחֵק חֲמָה עֲזָה - והנותן שוחד בסתר גורם שהשם יכעס עליו הרבה.
- כג.טוֹ שְׂמִיחָה לְצַדִּיק עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט - הצדיק שמח לעשות משפט.
- כד.וּמִחֲתָה לַפְּעֲלֵי אָוֶן - והעושי רשע שמחים עשות שבר לאנשים.
- כה.טוֹ אָדָם תוֹעָה מִדֶּרֶךְ הַשְּׂפִל - אדם תועה מדרך השפל.
- כז.הַחֲכָמָה (התורה)
- כח.בִּקְהָל רְפָאִים יָנוּחַ - בקהל המתים ינוח (גיהנם)
- כט.יֹזֵאִשׁ מִחֲסוֹר אֱהָב שְׂמִיחָה - מי שאהב לשמוח ולעשות משתה יהיה עני.
- ל.אֱהָב יֵין וְשִׁמֹן לֹא יַעֲשִׂיר - ומי שאהב תענוגות לא יעשיר.

יח. כֹּפֶר לַצַּדִּיק רָשָׁע - פְּדִיוֹן הַצַּדִּיק שֶׁהִרְשָׁע מֵת בַּמָּקוֹמוֹ.

יט. תַּחַת יְשָׁרִים בּוֹגֵד - וּבִמְקוֹם הַיִּשְׁרִים מֵת הַבּוֹגֵד (אִם נִגְזַר עֲלֵיהֶם לָמוֹת וַעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה הִרְשָׁע מֵת בַּמָּקוֹמָם)

יט. טוֹב שָׁבֶת בְּאֶרֶץ מִדְבָּר - טוֹב לִשְׁבֹּת בַּמִּדְבָּר בְּלִי אֲנָשִׁים.

מא. מֵאֲשֶׁת מְדִינָה וְכַעַס - מַלְשֶׁבֶת עִם אִשָּׁה שֶׁרָבָה

אֶתָּו וְנִמְצָא בַּמָּקוֹם אֲנָשִׁים.

כ. אֹצֵר נְחָמֵד וְשֹׁמֵן בִּנְהַ חֶכֶם - בְּבֵית הַחֶכֶם יֵשׁ אוֹצֵר וְשֹׁמֵן (שׁוֹמֵר דְּבָרִים לַעֲת הַצּוֹרֵךְ).

כא. וְכִסִּיל אָדָם יִבְלָעֵנוּ - וְאָדָם כִּסִּיל יִבְלַע וְלֹא אוֹצֵר דְּבָרִים.

כא. רֹדֵף צַדִּיקָה וְחָסֵד - הַרּוֹדֵף לַעֲשׂוֹת צַדִּיקָה וְחָסֵד עִם אֲנָשִׁים.

כב. מִצָּא חַיִּים צַדִּיקָה וְכָבוֹד - הַשֵּׁם יִתֵּן לוֹ חַיִּים צַדִּיקָה וְכָבוֹד.

כב. עֵיר גְּבוּרִים עָלָה חֶכֶם - בַּעִיר גְּבוּרִים נִכְנַס חֶכֶם.

כג. וַיִּרְדֵּ עַז מִבֶּטְחָה - וְהוֹרִיד אֶת חִזְקָם שֶׁבִטְחוּ בּוֹ (שֶׁנִּצְחָם)

כג. שֹׁמֵר פִּי וּלְשׁוֹנוֹ - הַשׁוֹמֵר פִּי מִלְּדַבֵּר דְּבָרִים אֲסוּרִים.

כד. שֹׁמֵר מִצְוֹת נִפְשׁוֹ - שׁוֹמֵר אֶת עֲצָמוֹ שֶׁלֹּא יִהְיוּ צְרוּת לִנְפֹשׁוֹ.

כד. יָד יָהִיר לֶץ שָׂמוֹ - אָדָם שֶׁמִּתְגָּאֵה בְּזִדּוֹן הוּא לֶץ (שֶׁיִּתְלַצֵּץ מֵאֲנָשִׁים).

כה. עוֹשֶׂה בְּעִבְרַת זִדּוֹן - וְכֵן עוֹשֶׂה בַּכַּעַס וּבִמְזִיד רַע לֵאנָשִׁים.

כה. תֵּאֲדוֹת עֲצֵל תִּמְיָתָנוּ - תֵּאֲדוֹת עֲצֵל (לְהִתְעַשֵּׂר) הֵיא תִגְרוֹם לוֹ מוֹת (בְּגִלַּל שֶׁתֵּאֲדוֹתוֹ לֹא בָאָה)

כז. מֵאֲנִי יָדָיו לַעֲשׂוֹת - כִּי לֹא רָצוּ יָדָיו לַעֲבֹד (וְלִכְן לֹא יִהְיֶה לוֹ מֵה שֶׁמִּתְאֻוָּה)

כז. כָּל הַיּוֹם הִתְאֻוָּה תִּאֻוָּה - (הַעֲצֵל) כָּל הַיּוֹם רוֹצֵה

וְאֵין לוֹ.

כח. וְצַדִּיק יִתֵּן וְלֹא יִחָשֵׁךְ - וְהַצַּדִּיק (יֵשׁ לוֹ הִרְבָּה) יִתֵּן לְאַחֵרִים, וְלֹא יִמְנַע מִמֶּנּוּ שִׁישָׁאֵר לוֹ הִרְבָּה.

כט. זָבַח רָשָׁעִים תוֹעֵבָה - כִּשְׁרָשָׁע מִקְרִיב קֶרֶבֶן וְלֹא שֶׁב בְּתִשׁוּבָה זֶה תוֹעֵבָה בְּעֵינֵי ה'.

כט. אֵף כִּי בְּזָמָה יִבְיָאָנוּ - וְוָדָאֵי כִשְׁמִבְיָא קֶרֶבֶן גְּזוּל זֶה תוֹעֵבָה.

כצ. עַד כְּזָבִים יֵאבֵד - עַד שֶׁקֶר יֵאבֵד מִהָעוֹלָם.

כצ. וְאִישׁ שׁוֹמֵעַ לְנֶצַח יִדְבָּר - וְאִישׁ שֶׁשׁוֹמֵעַ לְתוֹרָה (לֹא תַעֲנֶה בְרַעַךְ עַד שֶׁקֶר) תִּמִּיד יִדְבֹּר.

כט. הָעֵז אִישׁ רָשָׁע בְּפָנָיו - הִרְשָׁע מֵעִיז פָּנִים וּמִשְׁקֵר לְדִיין.

ל. וְיִשָּׁר הוּא יִבְיֵן דְּרָכּוֹ - וְהַיִּשָּׁר מִבֵּין אֶת דֶּרֶךְ הִרְשָׁע (הַשְׁקֵר שֶׁאִמֵּר)

ל.אִין חֲכָמָה וְאִין תְּבוּנָה - לא יועיל חכמה ותבונה.

וְאִין עֲצָה לִנְגֹד ה' - ולא תועיל עצה כנגד דברי ה' לבטל או לשנות אותם.

לא.סוֹס מוֹכֵן לַיּוֹם מִלְחָמָה - אפילו שהסוס מוכן ליום מלחמה זה לא יעזור אלא.

וְלֹה' הַתְּשׁוּעָה - ה' מושיע בין עם סוס ובין בלי.

משלי כב

א.נִבְחַר שֵׁם מַעֲשֵׂר רָב - שם טוב יותר משובח

מהרבה עושר.

ב.מִכֶּסֶף וּמִזָּהָב חֵן טוֹב - חן טוב יותר משובח מכסף וזהב (חן - מוצא חן בעיני אנשים).

ב.עֹשֶׂיךָ וְרֵשׁ נִפְגְּשׁוּ - העני והעשיר הם אותו דבר ב"שם" וב"חן טוב" שזה לא תלוי בעושר.

ג.עֲשֵׂה כָלֶם ה' - השם ברא את כולם ויש לכל אחד אפשרות לקנות "שם" ו"חן טוב".

ד.עָרוֹם רָאָה רָעָה וְנִסְתָּר - החכם רואה את הצרה ונוהר לא להיות שם ומתחבא.

ה.וּפְתִיִּים עָבְרוּ וְנִעְנְשׁוּ - והפתיים עוברים במקום הצרה ונענשים בצרה.

ו.דַּעֲקֵב עֲנוּהַ יִרְאֵת ה' - סוף הענוה יגרום לו יראת ה'.

ז.עֹשֶׂר וְכְבוֹד וְחַיִּים - והענוה תגרום לו עושר כבוד וחיים.

ח.צִנִּים פָּחִים בְּדֶרֶךְ עֲקֹשׁ - קוצים ומלכודות נמצאים בדרך האדם שמעקם דרכיו.

ט.שׁוֹמֵר נִפְשׁוֹ יִרְחַק מֵהֶם - מי ששומר על נפשו יתרחק מהדרכים העקומות וילך בדרכים הישרות.

י.חֲנֹךְ לַנֶּעַר עַל פִּי דִרְכּוֹ - תחנך לנער לפי חכמתו ויכלתו.

יא.גַם כִּי יִזְקִין לֹא יִסּוֹר מִמֶּנָּה - גם כשיהיה זקן ישאר בדרך שחינכת אותו.

יב.עֹשֶׂיךָ בְּרָשִׁים יִמְשָׁל - העשיר מושל על העניים וכן בתורה החכם מושל על מי שאין לו חכמה.

יג.וְעַבְדֵּי לֹה' לֹאִישׁ מִלֹּה' - והלוה עבד למלוה וכן בתורה החכם מושל באנשים שצריכים לשאול אותו.

יד.חֲזֹרֵעַ עוֹלָה יִקָּצֵר אָנּוּ - זורע (עושה) רשע יקצור שבר זה יהיה גמולו.

טו.וְשֹׁבֵט עֲבָרָתוֹ יִכְלָה - והמקל שמכה את האנשים בכעסו יכלה שיפסיד ממשלתו.

טז.טוֹב עֵין הוּא יִבְרָךְ - האדם שטוב עין יהיה מבורך.

כִּי נָתַן מֶלְחָמוֹ לְדָל - בגלל שנתן צדקה לעני לכן יהיה מבורך.

י.גֵרֶשׁ לֶץ וַיֵּצֵא מִדּוֹן - תגרש את הלץ מביתך ויצאו המריבות, שהלץ רב עם כולם.

וַיִּשְׁבֹּת דִּין וְקִלּוֹן - ויפסיק הדין והבזיון שהלץ לא יקח אותך לדין ולא יבזה אותך.

יב.אֱהָב טָהוֹר לֵב - האדם שאוהב "טהר לב" שליבו טהור.

חן שִׁפְתָיו רָעָהוּ מֶלֶךְ - והאדם שאוהב שיש לו חן בשפתיו שמדבר בחכמה המלך חבירו שהמלך אוהב כאלו אנשים.

יב.עֵינֵי ה' נָצְרוּ דָעַת - עיני ה' שומרים את החכמים שלא ישכחו את החכמה.

וַיִּסְלֹף דְּבָרֵי בָגֵד - ומעקם את דברי הרמאי שיודע רמאותו.

יג.אִמֵּר עֲצֵל אֶרֶץ בַּחוּץ - העצל אומר אני לא יכול ללכת ללמוד אולי יהיה אריה בדרך.

בְּתוֹךְ רְחִיבוֹת אֶרֶצָה - אולי יבאו שודדים ויהרגוני.

יד.שׁוּחָה עֲמָקָה פִּי זָרוֹת - כבור עמוק שא"א לצאת משם כך מי ששומע ל"פי זרות" (מינות)

זָעִים ה' יָפֵל שָׁם - מי שה' כועס עליו יפול שם

שה' לא יצילנו מהפה זרות ויפול לבור.

טו.אֵוֹלֶת קְשׁוּרָה בָּלֵב נָעַר - כשאדם נולד האולת קשורה אתו.

שֶׁבֶט מוֹסֵר יִרְחִיקָנָה מִמֶּנּוּ - ומקל מוסר ירחיק ממנו האולת.

טז.עֵשֶׂק דָּל לַהֲרִיבוֹת לוֹ - גוזל העני להרבות עשרו.

נָתַן לַעֲשִׂיר אֶךְ לְמַחְסוֹר - וכן הנותן לעשיר יגרום

לו רק חסרון שהעשיר לא יחזיר, וכשלוקח

מהעני ה' יענישו.

יז.הֵט אֲזָנְךָ וּשְׁמַע דְּבָרֵי חֲכָמִים - תטה אذنך לשמוע דברי החכמים.

וּלְבָבְךָ תִּשִׁית לְדַעְתִּי - ולבך תשים לדעת את ה'

ודרכיו, ואז.

יח.כִּי נָעִים כִּי תִשְׁמְרֶם בְּבִטָּנְךָ - יהיה לך נעים כשתשמר את החכמה בלבך.

יט.כִּינֹהוּ עַל שְׁפָתֶיךָ - וכשיהיו על שפתך תחזור עליהם (ישמרו אצלך)

יט.לְהִיטִיב בָּהֶּ מִבְּטָחְךָ - התורה תגרום לך לבטוח בה'.

הוֹדַעְתִּיךָ הַיּוֹם אֶף אֶתָּה - הודעתי לך לבטוח בה' וגם אתה תודיע לבנך אחר כך.

כ.הֲלֹא כָתַבְתִּי לָךְ שְׁלִישִׁים - הרי כתבתי לך דברים חשובים.

בְּמַעֲצוֹת וָדַעַת - בחכמה ודעת.

כא. לְהוֹדִיעַךְ קִשְׁטֹ אֲמָרֵי אֲמֶת - בשביל להודיעך אמיתות דברי אמת (להבדיל בין האמת לשקר).

להִשִּׁיב אֲמָרִים אֲמֶת לְשִׁלְחֶיךָ - שתוכל לענות דברי אמת למי ששואל אותך (שולח אותך לחפש האמת).

כב. אַל תִּגְזַל דָּל כִּי דָל הוּא - אל תגזול את העני בגלל שהוא עני ולא יכול להלחם אתך.

וְאַל תִּדְכָּא עֲנִי בְשַׁעַר - ואל תכה את העני לעיני כולם (והוא לא יכול להחזיר לך)

כג. כִּי ה' יָרִיב רִיבָם - כי ה' יריב בשביל העני.

וְקַבֵּעַ אֶת קִבְעֵיהֶם נֶפֶשׁ - ויגזול את נפש הגזולן.

כד. אַל תִּתְרַע אֶת בַּעַל אָף - אל תהיה חבר של בעל כעס (אדם שממהר לכעוס)

וְאֶת אִישׁ חַמּוֹת לֹא תִבּוֹא - ואיש שכועס אל תבא אליו.

כה. פֶּן תִּאָּלֵף אֶרְחֻתָּיו - אולי תלמד מדרכיו.

וְלִקְחֶתָּ מוֹקֵשׁ לְנַפְשְׁךָ - ותקח מוקש לנפש שלך (שתעשה כמוהו)

כו. אַל תִּהְיֶה בְּתִקְעֵי כָף - אל תהיה ערב.

בַּעֲרֵבִים מִשְׁאֹת - ואל תהיה ערב להלואה. משאות - הלואה.

כז. אִם אֵין לְךָ לְשֹׁלֵם - אם לא יהיה לך לשלם למלוה.

לִמָּה יִקַּח מִשְׁכָּבְךָ מִתְחַתֶּיךָ - למה תגרום שהמלוה יקח לך את המטה שאתה שוכב עליה.

כח. אַל תִּסָּג גְּבוּל עוֹלָם - אל תחזיר לאחור (תִּשְׁנֶה) גבול (גדר במצוה או מנהג טוב) ששמו פעם.

אֲשֶׁר עָשׂוּ אֲבוֹתֶיךָ - שאבותיך עשו אותו (גדר או מנהג טוב)

כט. חֲזִיתָ אִישׁ מְהִיר בְּמִלְאֲכָתּוֹ - כשתראה איש זריז במעשיו.

לִפְנֵי מַלְכִּים יִתְיַצֵּב - סופו לעמוד לפני המלכים לשמשם.

פֶּל יִתְיַצֵּב לִפְנֵי חֲשָׁכִים - ולא יעמוד לשמש את השפלים והפחותים מל' חשך.

משלי כג

א. כִּי תֵשֵׁב לִלְחֹם אֶת מוֹשֵׁל - כשתשב לאכול עם המושל והשר.

בֵּין תִּבִּין אֶת אֲשֶׁר לִפְנֶיךָ - תבין טוב למה נתן לך לאכול (מה הוא רוצה ממך)

ב. וְשִׁמְתָּ שִׁכִּין בְּלֶעֶךְ - ותשים סכין בבית הבליעה

שלך (אל תאכל ממנו)

א. אִם בָּעַל נֶפֶשׁ אַתָּה - אם אתה בעל נפש רחבה (מתאוה למאכלים)

ג. אַל תִּתְּאוּ לְמִטְעָמוֹתָיו - אל תתאוה למטעמים שלו.

ו. הוּא לֶחֶם כְּזָבִים - והוא נותן לך לחם שקר (שרוצה ממך דבר שאתה לא רוצה לתת לו).

ד. אַל תִּיגַע לְהַעֲשִׂיר - אל תתיגע להתעשר.

מ. מִבִּינְתֶךָ חֶדֶל - מחכמתך תפסיק לחשוב איך להתעשר. כי

ה. הַתַּעֲרִיף עֵינֶיךָ בּוֹ וְאִינָנוּ - כשתביט עינך בו ולא יהיה לך עושר.

כ. כִּי עָשָׂה יַעֲשֶׂה לוֹ כְּנֶפֶסָם - והעושר עשה לעצמו כנפים ועף ממך.

כ. כְּנֶשֶׁר יַעֲוֶף הַשָּׁמַיִם - כמו נשר שערף בשמים ונעלם מהעין כך העושר נעלם.

ו. אַל תִּלְחֹם אֶת לֶחֶם רַע עֵין - אל תאכל אצל איש שלא רוצה להאכיל אותך.

ז. וְאַל תִּתְּאוּ לְמִטְעָמוֹתָיו - ואל תתאוה למטעמים שלו.

ז. כִּי כִּמּוֹ שָׁעַר בִּנְפֹשׁוֹ כֵּן הוּא - כי כמו דבר מר מאד כך זה מר לו שאתה אוכל אצלו.

ח. אֲכֹל וְשִׁתָּה יֹאמַר לְךָ - הוא אומר לך לאכול ולשתות אתו.

ט. וְלִבּוֹ בֶּל עֹמֵךְ - ולבו לא רוצה שתאכל אתו.

ח. חֲפֹתְךָ אֲכַלְתָּ תִּקְיָאָנָה - הפת שאכלת אצלו בסוף תקיא אותה כשתראה שזה מר לו שאתה

אוכל אצלו.

י. וְשִׁחַת דְּבָרֶיךָ הִנְעִימִים - ותאבד את הדברים הנעימים שדיברת איתו (שלא תרויח מזה כלום)

ט. בְּאֶזְנִי כְּסִיל אֶל תִּדְבֹּר - אל תדבר דברי חכמה

באזני הכסיל.

כ. כִּי יָבוֹז לְשֹׁכֵל מְלִיךְ - שיבזה את דברי החכמה

שלך.

י. אַל תִּסָּג גְּבוֹל עוֹלָם - אל תחזיר אחורה את הגדר שהיה תמיד בינך לבין העני להרחיב גבולך.

יב. וּבְשָׂדֵי יְתוּמִים אַל תִּבְאֵ - ואל תגזול את שדה היתומים (שתחשוב שאין מי שיעזור להם)

יא. כִּי גֹאֲלָם חֲזָק - כי יש להם גואל (פודה) חזק

שיעזור להם.

- הוא יריב את ריבם אתך - כי (ה') יריב את הריב שלהם אתך.
- יב. הביאה למוסר לבך - תביא את לבך לשמוע מוסר.
- יג. וזנך לאמרי דעת - ותביא את אזנך לשמוע דברי חכמה.
- יד. אל תמנע מנער מוסר - אל תמנע עצמך מלתת מוסר לנער.
- טו. תכנו בשבט לא ימות - כי בגלל שתכנו במקל לא ימות בדרכו הרעה (אלא ילך בדרך טובה).
- טז. אתה בשבט תכנו - אתה במקל תכהו.
- יז. ונפשו משאול תציל - ובגלל שתכנו תציל את נפשו מצער הגיהנם.
- יח. בני אם חכם לבך - בני אם אתה החכם.
- יט. ישמח לבי גם אני - גם אני (אביך) שמח.
- כ. ותעלזנה כליותי - ותשמח הכליות שלי.
- כא. בדבר שפתיך מישרים - כשתדבר בשפתיך דברים ישרים.
- כב. יזאל יקנא לבך בחטאים - אל תקנא בהצלחת החוטאים.
- כג. כי אם ביראת ה' כל היום - רק תתעסק כל הזמן ביראת ה' ותתאוה לה.
- כד. יח. כי אם יש אחרית - כי רק יש אחרית טובה בדרכיך.
- כה. ותקוץ לא תפרי - והתקוה לטובה לא תכרת שתקבל את שכרך.
- כו. יט. שמע אתה בני וחכם - תשמע בני לדברי ותחכים.
- כז. ואשר בדרכך לבך - ותלך בדרך ישרה, בלבך שלא תטעה.
- כח. כאל תהי בסבאי יין - אל תהיה עם אנשים ששותים הרבה יין.
- כט. בזללי בשר למו - ואל תהיה עם אנשים שאכלים הרבה בשר להנאתם.
- ל. כא. כי סבא זולל יורש - כי מי ששותה ואוכל הרבה יהיה עני.
- לא. וקרעים תלביש נומה - והאדם שישן ומתעצל ילביש בגדים קרועים (שלא יהיה לו בגדים שלמים).
- לב. כב. שמע לאביך זה ילדך - שמע לאביך שילד אותך ורוצה בטובתך.
- לג. ואל תבוז כי זקנה אמך - ואל תבוז את אמך אפילו בזקנתה (שהיא כבר לא כ"כ חכמה).
- לד. כג. אמת קנה ואל תמכר - תקנה את החכמה ולא תעזוב אותה כדי להרויח הרבה כסף.
- לה. חכמה ומוסר ובינה - תקנה אותם ואל תעזוב

אותם כדי להרויח כסף.

כד. גִּיל יְגִיל אָבִי צָדִיק - אבי צדיק ישמח בבנו.

וְיֻלַּד חָכֵם יִשְׁמַח בּוֹ - ומי שהוליד את החכם (רבו שלמדו חכמה) ישמח בו.

כה. יִשְׁמַח אָבִיךָ וְאִמְךָ - אביך ואמך ישמחו בך.

ותגל יולדתך - ותשמח אמך שילדה אותך.

כו. תִּנְהַג בְּנֵי לִבְךָ לִי - תן בני את לבך לדעת דרכי.

ועיניך דרכי תצרכה - ועיניך ישמרו דרכי הישרים להסתכל בהם ולדעתם.

כז. כִּי שׁוּחָה עֲמָקָה זֹנָה - כי כמו בור עמוק שא"א לעלות משם כך מי שהולך אחר אשה זונה.

ובאר צרה נכריה - ומי שנכשל באשה נכריה כמו שנפל לבאר צר שא"א להתהפך ולעלות משם.

כח. אף היא כחֲתָנָה תֵּאָרֵב - גם האשה זונה במהירות תארב לו (אם תראה שיפרוש מהתורה היא חוטפתו פתאום להפילו לשחת).

ובוגדים בְּאֲדָם תוֹסֵף - ומוסיפה אנשים בוגדים בה'.

כט. לְמִי אוֹי לְמִי אָבִי - (מבזה את המשתכרים) למי צעקת אוי ויללת אבוי.

לְמִי מְדִינִים לְמִי שָׁיחַ - למי יש מריבות ומי מדבר בלי שכל.

לְמִי פְּצָעִים חָנֶם - למי יש פצעים בלי סיבה (שהשכור רב עם אנשים ועושים לו חבורות)

לְמִי חֲכָלֹת עֵינַיִם - למי יש עיניים אדומות מיין.

ל. לְמֵאֲחֵרִים עַל הָיִין - למתעכבים הרבה זמן לשתות יין.

לְבָאִים לְחֻקּוֹר מִמָּסַךְ - לבאים לחקור איך למזוג את היין שיהיה חזק וישתכרו.

לא. אֶל תֵּרָא יֵינְךָ כִּי יִתְאַדָּם - אל תראה את היין שזה אדום ותחשוב שזה טוב בשבילך.

כִּי יִתֵּן בְּכֹס עֵינָיו יִתְהַלֵּךְ בְּמִישְׁרֵיהֶם - כי מי שנותן עיניו בכוס לשתות יין כל הדרכים נראים לו ישרים.

לב. אַחֲרֵיתוֹ כְּנָחַשׁ יִשָּׁךְ - ובסופו זה כמו נחש שנושך ולא מרגיש רק אח"כ גם ביין.

וכַפְּעָנִי יִפְרָשׁ - וכנחש שעוקץ ואח"כ מרגיש כך השותה יין בתחילה לא מרגיש רק אח"כ ירבה נזקו.

לג. עֵינֶיךָ יִרְאוּ זָרוֹת - העיניים שלך יראו דברים זרים מחכמה.

וּלְבָבְךָ יִדְבֹּר תִּהְיֶה פֹכֹת - ולבך ידבר דברים הפוכים מהשכל הישר.

לד. וְהָיִיתָ כְּשֹׁכֵב בְּלֵב יָם - תהיה שוכב כמו ששוכבים בספינה כשיש רוח חזקה בים.

וכִשְׁכֵּב בְּרֹאשׁ חֵבֶל - וכמו שאתה שוכב בראש הספינה (שהחבלים של הספינה מגיעים לשם) שזה מפחיד ומבלבל דעתו.

לה.הפוני בל חליתי הלמוני בל ידעתי - (השיכור

אומר) היכו אותי ולא נהייתי חולה הכו אותי ולא

הרגשתי.

מתי אקיצ אוסיף אבקשנו עוד - מתי אקום משכרותי ואוכל לשתות עוד יין.

משלי כד

א.אל תקנא באנשי רעה - אל תקנא בהצלחת "אנשי רעה".

ואל תתאיו להיות אתם - ואל תתאוו להיות עם "אנשי רעה".

ב.בי שד יהגה לבם - כי איך לגזול זה מחשבות לבם.

ועמל שפתייהם תדברנה - ושבר (איך לגזול) הם מדברים.

ג.בחכמה יבנה בית - בעבור החכמה יבנה בית האדם.

ובתבונה יתכונן - ובעבור התבונה הבית יתבסס ויתקיים.

ד.ובדעת חדרים ימלאו - ובעבור הדעת ימלא הבית.

פל הון יקר ונעים - בכל עושר יקר ונעים.

ה.גבר חכם בעוז - איש חכם עומד בחוזק ביראת ה'.

ואיש דעת מאמץ כח - ואיש שיש לו דעת זה מחזק כוחו ביראת ה'.

ו.פי בתחבולות תעשה לך מלחמה - כי על ידי הדעת תוכל להלחם בחכמה עמוקה נגד היצר הרע.

ותשועה ברב יועץ - והישועה במלחמה נגדו כשיתיעץ עם יועצים.

ז.ראמות לאויל חכמות - כמו אבן יקרה שקשה לקנות אותה כך לאויל נראית החכמה שא"א לקנותה.

בשער לא יפתח פיהו - בשער המקום שהחכמים יושבים שם, לא הולך ללמוד שם.

ח.מחשב להרע - אדם שחושב לעשות רע לאנשים.

לו בעל מזמות יקראו - יקראו לו בעל מחשבות רעות שתתגלה מחשבתו.

ט.זמת אולת חטאת - מחשבתו הרעה של האויל גורמת לו חסרון שיפול בה.

ותועבת לאדם לץ - ואנשים מתעבים לץ.

י.התרפית ביום צרה - אם התרפית כשיש לחברך צרה ולא עזרת לו.

צַר כְּחֶכֶה - נחלש כוחך שלא יעזרו לך בצרתך.

יֵא. הַצֵּל לְקַחִים לַמּוֹת - כשתתרפה מלהציל אנשים שלוקחים אותם למות.

וּמָטִים לְהָרֵג אִם תַּחֲשׂוֹךְ - ואנשים שהולכים להרוג אותם אם תמנע את עצמך לעזור להם.

יב. כִּי תֹאמַר הֵן לֹא יִדְעֻנוּ זֶה - (אם תצדיק את

עצמך) שהרי לא ידעתי שאני יכול להציל.

הֲלֹא תִכֵּן לַבּוֹת הוּא יָבִין - הרי מי סופר ובודק את לבבות האנשים הוא מבין אם ידעת.

וְנֹצַר נַפְשְׁךָ הוּא יִדַּע - ומי ששומר על נפשך הוא יודע את מחשבותך.

וְהָשִׁיב לְאָדָם כְּפָעֻלוֹ - וה' ישיב לאדם כגמולו.

יג. אֲכָל בְּנֵי דָבֶשׁ כִּי טוֹב - תאכל דבש שהוא טוב כמו שאתה רודף לאכול דברים מתוקים.

וְנִפְתָּ מִתּוֹק עַל חֶפֶץ - ותשפך דבר מתוק על החיך שלך שיהיה לך מתוק.

יד. כֵּן דַּעַת חֲכָמָה לְנַפְשְׁךָ - כך רדוף אחר החכמה

לדעתה (כמו שרודפים אחר דבר מתוק)

אִם מִצָּאתָ וְיֵשׁ אַחֲרֶיךָ - אם מצאת את החכמה יהי לך אחרית טוב.

וְתִקְוֶתְךָ לֹא תִכָּרֵת - תקותך לטוב לא תכרת

שתקבל בסוף את הטוב.

טו. אֵל תִּתְּאָרֵב רָשָׁע לְנוֹה צָדִיק - אומרים לרשע אם ראית צדיק שיש לו צרה אל תארב לו לגזול ביתו.

אֵל תִּשְׁדָּד רָבָצוֹ - אל תגזל את המקום שהצדיק שוכב שם, כי

טז. כִּי שִׁבְעַת יָפֹל צָדִיק וְקָם - הצדיק אפילו אם יש לו שבע פעמים צרה הוא יקום ממנה.

וּרְשָׁעִים יִכָּשְׁלוּ בְרָעָה - אבל הרשעים כשיש להם צרה לא יקומו ממנה.

יז. בְּנִפְלְ אוֹיְבְּךָ אֵל תִּשְׁמַח - כשתראה שאויבך נופל

ויש לו צרות אל תשמח בנפילתו.

וּבִכְשָׁלוֹ אֵל יִגַּל לְבָבְךָ - וכשאויבך נכשל אל תשמח.

יח. כֵּן יִרְאֶה ה' וְרַע בְּעֵינָיו - אולי ה' יראה שאתה שמח במפלתו וזה רע בעיני ה'.

וְהָשִׁיב מֵעֲלֵיו אָפוֹ - וה' ישיב את כעסו מאויבך ויפסיק מפלתו.

יט. אֵל תִּתְּחַר בְּמַרְעִים - אל תתחבר לרשעים.

אֵל תִּקְנָא בְּרָשָׁעִים - ואל תקנא בהצלחת הרשעים.

- כ. **כִּי לֹא תִהְיֶה אַחֲרִית לָרָע** - כי לא יהיה לרשעים אחרית טובה.
- נר **רָשָׁעִים יִדְעֶךָ** - והנר (הטוב) של הרשעים יכבה (יהיה להם צרות).
- כא. **יִרְא אֶת ה' בְּנֵי וְמֶלֶךְ** - תירא את ה' ואח"כ את המלך שיראת ה' קודמת למלך.
- עם **שׁוֹנִים אֶל תַּתְּעָרֵב** - עם אנשים שמשנים מפקודי ה' אל תתחבר.
- כב. **כִּי פִתְאֹם יָקוּם אִידָם** - כי פתאום ישברו.
- ופיד **שְׁנִיָּהֶם מִי יוֹדֵעַ** - ושבר שניהם (הרעים והמתחברים אתם) אינך יודע איזו צרה תבא עליהם.
- כג. **גַּם אֱלֹה לַחֲכָמִים** - הפסוקים עד סוף הפרק נכתבו ע"י חכמים אחרים (לא שלמה)
- הפר **פְּנִים בְּמִשְׁפָּט בַּל טוֹב** - לכבד (לזכות) במשפט את החייב גורם שלא יהיה טוב בעולם.
- כד. **אִמֹר לְרָשָׁע צְדִיק אַתָּה** - האומר לרשע שהוא צדיק.
- יקָבְהוּ **עַמִּים, יִזְעַמְוֵהוּ לְאֻמִּים** - יקללו אותו העם יכעסו עליו האומה שגורם שהרשע ירשיע יותר.
- כה. **וְלִמּוֹכִיחִים יִנָּעַם** - והמוכיחים את הרשע יהיו נעימים בעיני האנשים.
- ועֲלֵיהֶם **תָּבוֹא בְּרַפָּת טוֹב** - ועל המוכיחים תבא ברכה טובה.
- כו. **שְׁפִתֵּיךָ יִשָּׁק** - ראוי לנשק את השפתיים.
- מְשִׁיב דְּבָרִים נִכְחִים - של אדם שעונה דברים ישרים.
- כז. **הֵכֵן בַּחוּץ מְלֹאכְתְּךָ** - בתחילה תכין מלאכתך בחוץ, שדות וכרמים.
- וְעֲתִדָּה בַּשָּׂדֶה לָךְ - ואח"כ תקח עתודים (בהמות) שיהיו לך בשדה.
- אחר **וּבְנִיתָ בֵּיתְךָ** - ואח"כ תבנה ביתך (אחרי שיסדר פרנסתו יבנה בית).
- כח. **אֶל תִּהְי עַד חֹנָם בְּרַעַךְ** - אל תעיד בשביל חבירך
- דבר שאתה לא יודע והוא אומר לך שזה נכון.
- וְהִפְתִּיתָ בְּשִׁפְתֶּיךָ - ואל תתפתה לרעיד בשפתיך (שמפתה אותך להעיד בשבילו).
- כט. **אֶל תֹּאמַר כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לִי כֵן אַעֲשֶׂה לוֹ** - אל תגיד כמו שהוא העיד לי והאמין לי כך אעשה לו.
- אֲשִׁיב לְאִישׁ כִּפְעָלוֹ - אשיב לו כמו שעשה לי.
- ל. **עַל שָׂדֶה אִישׁ עָצַל עֲבַרְתִּי** - ליד שדה של איש עצלן עברתי.
- וְעַל כָּרֶם אָדָם חָסַר לֵב - וליד כרם של אדם שאין לו חכמה.
- לא. **וְהִנֵּה עָלָה כָּלֹו קִמְשׁוֹנִים** - והנה כל השדה

התמלא בקוצים.

כָּסּוּ פָּנָיו חֲרָלִים - התכסה כל השדה בקוצים.

וַגְּדָר אֲבָנָיו נִהְרָסָה - והגדר של השדה נהרסה.

לִבּוֹ וְאַחֲזָה אֲנָכִי אֲשִׁית לִבִּי - וכשראיתי מה שקרה לשדהו שמת ליבי.

רָאִיתִי לְקַחְתִּי מוֹסֵר - וכשראיתי את השדה של העצל לקחתי מוסר שלא אהיה כמוהו.

לִגְמָעַט שָׁנוֹת מְעַט תְּנוּמוֹת - העצל רוצה רק קצת לישון קצת לנמנם.

מְעַט חֶבֶק יָדַיִם לְשֹׁכֵב - קצת לשכב בידים מחובקות.

לֵד וּבָא מִתְּהַלֵּךְ רִישׁוֹ - וכמו אורח שמגיע פתאום התאות כך עניותך יבא בפתאומיות.

וּמַחֲסִירֶיךָ כְּאִישׁ מִגֶּן - והמחסור שלך יבא במהירות כמו איש מלחמה שהולך מהר.

משלי כה

א.גם אֵלֶּה מִשְׁלֵי שְׁלֹמֹה - מכאן שלמה ממשיך לדבר.

אֲשֶׁר הֶעֱתִיקוּ אֲנָשִׁי חֲזָקָה מֶלֶךְ יְהוּדָה - שאת דברי שלמה סדרו וכתבו אנשי חזקיהו המלך.

ב.כְּבֹד אֱלֹהִים הִסְתֵּר דָּבָר - את כבוד ה' צריך להסתיר שא"א להשיג את כולו.

וּכְבֹּד מַלְכִּים חָקוֹר דָּבָר - ואת כבוד המלכים צריך לחקור שאפשר להשיג אותו ואם ישבחו אותו פחות מכבודו מזלזלים במלך.

ג.שָׁמַיִם לְרוּם וְאָרֶץ לַעֲמֹק - כמו שא"א לדעת מה

יש מעל השמים ובעומק הארץ.

וְלֵב מַלְכִּים אֵין חֶקֶר - כך א"א לדעת מה בלב המלך שחושב על מאד הרבה דברים.

ד.הִגּוּ סִיגִים מִכֶּסֶף - כשיסיר את הפסולת מהכסף.

וַיֵּצֵא לְצִרְף כָּלִי - אז יצא לצורף כלי (שיוכל לעשות כלי טוב).

ה.הִגּוּ רָשָׁע לִפְנֵי מֶלֶךְ - כשיסיר את הרשע מלפני המלך (שלא יפתנו לעשות רשע)

וַיִּכּוֹן בְּצֶדֶק כְּסָאוֹ - ויתקיים על ידי הצדק כסא המלוכה.

ו.אַל תִּתְּהַדָּר לִפְנֵי מֶלֶךְ - אל תכבד עצמך לפני המלך.

וּבִמְקוֹם גְּדָלִים אַל תַּעֲמֹד - ואל תעמוד במקום החשובים.

ז. **כִּי טוֹב אֶמֶר לְךָ עֲלֵה הָנָה** - כי יותר טוב שיגידו

לך לעלות למקום חשוב.

מִהַשְׁפִּילְךָ לִפְנֵי נָדִיב אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ - שהשר

והחשוב ישפיל אותך לרדת ועיניך יראו השפלה.

ח. **אַל תִּצָּא לָרֵב מִהֵר** - אל תמהר לריב (אפילו שאתה חושב שאתה צודק).

כִּן מִה תַעֲשֶׂה בְאַחֲרִיתָהּ - אולי מה תעשה בסוף.

בְּהַכְלִים אֶתְּךָ רָעַךְ - שחבירך יבייש אותך (שיראו שהוא צדק במריבה).

ט. **רִיבְךָ רִיב אֶת רָעַךְ** - אפילו אם אתה צריך לריב עם חברך, תריב איתו, אבל...

וְסוֹד אַחֵר אֶל תִּגַּל - אל תגלה במריבה סודות של אדם אחר (לבזות אבותיו קרוביו).

י. כִּן יִחְסְדֶךָ שְׁמֶעַ - אולי יתעב אותך מי שישמע

אותך מבזה אחרים.

וְדַבַּתְךָ לֹא תִשׁוּב - ואת השם רע שהוצאת לא תוכל לחזור בך.

יא. **תַּפְּחוּחִי זָהָב בְּמִשְׁפִּיּוֹת כָּסֶף** - כמו תפוחי זהב מצופים בכסף שמי שמסתכל טוב רואה את הזהב.

דָּבָר דָּבָר עַל אֶפְנֵיוֹ - כך מי שמדבר דבר על כל צדדיו (שיש לדבר כמה משמעויות דבר פשוט ודבר עמוק).

יב. נָזֶם זָהָב וְחֲלִי כָתֶם - כמו נזם זהב ותכשיט מזהב מיוחד.

מוֹכִיחַ חָכָם עַל אֵזֶן שְׁמָעַת - כך חכם שמוכיח למי ששומע זה מאד יפה.

יג. **כַּצֶּנֶת שֶׁלֶג בְּיוֹם קָצִיר** - כמו הקור של שלג בימי הקיץ שזה גורם לאדם הנאה גדולה.

צִיר נֶאֱמָן לְשִׁלְחֵיו - כך שליח שנאמן למשלח

ועושה שליחותו גורם הנאה גדולה.

וְנִפְשׁ אֲדֹנָיו יָשִׁיב - ומשמח את נפש המשלח.

יד. **נְשִׂאִים וְרוּחַ וְגֶשֶׁם אֵין** - כשיש עננים ורוח, ולא יורד גשם (זה בגלל)

אִישׁ מִתְהַלֵּל בְּמַתַּת שָׁקָר - איש מתפאר שיתן

ובסוף לא נותן. (מדה כנגד מדה, שנראה שמגיע ובסוף לא מגיע).

טו. **בְּאַרְץ אֲפִים יִפְתָּה קָצִין** - כשהקצין מאריך אף ולא נותן מיד עונש אפשר לפתותו שימחול.

וְלִשְׁוֹן רַכָּה תִשָּׁבֵר גֶּרֶם - ומי שמדבר דברים רכים תשבר עצם, אפילו אם הקצין לא רוצה להאריך אף יוכל לשבור את חוזק כעסו.

- טז. דָּבַשׁ מִצָּאֵת אֶכֶל דִּיךָ - אם מצאת דבר מתוק תאכל ממנו קצת.
- פן תִּשְׂבָּעוּ וְהִקְאֵתוּ - אולי תשבע ממנו ותקיא אותו.
- יז. הִקֵּר רִגְלְךָ מִבֵּית רֵעֶךָ - תמנע עצמך ללכת לבית חברך.
- פן יִשְׂבָּעְךָ וְשָׁנְאֶךָ - אולי הוא ישבע ממך (שתהיה אצלו הרבה) וישנא אותך.
- יח. מִפִּיץ וְחָרֵב וְחָץ שָׁנוֹן - פטיש, וחרב, וחץ מחודד.
- איֵשׁ עֵנָה בְּרַעְיוֹ עֵד שָׁקֶר - כך ענש מי שמעיד בחבירו שקר.
- יט. שֵׁן רָעָה וְרִגְלָה מוֹעֲדָתָה - שן שנשברה ורגל שהחליקה ולא יכולה ללכת (שבטח בשן וברגל, והם בוגדים בו)
- מִבֶּטֶחַ בּוֹגֵד בְּיוֹם צָרָה - כך מי שבטח בחבירו וביום צרה בגד בו.
- כ. מַעֲדָה בְּגֵד בְּיוֹם קָרָה - מי שמסיר את בגדיו ביום הקור שצריך להם מאד.
- חִמְץ עַל נֶתֶר - נתר = חומר שמנקה בגדים, וכששמים על זה חומץ זה לא מנקה.
- וְשָׂר בְּשָׂרִים עַל לֵב רָע - מי ששר שירים לאדם שליבו שבור זה יותר גרוע שכואב לו יותר.
- כא. אִם רָעַב שֹׁנֵאֵךְ הֶאֱכִלְהוּ לֶחֶם - אם שונאך רעב תן לו לאכול, ואל תשמור לו שנאה.
- וְאִם צָמָא הִשְׁקֵהוּ מַיִם - ואם שונאך צמא תן לו לשתות.
- כב. בִּי גִחְלִים אֶתָּה חֲתָה עַל רֹאשׁוֹ - כי כשאתה מאכיל אותו זה כואב לו כמו ששמת לו גחלים על הראש.
- וה' יִשְׁלַם לָךְ - והשם גם ישיב לך כגמולך הטוב.
- כג. רוּחַ צָפוֹן תַּחֲוִיל גְּשָׁם - (כשירד גשם בלי רוח זה בגלל) שרוח צפונית (שלא רואים) הולידה את הגשם.
- וּפְנִימִים נִזְעָמִים לְשׁוֹן סִתָּר - וכך כשתראה חברך שכועס עליך זה בגלל שאמרו לו בסתר לשון הרע עליך.
- כד. טוֹב שָׁבֶת עַל פֶּתַח גֶּגֶז - יותר טוב לשבת על סוף הגג שזה מסוכן ומפחיד.
- מֵאֲשֶׁת מְדִינִים וּבֵית חֶבֶר - מלהיות עם אשה שרבה אתו כל הזמן ויהיה לו בית להתחבר איתה שם.
- כה. מַיִם קָרִים עַל נֶפֶשׁ עֵיפָה - כמו מים קרים לאדם צמא זה מאד טוב.
- וּשְׂמוּעָה טוֹבָה מֵאֶרֶץ מְרֻחָק - כך אדם ששומע שמועה טובה ממקום רחוק זה מאד טוב.
- כו. מַעֲיֵן נֶפֶשׁ וּמִקּוֹר מְשָׁחַת - מעין מלא לכלוך ומקום שהמעין יוצא הוא מלוכלך שלא שותים ממנו.
- צָדִיק מֵט לִפְנֵי רָשָׁע - כך כשהצדיק נופל לפני הרשע לא באים ללמוד ממנו.
- כז. אֶכֶל דָּבַשׁ הִרְבּוֹת לֹא טוֹב - לאכול הרבה דבש זה לא טוב כי בסוף זה נמאס לאדם.

וְחָקֵר כְּבֹדָם כְּבוֹד - אבל לחקור את כבוד החכמים זה טוב שגורם להם כבוד.

כח. עֵיר פְּרוּצָה אֵין חֹמָה - כמו עיר שפרוצה ואין לה חומה.

אִישׁ אֲשֶׁר אֵין מַעְצָר לְרוּחוֹ - כך איש שאין מעצור לדיבורו (הוא לא שמור, שיכשל)

משלי כו

א. פֶּשֶׁלַג בְּקִיץ וְכַמְטָר בְּקֶצֶיר - כמו שהשלג שיורד בקיץ והגשם שיורד בזמן הקציר זה מאד גרוע לפירות.

כָּן לֹא נֶאֱמָר לְכַסִּיל כְּבוֹד - כך מי שמכבד כסיל זה לא טוב, שחושב שאין יתרון לחכמה.

ב. בַּצָּפוֹר לָנוֹד בְּדָרוֹר לָעוֹף - כמו שמבריחים ציפור מהקן הולכת וחוזרת וכן ציפור דרור הולך וחוזר למקומו.

כָּן קָלַלְתָּ חָנֹם לוֹ תְּבֹא - כך מי שמקלל את חברו בלי סיבה הקללה תבא על המקלל.

ג. שׁוֹט לְסוֹס מֵתָג לְחִמּוֹר - עם השוט מכים סוס כדי לישר דרכו והרסן מישר את דרך החמור.

וְשִׁבְטִי לָגוֹ כְּסִילִים - והמקל לגוף הכסילים צריך להכותו כדי לישר דרכו.

ד. אֵל תֵּעַן כְּסִיל כְּאֻלָּתוֹ - אל תענה לכסיל כשרב איתך ואומר לך דברי טפשות.

כָּן תִּשְׁוֶה לוֹ גַם אֶתָּה - אולי יחשבו האנשים שגם אתה טיפש כמוהו (שדרך הכסילים לריב ולא החכמים)

ה. עֲנֵה כְּסִיל כְּאֻלָּתוֹ - תענה לכסיל על שאלתו, כשמדבר בתורה ותרעה לו טעותו.

כָּן יִהְיֶה חֶכֶם בְּעֵינָיו - אולי יחשוב שהוא חכם, שאתה לא יכול לענות לו תשובה.

ו. מִקְצָה רַגְלִים חָמֵס שֶׁתָּה - חותך את רגלי האנשים שבאים לפיס את חברו, שלא יצליחו לפיסו. ושותה את כעסו.

שִׁלַּח דְּבָרִים בִּיד כְּסִיל - מי ששולח דברים עם כסיל שהכסיל מקלקל את השליחות, וחבירו לא יסלח לו ויכעס עליו.

ז. דָּלִיו שִׁקִּים מִפֶּסֶח - השוקים של הצולע גבוהים אחד מהשני והם לא שווים.

וּמִשָּׁל בְּפִי כְּסִילִים - כך המשל של הכסילים לא דומה לנמשל (משל ונמשל צריכים להיות דומים)

ח. בַּצָּרוֹר אָבֹן בְּמִרְגָּמָה - כמו ששמים אבן במקלע לא רוצים שהאבן תשאר שם רק שתעוף.

כָּן נוֹתֵן לְכַסִּיל כְּבוֹד - כך כשמלמדים את הכסיל תורה זה לא נשאר אצלו.

ט. חוֹחַ עֲלֵה בִיד שָׁפוֹר - כמו ששכור מחזיק קוץ א"א להוציא א"ז ממנו שכל הזמן ידו זזה.

וּמִשָּׁל בְּפִי כְּסִילִים - כך המשל שהכסילים אומרים א"א להבין את הנמשל.

י. רֵב מְחוּלָל כָּל - האיש שהוא בעל ריב מכה את

כולם במריבתו.

- וְשֹׁכֵר כֶּסֶל וְשֹׁכֵר עֲבָרִים - וְשׁוֹכֵר אֶת הַכֶּסֶל וְהַכַּעֲסָן שִׁיבּוּאוֹ לַעְזוֹר לוֹ בְּמַרְיָבָה.
- יֵא. כְּכֶלֶב שֶׁבַע עַל קָאוּ - כְּמוֹ כֶּלֶב שֶׁמְקִיא מֵאֲכָלוֹ וְאַחֵר כֵּךְ אוֹכֵל אֶת מֶה שֶׁהִקִּיא.
- כֶּסֶל שׁוֹנֶה בְּאוֹלָתוֹ - כֵּךְ הַכֶּסֶל כְּשִׁיכִיחוֹ אוֹתוֹ עוֹזֵב אֶת אוֹלָתוֹ וְאַחֲ"כ חוֹזֵר לַעֲשׂוֹת אֶת הָאוֹלָת.
- יב. רְאִיתִי אִישׁ חָכָם בְּעֵינָיו - כִּשְׁתִּרְאָה אָדָם כֶּסֶל שְׁחוֹשֵׁב אֶת עֲצָמוֹ לַחֲכָם.
- תִּקְוָה לְכֶסֶל מִמֶּנּוּ - לְכֶסֶל יֵשׁ יוֹתֵר תִּקְוָה מִמֶּנּוּ לַהֲתַקֵּן (שֶׁהַכֶּסֶל יוֹדֵעַ שֶׁהוּא כֶסֶל וְלִכְן יִתְקַן עֲצָמוֹ)
- יג. אָמַר עֲצֵל שֶׁחַל בְּדֶרֶךְ - (הַעֲצֵל מוֹצֵא תִירוֹץ לְמָה לֹא לְקוֹם) אוֹלֵי יֵשׁ אֲרִיה בְּדֶרֶךְ.
- אֲרִי בֵין הֶרְחָבוֹת - אוֹלֵי יֵשׁ אֲרִיה בְּרָחוֹב (אֲפִילוֹ שׁוֹה לֹא מִצּוֹי שִׁיחִיה אֲרִיה בְּרָחוֹב).
- יד. הִדְלַת תִּסּוֹב עַל צִיָּה - כְּמוֹ שֶׁהִדְלַת מִסְתּוֹבֶבֶת עַל הַצִּירִים וְלֹא זֹה מִמְקוֹמָה.
- וְעֲצֵל עַל מָטוֹ - כֵּךְ הַעֲצֵל מִסְתּוֹבֵב בְּמִיטָה וְלֹא קָם מִמֶּנָּה.
- טו. טָמֵן עֲצֵל יָדוֹ בְּצִלְחָת - הַעֲצֵל שֶׁם יָדוֹ בְּצִלְחָת.
- נִלְאָה לְהִשְׁיבָה אֶל פִּיו - וְאֵין לוֹ כַח אֲפִילוֹ לְשִׁים אֶת הָאוֹכֵל בְּפִיו.
- טז. חָכָם עֲצֵל בְּעֵינָיו - הַעֲצֵל חוֹשֵׁב שֶׁהוּא חָכָם, יוֹתֵר מֵ..
- מִשְׁבַּעַה מְשִׁיבֵי טָעַם - מִשְׁבַּעַה הַחֲכָמִים שֶׁמְשִׁיבִים עֲצָה לְמֶלֶךְ.
- יז. מִחֲזִיק בְּאֲזָנֵי כֶּלֶב - כְּמוֹ אָדָם שֶׁמְחֲזִיק בְּאֲזָנֵי כֶּלֶב, שֶׁהַכֶּלֶב יִשְׁכֵּנו.
- עֵבֶר מִתְעַבֵּר עַל רֵיב לֹא לוֹ - כֵּךְ אָדָם שֶׁכּוֹעֵס וְרֵב בְּרֵיב לֹא שְׁלוֹ, מְכִים אוֹתוֹ בְּגִלָּל שֶׁהִתְעַרַּב בְּמַרְיָבָה בְּלִי סִיבָה.
- יח. כְּמִתְלַהֵלֶה הִיָּה זִקִּים חֲצִים וּמָוֶת - כְּמִשְׁתַּטָּה, הַיּוֹרָה זִיקוֹקִי אֵשׁ, חִיצִים, וְחִיצִים מְשׁוּחִים בְּאַרֶס.
- יט. בֵּן אִישׁ רָמָה אֶת רָעָהוּ - כֵּךְ אִישׁ שֶׁמִּפְתָּה אֶת חֲבִירוֹ לַעֲשׂוֹת רָשָׁע.
- וְאָמַר הֲלֹא מִשְׁחָק אָנִי - וְאָמַר הֲרִי אֲנִי רַק צוֹחֵק וְלֹא מִתְכוּן בְּאַמֶּת (הוּא כְּמוֹ הַיּוֹרָה חִיצִים וְאָמַר אֲנִי מִשְׁחָק)
- כ. בְּאַפְסֵי עֲצִים תִּכְבֶּה אֵשׁ - כִּשְׂאִין עֲצִים נִכְבֵּית הָאֵשׁ.
- ובְּאֵין נֶרְגָן יִשְׁתַּק מִדּוֹן - וְכִשְׂאִין אָדָם שְׂאוּהֵב לְרֵיב יִפְסֵק הַמַּרְיָבָה.
- כא. פָּחַם לְגַחְלִים וְעֲצִים לֹאֵשׁ - כְּמוֹ עֲצִים שֶׁכָּבוּ מוֹכֵנִים בְּשִׁבִּיל לַעֲשׂוֹת גַּחְלִים וְכֵן עֲצִים לַעֲשׂוֹת אֵשׁ.
- וְאִישׁ מְדִינִים לְחֶרֶס רֵיב - כֵּךְ אִישׁ "מַרְיָבוֹת"
- הוּא מְעוֹרֵר מַרְיָבוֹת.
- כב. דְּבָרֵי נֶרְגָן כְּמִתְלַהֲמִים - דְּבָרֵי הָאוּהֵב לְרֵיב הֵם כְּמוֹ מְכוֹת לְאַנְשִׁים.
- וְהֵם יִרְדּוּ חֲדָרֵי בָטָן - וְדִבְרֵיו יוֹתֵר גְּרוּעִים מִמְכוֹת, שֶׁהֵם נִשְׁאָרִים בִּלְבָב, וְאֵין לָהֶם רְפוּאָה.
- כג. כֶּסֶף סִיגִים מִצָּפָה עַל חֶרֶשׁ - כְּמוֹ כֶּסֶף נָקִי מִפְּסוּלָת וְזֶה מִצּוּפָה עַל חֶרֶס.

משלי כז

שְׁפָתַיִם דְּלָקִים וְלֵב רָע - כך אדם שלומד ומתפלל ומראה כאילו זה בכונה, וליבו לא חושב כלום.

כד. בְּשִׁפְתָיו יִנְכַּר שׁוֹנָא - השונא מפתה בשפתיו כאילו הוא לא שונא (והשנאה זרה לו)

ובקִרְבוֹ יִשִּׁית מִרְמָה - ובתוכו ישים את השקר (שרוצה להזיק לך)

כה. כִּי יַחֲנוּ קוֹלוֹ אֶל תַּאֲמָנוּ בּוֹ - וכשיתחנן אליך ויאמר לך שרוצה בטובתך אל תאמין לו.

כז. כִּי שָׁבַע תוֹעֲבוֹת בְּלִבּוֹ - כי הרבה תועבות הוא חושב בלבו לעשות לך.

כו. תִּכְסֶּה שׁוֹנָא בְּמִשְׁאֲוֹן - מי שמראה את עצמו לאוהב ומחביא בחושך את שנאתו.

תִּגְלֶה רָעָתוֹ בְּקֶהֱל - תתגלה רעתו לעיני כולם, שידעו שהוא שונאהו.

כז. כִּכְרֶה שְׂחַת בָּהּ יִפֹּל - החופר בור להפיל חברו סופו שהוא יפול בבור.

וגִלְל אָבֵן אֵלָיו תָּשׁוּב - והאדם שמגלגל אבן לעשות מכשול לחבירו סופו שיכשל בה.

כח. לְשׁוֹן שֶׁקֶר יִשְׁנֵא דָבָר - אדם שמדבר שקרים שונא את האנשים שהשפיל בשקריו.

וכִּי חֶלֶק יַעֲשֶׂה מִדְּחָה - ואדם שמפתה בשפתיו שונא את האנשים שדחה מהדרך הישרה.

משלי כז

א. אֶל תִּתְהַלֵּל בַּיּוֹם מָחָר - אל תשבח את עצמך שתעשה מחר דבר מסוים.

כִּי לֹא תִדַּע מָה יֵלֵךְ יוֹם - כי אתה לא יודע מה

יקרה מחר אולי לא תצליח לעשות.

ב. יִהְיֶה לְךָ זֵר וְלֹא פִיךָ - ישבח אותך אחר ולא אתה תשבח את עצמך.

נִכְרִי וְאֵל שְׁפָתֶיךָ - אדם זר ישבח אותך ולא אתה. (אל תתגאה ותשבח עצמך)

ג. כִּבְדֹּד אָבֵן וְנִטְלֵה חוֹל - כמו אבן שהיא כבדה ומשא החול שזה כבד.

וכַעֲס אֱוִיל כִּבְדֹּד מִשְׁנִיָּהֶם - ולסבול את כעס האויל יותר כבד משניהם שכל הזמן כועס וכעסו רב מאד.

ד. אֲכַזְרִיּוֹת חֲמָה וְשִׁטָּף אֵף - החממה (כעס) גורם לאדם אכזריות, והכעס גורם לאדם להזיק במהירות.

ומִי יַעֲמִיד לִפְנֵי קִנְאָה - ומי יכול לעמוד ולהלחם עם אדם שמקנא, שלא אכפת לו שיזיקו לו העיקר שיזיק לשני.

ה. טוֹבָה תוֹכַחַת מִגְלָה - האדם שמוכיחו בגלוי יותר טוב (יותר אוהב אותו)

מֵאֲהָבָה מִסִּתְרֶת - ממִי שאוהב אותו בסתר. (כי מי שיותר אוהב מוכיחו יותר, שדואג לו.)

- ו.נֶאֱמָנִים פְּעָעֵי אוֹהֵב - הפצעים שהאוהב עשה לו (לישר דרכו) יותר נאמנים לו ורוצה בהם.
- ז.וְנִעְתָּרוֹת נְשִׁיקוֹת שׁוֹנָא - וכמו משא כבד הנשיקות שהשונא נותן לו הוא מואס בהם.
- ח.נֶפֶשׁ שְׂבָעָה תְּבוּס נֶפֶת - אדם שבע רומס את האוכל אפילו דבר מתוק.
- ט.וְנֶפֶשׁ רָעָבָה כָּל מֵר מֵתוֹק - ואדם רעב אפילו דבר מר מתוק לו.
- י.כַּצִּפּוֹר נוֹדֶדֶת מִן קֶנֶה - כמו ציפור שהולכת מהקן שלה מאד קשה לה.
- יא.כִּן אִישׁ נוֹדֵד מִמְקוֹמוֹ - כך איש שהולך ממקומו מאד קשה לו.
- יב.שָׁמֶן וְקִטְרֵת יִשְׁמַח לֵב - כמו שהשמן מאיר והקטורת מריחה טוב וגורמת לאדם שמחה.
- יג.וּמֵתָק רָעֵהוּ מַעֲצַת נֶפֶשׁ - כך יהיה לו מתוק מחברו כשיתן לו עצה טובה זה גורם לו מתיקות.
- יד.רָעַךְ וְרַע אֲבִיךָ אֶל תַּעֲזֹב - חבירך וחבר אביך אל תעזב.
- טו.וּבֵית אֲחִיךָ אֶל תָּבוֹא בְּיוֹם אֵידֶךָ - כדי שלא תצטרך לבא לאחיד ביום שיש לך צרה.
- טז.טוֹב שָׁכֵן קְרוֹב מֵאֵחַ רְחוֹק - שיותר טוב שכן שעכשיו התקרב אליך מאח שעכשיו הוא רחוק.
- יז.יֵאָחֶכֶם בְּנֵי וְשִׁמַּח לְבִי - בזה שתחכם תשמח לבי.
- יח.וְאֲשִׁיבָה חֲרָפִי דָּבָר - וגם אוכל להשיב דברים למי שמבזה אותי (שבני לא חכם).
- יט.יִבְעֵרוּם רָאָה רָעָה נִסְתָּר - החכם רואה את הצרה ונוהר לא להיות שם ומתחבא.
- כ.פְּתָאִים עֲבָרוּ וְעָנְשׁוּ - הפתיים עוברים במקום הצרה ונענשים בצרה.
- כא.יִגָּח בְּגִדוֹ כִּי עָרַב זֶר - לוקחים את בגד הערב כשאין ללוח לשלם.
- כב.וּבַעַד נִכְרִיָּה חִבְּלָהּ - ומי שערב לאדם זר יקחו ממנו משכון.
- כג.יָד מְבַרֵךְ רָעֵהוּ בְּקוֹל גְּדוֹל בְּבִקְרֵי הַשָּׂפִים - המשבח חבירו בקול בבקר שכולם ישמעו (שהוא מכניס אורחים).
- כד.קָלְלָה תַּחֲשָׁב לוֹ - זה כמו קללה, כי כולם יבאו לחבירו ויגמרו לו את הכל הממון.
- כה.טוֹ.דָּלָף טוֹרֵד בְּיוֹם סִגְרִיר - כמו טפטופי גשם שנכנס לתוך ביתו, ביום גשם.
- כו.וְאִשֶּׁת מַדִּינִים נִשְׁתָּה - ואשה שרבה אתו זה דומה לגשם שנכנס לבית.
- כז.טז.צַפְנִיָּה צָפֵן רוּחַ - הרוצה להסתיר את ה"אשת מדינים" זה כמו השומר רוח שזה יצא.
- כח.וְשָׁמֶן יְמִינוֹ יִקְרָא - וכמו אדם שמשח עצמו בשמן לא יוכל להעלים א"י כי כולם מריחים את יד ימינו.
- כט.יז.בְּרָזֶל בְּבִרְזֶל יַחַד - כמו שמחדדים ברזל בברזל אחר.
- ל.וְאִישׁ יַחַד פָּנֵי רָעֵהוּ - כך תלמידי חכמים מחדדים (ומלמדים) אחד את השני.

משלי כח

יח. נֶצַר תֵּאָנָה יֹאכַל פְּרִיָּה - התאנה כל יום מתבשלים כמה פירות וצריך להוריד אותם ולכן מי ששומר על התאנה יאכל פירותיה.

יט. שֹׁמֵר אֲדוֹנָיו יִכְבֹּד - וכן מי ששומר על אדונו לפעמים יבא דבר נזק על אדונו והוא יצילנו ואדונו יכבדהו.

כ. בְּמֵים הַפְּנִים לַפְּנִים - כמו שהמים משקפים את פני האדם כמו שהוא נראה (שמח, כועס)

כא. כִּי לֹב הָאָדָם לָאָדָם - כך אם אדם אוהב אדם, השני גם אוהב אותו.

כב. שְׂאוֹל וְאֶבְדּוֹ לֹא תִשְׁבַּעְנָה - הגיהנום לא שבע מלקבל את הרשעים.

כג. וְעֵינֵי הָאָדָם לֹא תִשְׁבַּעְנָה - כמו שעיני האדם לא שבעים ורוצים עוד.

כד. מִצָּרָף לִפְסוֹף וְכוֹר לְזָהָב - כמו שהמצרף והכור בודקים את הכסף והזהב כמה הם נקיים.

כה. וְאִישׁ לְפִי מִהֲלָלוֹ - כך אדם נבדק לפי איך אנשים משבחים אותו.

כו. אִם תִּכְתּוֹשׂ אֶת הָאֵוִיל בְּמִכְתָּשׁ - אם תכתת את האויל במכתש.

כז. בְּתוֹךְ הָרִיפוֹת בְּעָלִי - בתוך החיטים, עלי = כלי שכותשים בו תבואה.

כח. לֹא תִסּוֹר מֵעָלְיוֹ אֹלֶתוֹ - לא יעזוב את אולתו.

כט. כִּי יִדַּע תִּדַּע פְּנֵי צֹאנָךְ - תדע מה צאנך צריכים.

ל. שִׁית לְבָךְ לַעֲדָרִים - שים לבך לדעת מה צריכים הצאן שלך.

לא. כִּי לֹא לְעוֹלָם חֶסֶן - כי לא לעולם תהיה חזק ולכן תבדוק אפילו את צאנך.

לב. וְאִם נֶזֶר לְדוֹר וָדוֹר - וגם אם יש לך כתר כבוד לא תמיד זה ישאר אצלך ואצל בניך ולכן תשמור על צאנך.

לג. גֵּלָה חֲצִיר וְנִרְאָה דָּשָׁא - לפעמים מתגלה העשב ורואים את הדשא.

לד. וְנֶאֱסָפוּ עֲשָׂבוֹת הָרִים - ולפעמים נגמרו העשב בהרים (ולכן צריך לשים לב האם יש אוכל לצאן)

לה. כֹּוּ כְּבָשִׁים לְלִבּוֹשֶׁךְ - והכבבשים יעשו צמר למלבושך.

לו. וּמִחִיר שְׂדֵה עֲתוּדִים - ותוכל לקנות שדות עם העתודים (בהמות) שלך.

לז. כִּי וְדִי חֶלֶב עֵזִים לְלַחֲמֶךָ לֶלֶחֶם בֵּיתֶךָ - ויהיה לך מספיק חלב עיזים לאכול לך ולביתך.

לח. וְחֵיִים לְנַעֲרוֹתֶיךָ - והנערים שלך יחיו מהחלב.

משלי כח

א. נָסוּ וְאִין רִדָּף רָשָׁע - הרשע בורח אפילו שלא רודפים אחריו.

משלי כח

- וְצַדִּיקִים כְּכַפִּיר יִבְטָח - והצדיק בוטח ולא מפחד כמו אריה.
- ב. בַּפֶּשַׁע אֶרֶץ רַבִּים שָׁרִיָּה - כשיש פושעים בארץ ה' גורם שיהיו הרבה מושלים שרוצים טובת עצמם והארץ נשחתת.
- וּבְאָדָם מִבֵּין יָדַע כֹּן יֶאֱרִיךְ - ובגלל אדם שמבין ויודע איך להשיבם הארץ תאריך בטובה.
- ג. גִּבֹּר כֶּשֶׁ וְעֹשֶׂק דָּלִים - אדם יהיה עני, שגזל עניים.
- מָטָר סֶחֱף וְאֵין לָחֶם - כמו גשם חזק שמוציא את הזרעים מהשדה (כך מי שגזל העניים יהיה עני).
- ד. עֲזָבִי תוֹרָה יִהְיֶה כֶּשֶׁע - האנשים שמשבחים רשע כנראה הם עזבו את התורה (שדרכם לשבח את הרשעים)
- וְשִׁמְרֵי תוֹרָה יִתְגָּרוּ בָּם - ומי ששומר את התורה יריבו עם הרשעים ומי שמשבחים.
- ה. אֲנָשִׁי רַע לֹא יִבְנוּ מִשְׁפָּט - אנשים רעים לא מבינים את משפט ה' (למה טוב לרשעים)
- וּמִבְקָשֵׁי ה' יִבְנוּ כָל - ומי שרוצה ללכת בדרך ה' יבין את משפט ה' (שעושה לרשעים טוב כדי שיאבדו בעוה"ב)
- ו. טוֹב כֶּשֶׁ הוֹלֵךְ בְּתִמּוֹ - יותר טוב להיות עני וללכת בתמימותו לא לגזול.
- מַעֲקֵשׁ דִּרְכִּים וְהוּא עֹשִׂיר - ממני שמעקם דרכיו וגזול והוא עשיר.
- ז. נוֹצֵר תוֹרָה בֵּן מִבֵּין - התורה שומרת על ה"בן המבין" שהוא בין החכמים, והתורה תשמרהו.
- וְרַעָה זוֹלָלִים יִכָּלִים אֲבָיו - ומי שמתחבר לאנשים שמרבים לאכול מבזה את אביו.
- ח. מִרְבָּה הוֹנֶה בְּנֶשֶׁךְ וְתִרְבִּית - אדם שמרבה עושרו, ע"י ריבית.
- לְחוֹנֵן דָּלִים יִקְבָּצוּ - לאדם שמרחם על עניים (יאסוף) יקבל את עושרו.
- ט. מִסִּיר אֲזֵנוֹ מִשְׁמַע תוֹרָה - אדם שלא רוצה ללמוד.
- גַּם תִּפְלֹתוֹ תוֹעֵבָה - גם כשיתפלל אל ה', ה' יתעב ולא יקבל תפילתו.
- י. מִשְׁנֶה יִשְׂרִים בְּדֶרֶךְ רַע - המתעה את הישרים ללכת בדרך רעה (שיכשלו בדרך).
- בְּשִׁחוּתוֹ הוּא פֹּל - בבור שעשה לישר בו הוא יפול.
- וּתְמִימִים יִנְחֻלוּ טוֹב - אבל התמימים שמוליכים האדם בדרך ישר הם ירשו טוב מה'.
- יא. חָכָם בְּעֵינָיו אִישׁ עֹשִׂיר - העשיר חושב שהוא חכם ולא רודף אחר החכמה ויפסיד.
- וְדַל מִבֵּין יִחְקְרוּ - והעני שואל את המבין כדי להחכים ולהתעשר.
- יב. בַּעֲלֵץ צַדִּיקִים רַבָּה תִּפְאָרֶת - כשהצדיקים שמחים והם מנהיגים את העיר, העיר מתכבדת שמתנהגת בצדק וביושר.
- וּבָקוּם רָשָׁעִים יִחַפֵּשׂ אָדָם - וכשהרשעים קמים ומושלים צריך לחפש בעיר אדם צדיק (כי הרבה נעשים רשעים)
- יג. מִכֶּסֶה פִּשְׁעָיו לֹא יִצְלִיחַ - הפושע בחבירו ואומר לא פשעתי, לא יצליח כי חבירו ודאי יגמול לו רע.
- וּמוֹדָה וְעֹזֵב יִרְחָם - ומי שמודה לחבירו ומבקש ממנו שימחול לו, חבירו ימחל לו.

- יד. אֲשֶׁרִי אָדָם מִפֶּחַד תָּמִיד - משובח אדם שמפחד תמיד שמא יכשל בעבירות.
- ומקֹשֶׁה לִבּוֹ יִפּוֹל בְּרָעָה - ואדם שמקשה לבו ולא מפחד, יכשל בעבירות.
- טו. אֲרִי נֶהֱם וְדָב שׁוֹקֵק - כמו צעקת הארי והדב, שקק - צעקה.
- מוֹשֵׁל רָשָׁע עַל עַם דָּל - כך מפחיד הרשע שמושל על עם עני שדרכו להזיק את החלשים.
- טז. נְגִיד חֶסֶר תְּבוּנוֹת וְרַב מַעֲשָׂקוֹת - מושל חסר שכל, מרבה לגזול.
- שֶׁנָּא בָצַע יֶאֱרִיךְ יָמִים - כי החסר תבונות לא יודע שמי ששונא לגזול יאריך ימי ממשלתו.
- יז. אָדָם עֹשֶׂה בָדָם נָפֶשׁ - אדם שגזל את נפש חברו שהכשילו בחטאים.
- עד בּוֹר יָנוֹס אֶל יִתְמָכּוּ בּוֹ - עד שיקבר יברח לעזרה שיתכפר לו, ולא יעזרו לו מהשמים.
- יח. הוֹלֵךְ תָּמִים יוֹשֵׁעַ - ההולך בתמימות יושע מהצרות שהגיעו אליו.
- וְנַעֲקֹשׁ דְּרָכִים יִפּוֹל בְּאַחַת - ומעקם דרכיו יפול בצרה הראשונה שתבא עליו.
- יט. עֶבֶד אֲדָמָתוֹ יִשְׁבַּע לָחֶם - מי שעובד את שדהו יהיה לו לאכול.
- ומִרְדֹּף רָקִים יִשְׁבַּע רֵישׁ - ומי שרודף אחרי דברים שאין מזה תועלת (משחק בקוביה וכדו') ישבע עניות.
- כ. אִישׁ אֱמוּנוֹת רַב בְּרָכוֹת - איש שמאמין ובוטח בה', ה' יברך אותו.
- וְאֵץ לְהַעֲשִׂיר לֹא יִנָּקָה - ואדם שרודף אחרי העושר ומרמה אנשים לא יהיה נקי מהעונש.
- כא. הִפֹּר פָּנִים לֹא טוֹב - לכבד במשפט זה לא טוב, שהשני לא יוכל לטעון, כשיראה שמכבדים אותו.
- וְעַל פֶּת לָחֶם יִפְשַׁע גֹּבֵר - ואפילו בשביל ככר לחם (שקבל קצת שוחד) ירשע את הצדיק במשפט.
- כב. נִבְהֵל לַהּוֹן אִישׁ רַע עֵינָן - הממהר להעשיר והוא רע עין ולא נותן צדקה.
- וְלֹא יָדַע כִּי חֶסֶר יִבְאֶנּוּ - והוא לא יודע שזה גורם לו חסרון (שלא נותן צדקה)
- כג. מוֹכִיחַ אָדָם אַחֲרֵי חֵן יִמָּצָא - המוכיח אדם שילך אחרי ה', ימצא המוכיח חן בעיניו.
- מִמַּחְלִיק לְשׁוֹן - יותר ממי שמדבר אליו דברים מפתים ונעימים.
- כד. גּוֹזֵל אֲבִיו וְאִמּוֹ וְאָמַר אֵין פֶּשַׁע - אדם שגוזל מאביו ואמו ואומר אין פשע שהרי בסוף אני יורש אותם.
- חֵבֶר הוּא לְאִישׁ מִשְׁחִית - הוא כמו האיש שמשחית וגוזל אחרים.
- כה. רָחַב נָפֶשׁ יִגְרֶה מָדוֹן - אדם שנפשו רחבה ומתאוה ולא שמח בחלקו מעורר מריבות.
- וּבֹטֵחַ עַל ה' יִדָּשֵׁן - ומי שבוטח בה' ושמח בחלקו ישומן שיהיה בטובה.
- כו. בּוֹטֵחַ בְּלִבּוֹ הוּא כָסִיל - מי שבוטח על לבו ועושה כל מה שליבו אומר לו לעשות הוא כסיל.

וְהוֹלֵךְ בְּחִכְמָה הוּא יִמְלֹט - ומי שהולך בחכמה לראות את הדרך הישרה ינצל מהצרות וגם מהיצר הרע.

כִּזְנוּתָן לָרֶשַׁת אֵין מַחְסוֹר - מי שנותן לעני לא יהיה לו מחסור.

וּמַעֲלִים עֵינָיו רַב מַאֲרוֹת - ומי שמעלים עיניו ולא נותן צדקה הרבה קללות יהיו בעשרו.

כַּחֲבָקוּם רְשָׁעִים יִסְתָּר אָדָם - כשהרשעים קמים למשול הצדיקים מסתתרים.

וּבְאִבְדָם יִרְבוּ צַדִּיקִים - וכשהרשעים נאבדים מתרבים הצדיקים (כי כולם לומדים מזה שרע לרשעים).

משלי כט

א. אִישׁ תּוֹכְחוֹת מִקֶּשֶׁה עֹרֵף - איש שמוכיחים אותו והוא מקשה עורף ולא שומע לדבריהם.

פֶּתַע יִשָּׁבֵר וְאֵין מִרְפָּא - פתאום ישבר ולא יהיה רפואה לשברו.

ב. בְּרִבּוֹת צַדִּיקִים יִשָּׁמַח הָעָם - כשגודלים הצדיקים ומושלים, העם שמחים.

וּבְמִשַּׁל רְשָׁע יֵאָנַח עָם - וכשהרשע מושל העם מתאנח וצועק.

ג. אִישׁ אֲהֵב חֲכָמָה יִשְׁמַח אָבִיו - איש שאוהב ללמוד משמח אביו בחכמתו.

וְרָעָה זִנוּתָּהּ יֵאָבֵד הָיוֹן - והמתחבר עם "זונות" יאבד את עושר אביו.

ד. מֶלֶךְ בְּמִשְׁפָּט יַעֲמִיד אֶרֶץ - כשהמלך עושה משפט צדק מעמיד את הארץ שלא יגזלו.

וְאִישׁ תְּרוֹמוֹת יִהְיֶה רֶסֶן - וכשהמלך אוהב לקחת "תרומה" הוא הורס את הארץ שמעקם את המשפט כדי שיתנו לו תרומה.

ה. גֹּבֵר מִחֲלִיק עַל רָעָהוּ - אדם שמחליק את הארץ כדי שחבירו יפול.

רֶשֶׁת פּוֹרֵשׁ עַל פְּעָמָיו - הוא פורס מלכודת על רגליו שיפול שם.

ו. בִּפְשַׁע אִישׁ רַע מוֹקֵשׁ - בגלל הפשע של האיש רע יבא לו מוקש.

וְצַדִּיק יָרוֹן וְשִׁמַּח - אבל הצדיק שלא הלך בדרכיו ישמח.

ז. יִדַּע צַדִּיק דֵּין דָּלִים - הצדיק יודע את צער העני ושבסוף יהיה להם טוב.

רֶשֶׁע לֹא יָבִין דַּעַת - והרשע לא יודע את צער העני, וחושב שתמיד יהיה לו חוזק.

ח. אֲנָשִׁי לָצוֹן יִפְיחוּ קִרְיָהּ - אנשי לצון מרבים את כעס ה' על העיר.

וְחֲכָמִים יִשְׁיבוּ אָף - והחכמים מכבים את כעס ה'.

ט. אִישׁ חָכָם נִשְׁפָּט אֶת אִישׁ אֱוִיל - כשהחכם מתוכח עם האויל (ורוצה ללמדו שיעזוב אולתו)

וְרָגַז וְשָׁחַק וְאֵין נַחַת - בין אם יכעס עליו ובין אם ישחק אליו האויל לא ימצא נחת בדבריו (שיחזור לאולתו)

י.אֲנָשִׁי דָמִים יִשְׁנָאוּ תָם - "אנשי דמים" שונאים את התם כי הוא ניצל ממזימתם.

ו.יִשְׁרִים יִבְקָשׁוּ נָפֶשׁוֹ - והישרים יבקשו להיטיב עם התם.

יא.כָּל רוּחוֹ יוֹצִיא כָסִיל - הכסיל מדבר כל חכמתו ורוצה להשתבח בחכמתו.

יב.וְחָכֵם בְּאַחֲזֹר יִשְׁבַּחנָה - והחכם בסוף(באחרונה) ישפיל את חכמתו, ישבחנה - ישפיל.

יג.מִשָּׁל מִקְשִׁיב עַל דְּבַר שָׁקֶר - מושל שרוצה לשמוע שקרים.

יד.כָּל מִשְׁרָתִיו רָשָׁעִים - כל משרתיו נהיים רשעים שאומרים לו שקרים.

יז.רָשׁ וְאִישׁ תִּכְכֵּיִם נִפְגְּשׁוּ - העני ואיש שנהיה עני, כשנפגשו שניהם ומתפללים לה'.

יח.מֵאִיר עֵינֵי שְׁנֵיהֶם ה' - ה' עוזר לשניהם.

יט.מֶלֶךְ שׁוֹפֵט בְּאֵמֶת דָּלִים - כשהמלך עושה משפט אמת לעניים.

כ.כִּסְאוֹ לְעַד יָבוֹן - כסאו יהיה חזק לעולם.

כא.שֹׁבֵט וְתוֹכַחַת יִתֵּן חֲכָמָה - על ידי המקל והתוכחה יהיה לאדם חכמה.

כב.וְנָעַר מִשְׁלַח מִבֵּיט אָמוֹ - ונער נעזב שלא הכו והוכיחו אותו מביט את אמו, שנשאר כסיל.

כג.בְּרִבּוֹת רָשָׁעִים יִרְבֶּה פֶשַׁע - בגלל גדולת הרשעים יעשו פשע גדול, ולכן יכשלו.

כד.וְצַדִּיקִים בְּמִפְלֹתָם יִרְאוּ - והצדיקים יראו במפלת הרשעים.

כה.יֹסֵר בֶּן־וִינִיחָן - אם תיסר את בנך יהיה לך מנוחה (שכשיש בן רשע האבא דואג ולא נח).

כו.וְיִתֵּן מַעֲדָנִים לְנַפְשׁוֹ - ויתן שמחה לנפשו.

כז.בָּאִין חֲזוֹן יִפְרַע עָם - כשאין נביא שמדריך את העם, יתבטל העם מעבודת ה'.

כח.וְשֹׁמֵר תּוֹרָה אֲשֶׁר־הוּא - ומי ששומר ללמוד התורה משובח, שהתורה תדריך אותו בדרך ישרה.

כט.בְּדִבְרֵים לֹא יוֹסֵר עֶבֶד - כשמוכיחים את העבד זה לא עוזר (רק בהכאה)

ל.כִּי יָבִין וְאִין מַעֲנֶה - כי אפילו שיבין את דברי המוסר לא יענה למוכיח שיעשה כדבריו.

לא.חֲזִיתָ אִישׁ אֶץ בְּדִבְרָיו - אם תראה איש שממהר בעניניו.

לב.תִּקְוָה לְכָסִיל מִמָּוֶן - לכסיל יש יותר תקוה להצליח ממנו (מהאיש אץ)

לג.מִפְּנֵק מְנַעַר עֲבָדוֹ -אדם שמפנק את עבדו בצעירותו.

לד.וְאַחֲרֵיתוֹ יִהְיֶה מָוֶן - ובסוף העבד יהיה שר על אדונו.

לה.כַּבֵּשׁ אֶף יִגְרֶה מָדוֹן - בעל הכעס מעורר מריבות.

לו.וּבַעַל חֲמָה רַב פֶּשַׁע - ובעל כעס עושה הרבה פשעים כשכועס.

משלי ל

כג. גִּאֲזוֹת אָדָם תִּשְׁפִּילֶנּוּ - כשאדם מתגאה זה יגרום לו שיהיה מושפל.

וּשְׁפֹל רוּחַ יִתְמַךְ כְּבוֹד - ואדם שמשפיל את עצמו, זה יחזק את כבודו.

כד. חֹזֶק עִם גִּנֵּב שׁוֹנֵא נִפְשׁוֹ - החולק את הגניבה עם הגנב שונא את נפשו.

אֵלֶּה יִשְׁמַע וְלֹא יִגִּיד - כי ישמע שישביעו שמי שיודע על הגנבה יבא ויעיד, ובגלל שחלק עם הגנב לא בא להעיד, ומקלל נפשו.

כה. חֶרֶדֶת אָדָם יִתֵּן מוֹקֶשׁ - פחד של אדם יגרום לו מכשול (שצריך לבטוח בה', ולא לפחד)

וּבוֹטַח בֶּה' יִשְׁגֹּב - ואדם שבוטח בה' יתחזק.

כו. רַבִּים מִבְּקָשִׁים פָּנֵי מוֹשֵׁל - הרבה אנשים מבקשים מהמושל שיעזור להם.

וּמֶה' מִשְׁפָּט אִישׁ - והוא לא יכול לעזור להם, כי מהשם כל משפטו, כמה יהיה לו טוב.

כז. תוֹעֲבַת צְדִיקִים אִישׁ עֹל - כמו שהצדיקים מתעבים ומתרחקים מהרשע.

וְתוֹעֲבַת רָשָׁע יֵשֶׁר דָּרֶךְ - כך הרשע מתעב אדם ישר.

משלי ל

א. דְּבַרִי אֲגֹר בֶּן יָקָה הַמִּשָּׂא-זֶה דְּבַרִי אֲגֹר הֵבֵן שֶׁל יָקָה, הַנְּבוּאָה (שֶׁלַח תְּשׁוּבָה עַל שְׁאַלְתָּם)

נֶאֱמַר הַגִּבֹּר לֹא־יִתְיַאֵל לֹא־יִתְיַאֵל וְאָכַל - דְּבַרִי הָאָדָם שֶׁשֶׁלַח לֹא־יִתְיַאֵל וְאָכַל. כֹּתֵב פַּעֲמִיִּים אִיתִיָּאל שֶׁהִיָּה יוֹתֵר חֲשׁוֹב.

ב. בִּי בַעַר אֲנִכִּי מֵאִישׁ - כי טיפש אני מהאנשים.

וְלֹא בִּינַת אָדָם לִי - ואין לי חכמה של אדם.

ג. וְלֹא לְמִדַּתִּי חֲכָמָה - ואני לא למדתי את חכמת ה'.

וְדַעַת קִדְשִׁים אֲדַע - ואני לא יודע את הדעת של אנשים חכמים.

ד. מִי עָלָה שָׁמַיִם וַיֵּרֶד - מי יכול לעלות לשמים ולרדת לעומק הארץ ולדעת חכמתם.

מִי אָסַף רוּחַ בְּחִפְזִי - מי יכול לאסוף את הרוח בידיו (שלא יהיה רוח)

מִי צָרַר מִיָּם בְּשִׁמְלָה - מי אסף מים בענן שנראה כמו בגד.

מִי הִקִּים כָּל אֲפִסֵּי אֶרֶץ - מי העמיד את קצוות העולם.

מֶה שָׁמָּה וּמֶה שָׁם בְּנוֹ כִּי תִדְּעַ - האם תדע מה שמו או שם בנו של מי שיודע את החכמה (חוץ מה')

ה. כָּל אֲמֶרֶת אֱלֹהִים צְרוּפָה - כל דברי ה' נקיים (וא"א לדעת סודות החכמה)

מִגֵּן הוּא לַחֲסִים בּוֹ - והשם שומר על מי שבוטח בו.

וְאַל תוֹסֵף עַל דְּבָרָיו - אל תוסיף מצות שלא ציוד.

כִּן יוֹכִיחַ בֶּן וְנִכְזָבֶת - אולי הוא יוכיח אותך שלא עשית כלום בתוספת שלך, ותפסיק לעשות מצות.

ז. שְׁתִּים שְׁאֵלְתִי מֵאֲתָךְ - אגור מבקש מה' שני דברים.

אֵל תִּמְנַע מִמֶּנִּי בְּטָרֶם אָמוֹת - אל תמנע ממני לפני שאני מת.

ח. שְׁוֹא ודָּבָר כְּזָב הִרְחֵק מִמֶּנִּי - שקר תרחיק ממני.

רֹאשׁ וְעֶשֶׂר אֵל תִּתֵּן לִי - עניות ועושר אל תתן לי.

הִטְרִיפֵנִי לַחֵם חֲקִי - תפרנס אותי כמה שאני צריך לאכול.

ט. כִּן אֶשְׁבַּע וְכַחֲשֵׁתִי וְאִמְרָתִי מִי ה' - אולי אתעשר ושיקרתי ואומר שלא ה' נתן לי את העושר.

וּפֶן אֲרֹשׁ וְנִגְבַּתִּי - ואולי אהיה עני וגנבתי (ולכן לא רוצה עשירות ועניות)

וְתַפְשֵׁתִי שֵׁם אֱלֹהִי - אתפוס בפי את שם ה' להשבע לשקר שלא גנבתי.

י. אֵל תִּלְשֹׁן עֶבֶד אֶל אֲדֹנָיו - (איך אפשר לדעת את סודות ה') הרי עבד שברח מאדונו אפ"י שאדונו עשה לו הרבה טובות והוא כפוי טובה לפי חכמתו צריך להסגירו לאדונו והתורה אוסרת עלינו להסגירו.

כִּן יִקְלָלְךָ וְאֶשְׁמָת - אולי העבד יקלל אותך ותהיה לשממה (וכן אסור להלשין לפני ה' על עושי דברים רעים)

יא. דֹּר אָבִיו יִקָּלַל - ואפילו שהדור לא הולך בדרך טובה שמקלל אביו.

וְאֵת אָמוֹ לֹא יִכְרֹךְ - ולא מברך את אמו אפילו שעשתה לו טובה (אל תלשן עליו)

יב. דֹּר טָהוֹר בְּעֵינָיו - אנשים שחושבים שהם נקיים.

וּמִצְאָתוֹ לֹא רָחַץ - ובאמת לא התנקו מהלכלוך (מהעבירות) (אל תלשן)

יג. דֹּר מָה רָמוּ עֵינָיו - דור שמתגאים, וחושבים שהם חכמים.

וְעַפְעָפִיו יִנְשָׂאוּ - ועינו מתגאות על האנשים (אל תלשן)

יד. דֹּר חֲרָבוֹת שָׁנִיו - דור ששיניו הם כמו חרבות, שהורגים.

וּמִאֲכָלוֹת מִתְּלַעְתְּיוֹ לֹאכֵל עֲנִיִּים מֵאֶרֶץ - ומאכל שיניו זה עניים מהארץ, שגוזל עניים.

וְאֶבְיוֹנִים מֵאֶדָם - וגוזלים את האביונים

מהאנשים, שהורג אותם (ואל תלשן עליהם)

לפני ה', ואין לך פלא גדול מזה ואתה לא מבין

(את החכמה)

טו. לעלוקה שְׁתִּי בָנוֹת הַבַּיִת - ממשיל את הגיהנם לעלוקה ויש לה שתי עבירות עבודה זרה וזנות ואומרת תנו תנו אנשים לגיהנם.

טז. שְׁלוֹשׁ הָנָה לֹא תִשָּׁבַעְנָה - שלשה אלו לא שבעים לעולם ורוצים עוד.

טז. אַרְבַּע לֹא אָמְרוּ הוּן - והרביעי לא אומר שיש לו הרבה, אלא רוצה עוד.

טז. שְׂאוֹל, וְעֶצֶר רָחֵם - הגיהנם לא שבע, והמלאך שמפחית את הילדים ומונע מלהוליד ילדים לא שבע.

יז. אֶרֶץ לֹא שְׂבָעָה מִיָּם - הארץ לא שבעה ורוצה עוד מים.

יז. וְאִשׁ לֹא אָמְרָה הוּן - והאש לא אומרת מספיק אלא כל מה שיש לידה היא שורפת.

יז. עֵינַי תִּלְעַג לְאָב וְתִבּוֹז לִיקָהֶת אִם - עין שלועגת על אביו ומבזה את זקנת אמו.

יח. יִקְרֹוּהָ עַרְבֵי נַחַל וְיֹאכְלוּהָ בְּנֵי נָשִׁיר - ינקרו את העין העורבים שבנחל ויאכלו את העין בני הנשר.

יח. יִשְׁלֹשָׁה הָמָּה נִפְלְאוּ מִמֶּנִּי - שלשה דברים נעלמו ממני אחרי שראיתי אותם.

יח. וְאַרְבָּעָה לֹא יָדַעְתִּים - והרביעי לא ידעתי מההתחלה.

יט. דֶּרֶךְ הַנָּשִׁיר בְּשָׁמַיִם - הנשר הולך בשמים ונעלם ממני.

יט. דֶּרֶךְ נַחֲשׁ עָלֵי צוּר - הנחש הולך ונכנס תחת סלע ונעלם ממני.

יט. דֶּרֶךְ אֲנִיָּה בִּלְבָב יָם - כמו אניה שרואים אותה ופתאום נעלמת מהעניים.

יט. וְדֶרֶךְ גִּבּוֹר בְּעֵלְמָה - איך האיש בוחר באשה זו זה דבר נעלם.

כ. כִּן דֶּרֶךְ אִשָּׁה מְנַאֲפֶת - כך דרך אשה מזנה, דבר שלא יודעים (ונעלם ממני).

כ. אֲכָלָה וּמִחֲתָה פִּיהָ - אוכלת ומנגבת את הפה שלא יראו שאכלה, וכך גם מעלימה את הזנות.

כ. וְאָמְרָה לֹא פָעַלְתִּי אֵין - ואומרת לא עשיתי עבירה שזה דבר שאי אפשר לדעת אותו.

כ. כֹּא. תַּחַת שְׁלוֹשׁ רְגָזָה אֶרֶץ - בגלל שלשה דברים חרדים אנשי הארץ ואין להם מנוחה.

כ. וְתַּחַת אַרְבַּע לֹא תוּכַל שְׁאֵת - ובגלל הדבר הרביעי, האנשים לא יכולים לסבול אותו.

כ. כב. תַּחַת עֶבֶד כִּי יִמְלֹךְ - כשעבד מולך העם לא יכולים לסבול דבר כזה.

כ. כג. וְנָבַל כִּי יִשָּׁבַע לָחֶם - וכשאדם מושפל ואינו ישר במסחרו, כששבע אי אפשר לסבול את זה.

כ. כד. תַּחַת שְׁנוּאָה כִּי תִבְעַל - וכשאשה שנואה מתחתנת אי אפשר לסבול את זה שענין הנישואין זה אהבה ביניהם.

כ. כה. וְשִׁפְחָה כִּי תִירָשׁ גִּבְרָתָהּ - וכששפחה יורשת את גבירתה ומושלת עליה, אי אפשר לסבול את זה כלל וכלל.

כ. כו. אַרְבָּעָה הֵם קִטְנֵי אֶרֶץ - ארבעה הם בריות קטנות בארץ.

כ. כז. וְהָמָּה חֲכָמִים מִחֲכָמִים - והם עושים מעשים של חכמים גדולים.

- כה. הנמלים עם לא עז - הנמלים הם עם לא חזק.
- ו. כינו בקיץ לחמם - ומכינים בקיץ את מאכלם.
- כו. שפנים עם לא עצום - השפנים הם לא עם חזק ומפחדים.
- ז. שימו בסלע ביתם - ושמים ביתם בסלעים להסתתר שם.
- כז. מלך אין לארבה - אפילו שלארבה אין מלך.
- ח. חצץ פלו - ויצא אסוף כולו שורות שורות מסודרים כחיילים.
- כח. שממית בידים תתפש - העכביש תופסת בידה את הקירות, וגם בונה את ביתה בידה.
- ט. היא בהיכלי מלך - והיא נמצאת אפילו בארמון המלך.
- כט. שלשה המה מיטיבי צעד - שלשה אלו הולכים טוב בלי פחד.
- ל. ארבעה מיטיבי לקח - והרביעי גם מיטיב ללכת בלי פחד.
- לא. ליש גבור בבהמה - אריה גבור יותר מכל החיות והבהמות.
- לב. לא ישוב מפני כל - ולא יברח מאף אחד.
- לג. זרזיר מתנים או תיש - סוג עורב שכוחו במתניו, וכן תיש מטיב ללכת.
- לד. מלך אלקום עמו - ומלך שלא קמים כנגדו מרוב חזקו הולך טוב בלי פחד.
- לה. אם נבלת בהתנשא - אם ביזו אותך זה בגלל שהתגאית.
- לו. ואם זמות יד לפה - ואם אתה חושב לענות להם אני מזהירך שתשים יד לפה ואל תענה להם.
- לז. כי מיץ חלב יוציא חמאה - כי כמו שסוחטים חלב ע"י זה עושים חמאה.
- לח. ומיץ אף יוציא דם - כשמנקים הרבה את האף בסוף יוצא דם.
- לט. ומיץ אפים יוציא ריב - וכשכועסים הרבה זה מביא למריבות ולכן אל תענה למי שמבזה אותך.

משלי לא

- א. דברי למואל מלך - דברי המלך שלמה שנקרא למואל.
- ב. משא אשר יסרתו אמו - הנבואה שאמו הוכיחה אותו.
- ג. מה ברי ומה בר בטני - מה אתה עושה בני ובן בטני.
- ד. ומה בר נדרי - ומה אתה עושה בני, שנדרתי בשבילך נדרים כדי שה' יתן לי אותך.

- ג. **אל תתן לנשים חילך** - אל תתן לנשים כוחך, שלא ירבה לו נשים.
- ד. **ודרכיך למחות מלכין** - ואל תתן דרכיך להשחית דרכי המלכים שצריכים להיות זהירים במעשיהם.
- ה. **אל למלכים למואל** - זה לא דבר הגון למלכים של ה' להתנהג כך.
- ו. **אל למלכים שתו יין** - לא טוב למלכים (של ה') לשתות יין.
- ז. **ולרזנים אי שכר** - ולשרים אין טוב לשתות שכר.
- ח. **פן ישתה וישכח מחקק** - אולי ישתה יין וישכח את החוקים.
- ט. **וישנה דין כל בני עני** - וישנה את משפט העניים.
- י. **תנו שכר לאובד** - תנו שכר לאדם אובד בצרות, רק לו ראוי היין.
- יא. **ויין למרי נפש** - ותנו יין לאנשים שמצטערים.
- יב. **וישתה וישכח רישו** - ישתה יין וישכח עניותו.
- יג. **ועמלו לא יזכר עוד** - ולא יזכור צערו ע"י שישתה יין.
- יד. **פתח פיך לאדם** - הדין צריך לעזור לאדם שלא יודע איך לטעון במשפט.
- טו. **אל דין כל בני חלוף** - תעזור למשפט של בני המת (שחלף מהעולם) והם לא יודעים איך לטעון.
- טז. **פתח פיך שפט צדק** - פתח פיך ותחקור טוב עם מי הצדק.
- יז. **ודין עני ואביון** - ותראה שיקיימו את דין העני, ותוציא את הגזלה מיד הגזלן.
- יח. **יאשת חיל מי ימצא** - מי יכול (קשה) למצוא אשה זריזה וישרה.
- יט. **ורחק מפנינים מכרה** - ושוויה הרבה יותר ממרגליות.
- כ. **יא בטח פה לב בעלה** - בעלה יוכל לבטוח בה.
- כא. **ושלל לא יחסר** - ולא יחסר אוכל בבית.
- כב. **יב גמלתהו טוב ולא רע** - תמיד עושה לו טוב ולא רע.
- כג. **כל ימי חפיה** - כל זמן שהיא חיה עושה לו טוב.
- כד. **יג דרשה צמר ופשתים** - חפשה צמר ופשתן.
- כה. **ותעש בחפץ כפיה** - ועשתה ברצון מעשה ידיה ולא ע"י כפיה.
- כו. **יד היתה פאניות סוחר** - היא כמו הסוחרים שמביאים סחורתם באוניות ממקום רחוק.
- כז. **ממרחק תביא לחמה** - ממקום רחוק היא מביאה אוכל.
- כח. **טו ותקם בעוד לילה** - היא קמה כשעוד לילה.

- וַתֵּן טָרֶף לְבֵיתָהּ וְחֶק לִנְעוּרֶיהָ - נותנת אוכל לבניה וכמה אוכל שנערותיה צריכות.
- טז. זָמְמָה שָׂדֶה וַתִּקְחֶהּ - כשחושבת לקנות שדה, לא שקטה עד שקונה אותו.
- מִפְּרִי כִפִּיָּה נִטְעָה כָרֶם - משכר מעשיה נוטעים לה כרם.
- יז. חָגְרָה בְּעוֹז מִתְנִיָּה - חוגרת בחוזק את מתניה, מתגברת לעשות מלאכתה.
- וַתֹּאמֶץ זְרוּעֶיהָ - ומחזקת זרועותיה במלאכה.
- יח. טָעְמָה כִּי טוֹב סִחְרָה - התיעצה שטוב הסחורה שהיא עוסקת בה.
- לֹא יִכְבֶּה בְּלִילָה נֶרָה - אז לא מכבה את הנר בלילה ועוסקת בה גם בלילה.
- יט. יָדֶיהָ שִׁלְחָה בְּפִישׁוֹר - אפילו שעושה סחורה לא עוזבת את מלאכת הנשים, אוחזת בכלי של הפשתן.
- כ. כִּפִּיָּה תִמְכּוּ פֶלֶךְ - וידיה אוחזות פלך טוית חוטים.
- כא. כִּפְּהָ פָּרְשָׁה לְעֵנִי - ידיה פורסות לחם לעני.
- כב. וַיָּדֶיהָ שִׁלְחָה לְאַבְיוֹן - הושיטה יד לתת צדקה.
- כג. לֹא תִירָא לְבֵיתָהּ מִשָּׁלַג - לא מפחדת על בניה מהשלג.
- כד. כִּי כָל בְּיִתָּהּ לִבְשׁ שָׁנִים - כי כל בני ביתה לבושים בגדים טובים וצבועים בתולעת שני.
- כה. מִרְבָּדִים עֲשֵׂתָה לָּהּ - מצעים יפים למיטה היא עשתה לעצמה.
- כו. שֶׁשׁ וְאַרְגָּמָן לְבוּשָׁה - היא לבושה פשתן וצבוע בארגמן.
- כז. נֹדַע בְּשָׁעָרִים בַּעֲלָהּ - מכירים את בעלה כשיושב בשערים, שהוא מיוחד.
- כח. בְּשִׁבְתּוֹ עִם זָקְנֵי אֶרֶץ - מפני שיושב עם הזקנים בשער.
- כט. סִדִּין עֲשֵׂתָה וַתִּמְכֹּר - היא עושה סדין והיא מוכרת אותו.
- ל. וַחֲגוּר נִתְּנָה לְכַנְעָנִי - והחגורה שעשתה נותנת לסוחר שימכור בשבילה.
- לא. עוֹז וְהָדָר לְבוּשָׁה - מלבושה חוזק ויופי.
- לב. וַתִּשְׁחַק לְיוֹם אַחֲרָיו - שמחה ביום מיתתה ולא מפחדת ממנו.
- לג. כֹּה פִּיהָ פִּתְחָה בְּחִכְמָה - מה שמדברת זה בחכמה.
- לד. וַתּוֹרֵת חֶסֶד עַל לְשׁוֹנָהּ - מלמדת לעשות חסד.
- לה. כִּזְצוּפִיהָ הָלִיכוֹת בֵּיתָהּ - מסתכלת בדרך בני ביתה להדריכם בדרך הישרה.
- לו. וְלֶחֶם עֲצָלוֹת לֹא תֹאכַל - ולא אוכלת בעצלות אלא בזריזות.
- לז. כַּחַם קָמוּ בְּנֵיהָ וַיֵּאֱשְׁרוּהָ - ולכן קמו בניה ושבחו אותה.

בַּעֲלָה וַיְהַלְלָה - ובעלה שבח אותה, וכך אומרים.

כט. רַבּוֹת בָּנוֹת עָשׂוּ חֵיל - הרבה נשים עשו עושר וגדולה.

וְאֵת עֲלִיתָ עַל כָּלָנָה - ואת היית יותר גדולה מכולם.

ל. שֶׁקֶר הַחֵן וְהַבֵּל הַיָּפִי - החן והיופי זה שקר והבל אין בהם תועלת כ"כ גדולה שישבחו אשה בשביל זה.

אִשָּׁה יִרְאֵת ה' הִיא תִתְהַלָּל - אבל אשה שהיא יראת ה' אותה צריך לשבח.

לא. תִּנּוּ לָהּ מִפְּרִי יָדֶיהָ - תנו לה מה שמגיע לה בשביל מעשיה.

וַיְהַלְלוּהָ בַּשָּׁעָרִים מַעֲשֵׂיהָ - וישבחו אותה במקום מושב החכמים על מעשיה.